

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**YEREL TARİH KONULARININ SOYSAL BİLGİLER ÜNİTELERİ İLE
İLİŞKİLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA
(TOKAT ÖRNEĞİ)**

Hazırlayan
Hakan ÖRTEN

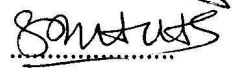
İlköğretim Ana Bilim Dalı
Sosyal Bilgiler Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Yrd. Doç. Dr. İsa TAK

TOKAT – 2008

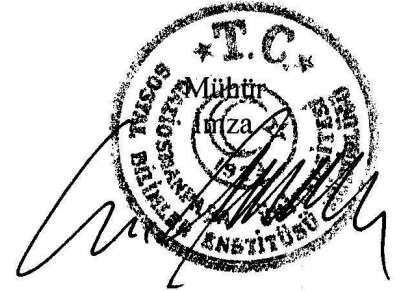
**YEREL TARİH KONULARININ SOYSAL BİLGİLER ÜNİTELERİ İLE
İLİŞKİLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR ÇALIŞMA
(TOKAT ÖRNEĞİ)**

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 24/01/2008

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı)	İmzası
Başkan : Yrd. Doç. Dr. Mehmet KARATAŞ	
Üye : Yrd. Doç. Dr. İsa TAK	
Üye : Yrd. Doç. Dr. Feyma B. Kuran	
Üye :	.....
Üye :	.....

Bu tez, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 04./10./2007 tarih ve 29/18 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: ..... Prof. Dr. Mehmet ARSLAN
Sosyal Bilimler Enst. Müdürü ✓.

T.C.
GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu, bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçlara atıf yaptığımı ve kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

25.01.2008

Tezi Hazırlayan Öğrenci

Hakan ÖRTEN

İmzası

.....

TEŞEKKÜR

Araştırmanın bütün aşamalarında benden sonsuz sabır ile görüşlerini ve değerlendirmelerini esirgemeyen tez danışmanım Yrd.Doç.Dr. İsa TAK'a, ayrıca değerli hocalarım Yrd.Doç.Dr. Mehmet KARATAŞ, Yrd.Doç.Dr. Őeyma KURAN ve Yrd.Doç.Dr. Erdal ŐENOCAK'a, çalışmamın düzenlenme aşamasında bana her konuda yardımcı olan Arş.Gör. Fatma MAZMAN'a, Arş. Gör. Fatih YAZICI'ya ve Arş. Gör. Yaşar Şimşek'e sonsuz teşekkür ederim.

ÖZET

Bu çalışmada, Milli Eğitim Bakanlığı Müfredat Programları'nda yerel tarih konularının işlenebilirliğine vurgu yapan maddelerin tespiti ve Tokat yerel tarih konularının sosyal bilgiler müfredatı ile ilişkilendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

Araştırmada, sosyal bilgiler dersi ve amaçları, yerel tarih, yerel tarihin gelişimi, kaynakları ve faydaları ayrıca ilköğretim sosyal bilgiler dersi program ve müfredat programlarında yerel tarihe ilişkin maddeleri irdelenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda müfredat içerisinde yerel tarih konularının işlenebileceği sınıflar, öğrenme alanları ve üniteler belirlenerek etkinlik örnekleri hazırlanmıştır. Yerel tarih konularının öğretimi konusunda öğretmen görüşlerinin belirlenmesi amacıyla da görüşme formu oluşturulmuş öğretmen görüşlerine de yer verilmiştir.

Bu çalışma sonunda yerel tarih öğretiminin sağlayabileceği yararlar ile sosyal bilgiler müfredat programında hedeflenen kazanımlar arasında önemli benzerlikle görülmüştür. Bu sayede yerel tarih konularının öğretimi ile sosyal bilgiler müfredatının ilişkilendirilebileceği, tokat örneğinde gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yerel Tarih, Yerel Tarih Eğitimi, Sosyal Bilgiler

ABSTRACT

In this study, it is intended to evaluate items emphasizing local history in the Ministry of National Education curriculums and to establish relation between Tokat local history and social studies curriculum.

In the research, it is attempted to evaluate social studies and its objects, local history, development, source and benefit of local history and items about local history in the primary education social studies curriculum. In this way, grades, learning areas and units, we can use local history, stated and activity examples are prepared. Interview form prepared to state teacher opinion about teaching local history.

In the conclusion, found out the important similarity between benefit of local history education and attainment aimed in the social studies curriculum. In the case of Tokat, I tried to show a relationship can establish between the local history education and the primary education social studies curriculum.

Key words: Local History, Local History Education, Social Studies

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ.....	ix
RESİMLER LİSTESİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. PROBLEM ve ALT PROBLEMLER	3
1.2. AMAÇ	3
1.3. ÖNEM.....	4
1.4. SAYILTIAR	5
1.5. SINIRLILIKLAR	5
1.6. TANIMLAR	6
2. LİTERATÜR TARAMASI	7
2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1.1. Sosyal Bilgiler Dersi.....	7
2.1.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Amaçları	10
2.1.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretimi Programının Genel Amaçları	14
2.2. YEREL TARİH	16
2.2.1. Yerel Tarihin Gelişimi	17
2.2.2. Yerel Tarihin Kaynakları	19
2.2.3. Yerel Tarih Öğretiminin Faydaları.....	20
2.2.4. Yerel Tarih Öğretiminde Gezi-Gözlem	25

2.2.5. <i>Yerel Tarih Öğretiminde Sözlü Tarih</i>	27
2.2.6. <i>Yerel Tarih Öğretiminde Müzeler</i>	29
2.3. İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ PROGRAMINDA YEREL TARİH	30
2.4. İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE YEREL TARİH İLE İLGİLİ İLKELER	35
2.4.1. <i>Somuttan Soyuta İlkesi</i>	36
2.4.2. <i>Bilinenden Bilinmeyene İlkesi</i>	37
2.4.3. <i>Yakından Uzağa İlkesi</i>	38
2.4.4. <i>Açıklık İlkesi</i>	38
2.4.5. <i>Hazır Bulunuşluk İlkesi</i>	39
2.4.6. <i>Öğrenciye Görelik İlkesi</i>	39
2.4.7. <i>Aktivite İlkesi</i>	40
2.4.8. <i>Hayata Yakınlık İlkesi</i>	40
2.5. YEREL TARİH ÖĞRETİMİ ÖRNEK ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİ	40
3. TOKAT İLİ	56
3.1. TOKAT İLİNİN KURULUŞU İLE İLGİLİ İDDİALAR ve TOKAT İSMİ	56
3.2. TOKAT İLİ YEREL TARİH KONULAR	58
3.2.1. <i>Birinci Dönem Tokat: Hitit ve Frig Çağları</i>	58
3.2.2. <i>İkinci Dönem Tokat: Komana</i>	59
3.2.3. <i>Kimmerler ve Medler Dönemi</i>	60
3.2.4. <i>Anadolu'da Şehinşahlar, Pers İmparatorluğu</i>	60
3.2.5. <i>Büyük İskender (Hellenistik Çağ) ve Pontus Krallığı Dönemi</i>	62
3.2.6. <i>Roma</i>	63

3.2.6.1. <i>Roma Eserleri</i>	65
3.2.7. <i>Bizans Çağı</i>	66
3.2.7.1. <i>Bizans Çağı Eserleri</i>	67
3.2.8. <i>Anadolu Selçuklu Dönemi</i>	68
3.2.8.1. <i>Anadolu Selçuklu Eserleri</i>	69
3.2.9. <i>Danışmendliler</i>	75
3.2.9.1. <i>Danışmendliler Eserleri</i>	76
3.2.10. <i>İlhanlı Devleti</i>	77
3.2.10.1. <i>İlhanlı Eserleri</i>	77
3.2.11. <i>Beylikler Dönemi</i>	78
3.2.12. <i>Osmanlı İmparatorluğu</i>	79
3.2.12.1. <i>Kuruluş Devrinde Tokat</i>	80
3.2.12.2. <i>Yükselme Döneminde Tokat</i>	82
3.2.12.3. <i>Duraklama Döneminde Tokat</i>	87
3.2.12.4. <i>Gerileme ve Çöküş Döneminde Tokat</i>	88
3.2.12.5. <i>Osmanlı Eserleri</i>	88
3.2.13. <i>Milli Mücadele Yıllarında Tokat</i>	104
3.2.14. <i>Tokat Tarihi Kronolojisi</i>	109
3.2.15. <i>Tokat'ta Doğmuş Ünlü Kişiler ve Sanatkarlar</i>	114
4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	119
5. MATERYAL ve YÖNTEM	122
6. BULGULAR ve YORUM	124
6.1. Öğretmenlerin Yerel Tarih İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar	124

6.2. Sosyal Bilgiler Programları, Kılavuz Kitapları, Ders Kitaplarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar	127
7. SONUÇ ve ÖNERİLER	130
7.1. SONUÇLAR.....	130
7.2. ÖNERİLER.....	131
KAYNAKLAR	139
ÖZGEÇMİŞ	139

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1.1. Tokat İlinin Değişik Zaman ve Dillerdeki İsmi	57
Tablo 6.1. Yerel Tarih Konularının 4. Sınıf Ünitelerine Göre Etkinlik Dağılımları	124
Tablo 6.2. Yerel Tarih Konularının 5. Sınıf Ünitelerine Göre Etkinlik Dağılımları	125
Tablo 6.3. Yerel Tarih Konularının 6. Sınıf Ünitelerine Göre Etkinlik Dağılımları	125
Tablo 6.4. Yerel Tarih Konularının 7. Sınıf Ünitelerine Göre Etkinlik Dağılımları	126
Tablo 6.5. Gezi Yapılabilir Mekanlar	128

RESİMLER LİSTESİ

3.2.6.1.1. Sebastapolis Arşitrav Parçası	66
3.2.7.1.1. Tokat Kalesi.....	68
3.2.8.1.1. Hıdırlık Köprüsü	70
3.2.8.1.2. Gök Medrese – Tokat Müzesi.....	72
3.2.8.1.3. Tokat Müzesi Giriş Kapısı.....	72
3.2.8.1.4. Ali Tusi Türbesi	73
3.2.8.1.5. Sümbül Baba Türbesi	74
3.2.8.1.6. Halef Sultan Zaviyesi.....	75
3.2.9.1.1. Çukur Medrese.....	77
3.2.10.1.1. Nurettin Sentimur Türbesi	78
3.2.12.5.1. Ali Paşa Hamamı	89
3.2.12.5.2. Latifoğlu Konağı.....	91
3.2.12.5.3. Tokat Saat Kulesi.....	92
3.2.12.5.4. Alipaşa Camii	93
3.2.12.5.5. Bedesten ve Arasta.....	94
3.2.12.5.6. Behzat Camii.....	95
3.2.12.5.7. Mahmut Paşa Camii.....	96
3.2.12.5.8. Mevlevihane.....	97
3.2.12.5.9. Musluğa Köşkü	98
3.2.12.5.10. Ulu Camii.....	99
3.2.12.5.11. Taşhan.....	99
3.2.12.5.9. Halit Sokak	103
3.2.12.5.9. Bey Sokağı.....	103

1. GİRİŞ

İnsan ve insanın oluşturduğu olguları konu alan sosyal bilimler, tarih, coğrafya, hukuk, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, eğitim, ekonomi vs. disiplinleri içine alır (Köstüklü, 2003: 99). İlköğretim programı içerisinde bulunan sosyal bilgiler dersi de bu sayılan disiplinlerden oluşmaktadır.

Sosyal bilimler öğretimi ile toplumun ve bireyin sürekli bir değişim içerisinde olduğunu kavraması, bu değişimin nedenlerini anlaması ve gelecekteki durumu hakkında bilgi sahibi olabilmesi ve gözlem yapabilme, eleştirel düşünme ve yargıya varma yeteneklerini geliştirmesi amaçlanmaktadır (Işık, 2002: 1-2).

Çeşitli ve karmaşık olaylarla karşı karşıya bulunan insanların ve toplumun hayatında sürekli olarak hayata uyum sağlama ve bilgiyi beceriye dönüştürme yani sürekli bir değişim söz konusudur. Bilginin beceriye dönüştürülmesi aşamasında karşımıza genel bir tanımla bireyde davranış değiştirme süreci olarak tanımlanan eğitim (Demirel, 2005: 41) çıkmaktadır. Buradan yola çıkıldığında sosyal bilgiler dersi, sosyal katılım, eleştirel düşünme, iletişim, araştırma, karar verme, gözlem, değişim ve sürekliliği algılama, mekânı algılama, zaman ve kronolojiyi algılama ve tarihsel empati, vs. becerileri kazandırmaya yönelik amaçları bünyesinde bulundurmaktadır (MEB, 2006: 27).

Sosyal bilgiler öğretiminde; öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli bir başka deyişle öğrenciden her safhada derse aktif katılım, öğrencilerin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine olanak sağlayan yapılandırmacı yaklaşım hayata geçirilmiştir (MEB, 2007: 12).

Bireyin eğitim süreci sadece okulla ve sınıfla sınırlı olmamakta, yaşamının her döneminde ve her alanında bu süreç devam etmektedir. Bu bağlamda öğrenme; sadece

okul sıralarında değil evde, aile içinde, mahallede, akran grupları gibi sosyal çevremizde olabileceği gibi fiziki çevrede örneğin ev-okul yolunda, şehrin caddelerinde, mahalle sınırlarında, müzede, üzerinden geçtiğimiz tarihi bir köprüde, su içtiğimiz çeşme başında, alışveriş için gittiğimiz taş hanlarda vb. fiziki/tarihi mekânlarda da devam eden bir süreçtir. Okulda formal eğitimle düzenli ve sistematik olması amaçlanan öğrenme bireyin sosyal ve fiziki/tarihi çevresiyle informal olarak da devam etmektedir.

Yapılandırmacı yaklaşım doğrultusunda öğrenciyi aktif bir şekilde merkeze alan sosyal bilgiler dersi, yakından-uzaya, somuttan-soyuta, basitten-karmaşığa, bilinenden-bilinmeyene ilkelerinin uygulanmasıyla bireyin birinci safhada yaşadığı çevreyi tanıması böylece değişim ve sürekliliği algılama, mekânı algılama, zaman ve kronolojiyi algılama ve tarihsel empati becerileri kazandırmayı amaçlamaktadır.

Sosyal bilgiler dersinin tüm bu eğitimsel becerileri öğrenciyeye kazandırabilmesi için öğretmen, kazanımları gerçekleştirme koşuluyla çerçevesi çizilmiş içeriğe bağlı olarak çevre özelliklerini dikkate alarak hareket edebilir (MEB, 2006: 7). Milli Eğitim Bakanlığı'nın programda tanımlanmış olduğu bu esneklik/serbestlik sayesinde sosyal bilgiler öğretimi esnasında yerel tarih konularının işlenmesi, bu dersin eğitimsel amaçlarına ulaşmasında önemli bir yere sahiptir. Bu serbestliğe rağmen müfredatın çok yoğun olması, ders saatlerinin yetersizliği ve yerel tarih konularının dersle ilişkilendirilmesinin öğretmen inisiyatifinde olması sebebiyle ihmal edilmekte ve hatta uygulanmamaktadır.

Bu çalışmada, yerel tarih konularının İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Programında "Tarih" müfredatı içerisinde işlenmesinin ders için önemi ortaya konmaya,

sosyal bilgiler müfredatında yerel tarih konularının işlenebilirliğine dair unsurlar tespit edilmeye ve Tokat yerel tarih konularının müfredatla ilişkilendirilmesine çalışılmıştır.

1.1. PROBLEM ve ALT PROBLEMLER

Bu araştırmanın problem cümlesi; “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Müfredatı tarih konuları ile yerel tarih unsurları nasıl ilişkilendirilebilir?” şeklindedir.

Araştırmanın amacına ulaşabilmesi problem cümlesi çerçevesinde oluşturulan araştırmanın alt problemleri şunlardır:

1. Sosyal bilgiler dersinde yerel tarih konularının önemi nedir?
2. Sosyal Bilgiler Müfredatı’nda yerel tarih öğretimini işaret eden noktalar nelerdir?
3. Tarih öğretim ilkelerinin Sosyal Bilgiler dersinde yerel tarih öğretiminin uygulanabilirliği nedir?
4. Tokat ili yerel tarih konuları nelerdir ve müfredattaki hangi konularla ilişkilendirilebilir?

1.2. AMAÇ

Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar hazırlanan Milli Eğitim Bakanlığı Müfredat Programları’nda, (MEB, 1926, 1929, 1936, 1948, 1962, 1968, 1990, 1993, 1995, 1998 ve 2005) “yakından-uzağa, somuttan-soyuta, basitten-karmaşığa, bilinenden-bilinmeyene” gibi ilkelerle yerel tarih unsurlarıyla programdaki konuların ilişkilendirilmesi istenilmektedir. Bu çalışmada sosyal bilgiler programında yer alan ve öğretmenlerin inisiyatifine bırakılan yerel tarih konularının işlenebilirliği, hazırlanan ilköğretim sosyal bilgiler programında bu konuya vurgulamalar ve sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşmada yerel tarih öğretiminin faydaları ortaya konmaya çalışılmıştır.

1.3. ÖNEM

Sosyal Bilgiler dersinde, yerel tarih konularının öğretiminin öğrenciyi daha aktif hale getireceğine inanılmasına rağmen Sosyal Bilgiler öğretimi açısından yerel tarihin önemi konusunda yeterince araştırma yapılmamıştır. Hâlbuki yerel tarih öğretiminin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılmasının önemi farklı şekillerde açıklanabilir. İlk olarak yerel tarihin öğrenciye birebir yaşadığı çevre yoluyla öğrenme imkânı sağlaması üzerinde durulabilir. Öğrenci derslerdeki soyut bilgileri hayatın içinde somut olarak görür ve bu durum öğrenmeyi kolaylaştırır. Derslere olan ilgiyi güzlendirir.

Yerel tarih konularının sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının bir diğer özelliği de öğrencinin kazandığı bilginin kalıcılığını arttırmasıdır. Açıköz'e göre bireyler okuduklarının %10'unu, işittiklerinin %20'sini, gördüklerinin %30'unu, hem görüp hem işittiklerinin %50'sini, söylediklerinin %70'ini ve söyleyip yaptıklarının %90'ını hatırlamaktadırlar. Yerel tarih konularının öğretimi öğrenciye öğrenme ortamında tüm duyu organlarını kullanma imkânı vererek öğrenme fırsatı sağladığından ve öğrenciyi derse birebir kattığından Sosyal Bilgiler dersinde diğer öğretim metotlarına göre daha kalıcı öğrenmeler sağlar.

Yerel tarih konularının sosyal bilgiler öğretiminde etkili şekilde kullanımının sağlayacağı kalıcı öğrenmeler eğitim sisteminin çıktılarının kalitesinin artırılması adına önemli yarar sağlayacaktır.

Bu çalışmayı önemli kılan unsur etkili ve etkin bir Sosyal Bilgiler öğretiminde bu kadar önemli olan yerel tarih öğretimine literatürde gerekli vurgunun yapılmamış olmasıdır. Sosyal bilgiler öğretiminde, yerel tarih öğretimin yeri ve öneminin kuramsal olarak yeterince ortaya koyulmamasının yanı sıra literatürde yerel tarih konularının öğretiminin uygulama durumları ve şekli ile ilgili yeterli çalışmanın da olmadığı

görülmüştür. Bu çalışma, belirtilen hem kuramsal hem de uygulamadaki eksikliğin giderilmesi yönünde ilgili literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır.

Bu konunun kuramsal olarak ele alınması, sosyal bilgiler dersinin amacına ulaşmasında, bu dersin öğretmenlerini bilgilendirme ve yol göstermede, uygulamadaki problemlerin çözümünde de katkılar sağlayacaktır.

1.4. SAYILTILAR

Çalışma dört ana sayıltıdan yola çıkarak hazırlanmıştır:

1. Sosyal bilgilerde yerel tarih öğretimi, sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşmasında etkili bir öğedir.
2. Yerel tarih öğretiminin sosyal bilgiler dersinde uygulanabilmesi için, Milli Eğitim Müdürlüğü ve öğretmenlerin bu konuda hazırlıklı ve yerel tarih konusunda bilgi sahibi olmaları gereklidir.
3. Yerel tarih öğretiminin sosyal bilgiler dersinde verimli bir şekilde uygulanması, bu konunun öneminin ve öğretimdeki yerinin iyi kavranmasına bağlıdır.

1.5. SINIRLILIKLAR

Araştırmanın sınırlılıkları şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Yapılan araştırma İlköğretim Sosyal Bilgiler Müfredatı ile sınırlıdır.
2. Araştırmada kullanılacak yöntem literatür taramasıdır.
3. Araştırma Tokat ili yerel tarih konuları ile sınırlıdır.
4. Araştırmanın sonuçları incelenen ders kitaplarıyla sınırlıdır.

1.6 TANIMLAR

Eğitim: Bireyde davranış değiştirme süreci. (Demirel, 2005: 41)

İlköğretim Okulu: Zorunlu eğitim çağındaki çocukların eğitim-öğretim gördükleri ve öğrenim süresi sekiz yıl olan resmi veya özel öğretim kurumlarıdır.

Sosyal Bilgiler Dersi: Bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ile vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren, insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği, toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir (MEB, 2004, 38–39).

Sosyal Bilgiler Öğretmeni: İlköğretim okullarının ikinci kademesinde sosyal bilgiler derslerinden sorumlu eğitim fakültelerinin Sosyal Bilgiler, Tarih veya Coğrafya öğretmenliği ile Fen-Edebiyat Fakültelerinin Tarih, Coğrafya bölümlerinden mezun pedagojik formasyon almış olan branş öğretmeni.

Öğrenme: Potansiyel davranışta yaşantılar ve deneyimler sonucu meydana gelen kalıcı değişmelerdir (Özby, 2004: 133).

Öğretme: Herhangi bir öğrenmeyi kılavuzlama veya sağlama faaliyetidir (Ertürk, 1984: 83).

Öğretim Programı: Okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir (Demirel, 2004: 6).

2. LİTERATÜR TARAMASI

Sosyal bilgiler dersinde yerel tarih konularının ilişkilendirilebilmesi için öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı'nca hazırlanan ilköğretim sosyal bilgiler dersi programında, ilköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında ve ilköğretim sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarında müfredat içerisinde yerel tarih konularının işlenebilirliğine dair maddeleri belirlemek gerekmektedir.

Sosyal bilgilerde Yerel tarih konularının işlenebilmesi için öncelikle yerel tarih terimi, kaynakları, tarihsel gelişimi ve faydaları açıklanmalıdır. Günümüzde yerel tarih teriminin anlamında bakıldığında terimin kullanım alanının geniş olduğu görülür. Yerel tarih tanımlarının çeşitliliğinden kaynaklanan sorunlar bulunmaktadır. Bu yüzden bu çalışmada yerel tarih konularının öğretiminin sosyal bilgiler müfredatı ve sosyal bilgiler öğretimindeki kullanımı ele alınacaktır.

Yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda, kuramsal çerçevede öncelikle sosyal bilgiler dersi üzerinde durulacak ve sosyal bilgiler dersi ve programının genel amaçlarına değinilecektir. Daha sonra yerel tarih, gelişimi, yerel tarih öğretiminin kaynakları ve faydaları tartışılacaktır. Ardından sosyal bilgiler öğretim programında yerel tarihe vurgu yapan maddeler ortaya konacaktır. Bu doğrultuda sosyal bilgiler müfredatı içerisinde yerel tarih etkinliği yapılabilecek sınıf, öğrenme alanları ve üniteler tespit edilerek Tokat iline uyarlanmış etkinlik örnekleri ve Tokat ili kısa tarihi verilecektir.

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.1. Sosyal Bilgiler Dersi

İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitim Programı; Talim ve Terbiye Kurulu'nun 02.04.1998 yıl ve 62 karar sayısı ile kabul edilmiş olup, 2487 sayılı Tebliğler

Dergisinde yayınlanarak, 1998–1999 öğretim yılından itibaren okullarımızda uygulanmaya başlanmıştır. Bu karar ile daha önce uygulanan milli tarih ve milli coğrafya programı yürürlükten kaldırılmıştır.

İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 4, 5, 6, ve 7. sınıflarda haftada üçer ders saati olmak üzere her sınıf için 36 haftada toplam 108 saatlik bir süre öngörülerek hazırlanmıştır.

Sosyal bilgiler program anlayışının merkezi olan ABD’de Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS), 1992 yılında yaptığı kapsamlı tanım şöyledir (Akt. Öztürk, 2006: 23-24)

Sosyal bilgiler, sosyal ve beşerî bilimleri vatandaşlık yeterliklerini geliştirmek amacıyla kaynaştıran bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyaset bilimi, psikoloji, din ve sosyolojinin yanı sıra beşerî bilimler, matematik ve doğa bilimlerden kendine mal ettiği içerik üzerinde sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma sağlar. Sosyal Bilgilerin öncelikli amacı, karşılıklı olarak birbirine bağlı bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumda, genç insanlara bilgiye dayalı ve mantıklı karar alabilme yeteneklerini geliştirmede yardımcı olmaktır.

Bilgi, insanlık tarihinin her döneminde önemli olmakla beraber, iletişim olanaklarının küçülttüğü dünyamızda en önemli etken durumuna gelmiştir. Çağımızda tartışılmaz üstünlük bilgiyi üreten ve bilgiyi kullananlarıdır. Bilginin kazanılmasında, kullanılmasında ve donanımlı insan gücünün yetiştirilmesinde de en önemli görev eğitim sistemimize düşmektedir. (MEB, 2005: 45)

Bu çerçevede sosyal bilgiler dersi MEB Müfredat Programı’nda (2005:45-46) şu şekilde açıklanmaktadır:

Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimleri ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan;

öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fizikî çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi.

Yapılan tanımların tümünü kapsayan bir tanım yapan Doğanay (2005: 206)'ın, sosyal bilgiler tanımı şöyledir:

Sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak insanın fiziksel ve sosyal çevresi ile etkileşimini zaman boyutu içinde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alan ve küreselleşen bir dünyada yaşamla ilgili temel demokratik değerlerle donatılmış, düşünen ve becerili, demokratik ve etkin vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlayan bir çalışma alanıdır.

Sosyal bilgiler dersinin genel amacı, öğrencileri vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları, toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri ve ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden bilgilendirmektir. (Işık, 2002: 2)

2004–2005 tarihli yeni Sosyal Bilgiler Programı öğrenci ve etkinlik merkezlidir. Yapılandırmacı yaklaşımla hazırlanan bu programın işlevleri şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
2. Öğrencilerin gelecekteki yaşamlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
3. Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
4. Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir.
5. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bir birey olarak yetişmesini amaçlar.
6. Millî kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.

7. Öğrencilerin kendi örf ve adetleri çerçevesinde ruhsal, ahlâkî, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
8. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bir birey olarak yetişmesini önemser.
9. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına olanak sağlar.
11. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.
12. Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye olanak sağlar (MEB, 2006: 19).

Sıralanan bu işlevler istenilen öğrenci modelini çok iyi tanımlamakla beraber, uygulama aşamasında sıkıntılar yaşanacağı aşikârdır. Çünkü her ne kadar eğitim programları merkezde hazırlansa da okullarda uygulayan kişiler öğretmenlerdir.

2.1.1.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Genel Amaçları

Komisyon (2000: 178-180)'un hazırlamış olduğu öğretmen kılavuzlarında:

Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden,

1. Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci iyi insan, iyi vatandaş olarak yetişirler.
2. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler tarihi içindeki şerefli geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar, milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar.

3. Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliklerini ve önemini kavrarlar.
4. Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler.
5. Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimseyerek bu üstün özellikleri davranış haline getirirler.
6. Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak, milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık haline getirirler.
7. Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarının tarihin akışını nasıl etkilediklerini kavrarlar.
8. Toplumu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de anlayarak ve takdir ederek, milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varırlar.
9. Türk inkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar, Türk inkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler.
10. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar. Bu uygarlıkta

Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarınca milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma yolunda her fedakârlığı göze alabilme bilincini kazanırlar.

11. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik, siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak, düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler.
12. Her yerde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler.
13. Kanun kavramını benimser; kanunlara ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar.
14. Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır: onları korumak gerektiğini öğrenirler.

Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden,

1. İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler.
2. İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile karşılamaları gerektiğini benimserler
3. Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler.
4. Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler.
5. Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde

yaşamının zorunluluğunu kavrarlar.

6. Trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirirler

Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri yönünden,

1. Yurdumuzun Dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.

2. Türkiye'nin, yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.

3. Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar.

4. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler, etkili birer vatandaş olarak yetişirler.

5. Plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.

6. Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.

7. Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar.

Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden,

1. Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanıy ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar.

2. Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığını kazanırlar.

3. Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığını elde ederler.

4. Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler.

5. İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar

arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler.

6. Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.
7. Nüfus artış hızının eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar.

şeklindedir.

Türk milli eğitiminin hedefleri arasında Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak, Türk milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmak ilkeleri bulunmaktadır. Bu ilkelere yer alan amaçlara, ulaşılmasını sağlayacak bilinçli ve etkin kişileri yetiştirme işi, Sosyal bilgiler dersinin en genel amacıdır.

2.1.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından geliştirilen ve 2005 yılında yayınlanan Yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programının genel amaçları sıralanmıştır;

7. sınıfın sonunda öğrencilerin aşağıda belirtilen amaçlara ulaşmış olmaları hedeflenmektedir.

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin, ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, millî bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.

4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.
5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslar arası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel referans kabul ederek bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlakı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.

14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler ileri sürer.
15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak, yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (MEB, 2005: 6).

Şu ana kadar üzerinde durduğumuz Türk Milli Eğitiminin, sosyal bilgiler dersinin ve sosyal bilgiler öğretim programlarının genel amaçlarına ulaşılmasında ve tarih eğitiminin amaçlarına ulaşmasında da yerel tarih öğretimi vazgeçilmez bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. YEREL TARİH

Yerel tarih kavramı; bir yörenin sahip olduğu kendine özgü niteliklerin, geçmişten günümüze tarihi gelişimini ve bu gelişim sonucu o yörede oluşan tarihi izleri ifade eder (Işık, 2002: 22). Bu tür bir tarih ulusal tarihle kıyaslandığında mikro bir tarih anlayışını ifade eder. Mikro tarihçilik, insanın, bireyin tarihidir. Bizim evimizde, mahallemizde yaşanan olayları anlatır. Mikro tarihçiliği yaşayabilir, hissedebilir, ona dokunabiliriz (Erpulat, 2003: 131). Tarih eğitimi açısından düşünüldüğünde ise yerel tarih öğretimi, öğrencilerin sadece seyrettikleri bir film değil, kendilerinin aktör oldukları sürekli bir oyundur (Steele, Akt. Özbaran, 1997: 43).

Yakın çevre tarihi, yöre tarihi, bölgesel tarih (local history), mikro tarih gibi çeşitli tanımlamalarla karşımıza çıkan yerel tarih, etrafımızı kuşatan geçmişe ait bütün unsurları bünyesinde barındırır (Anderson ve Moore, Akt. Safran, 2006: 53). Tarihsel olarak bir sınırlılığı olmayan yerel tarih çalışmaları; bir veya birkaç köy, küçük veya orta ebatta bir kasaba veya eyaletten daha büyük olmayan bir coğrafi birimin araştırılmasını (Qoubert, Akt. Çulha, 2005: 5) ifade ettiğinden coğrafi bir sınırlılığa sahiptir.

Yerel tarih öğretimi ise yaşadığımız mekânın geçmişinin, tarihi açıdan incelenmesi, korunması, öğrenilmesi, öğretilmesini hedefleyen bireysel ve örgütsel girişim ve çabalar olarak tanımlanmaktadır (Danacıoğlu, Akt. Demircioğlu, 2005: 70).

2.2.1. Yerel Tarihin Gelişimi

Avrupa’da 16. asırda yerel tarih çalışmalarının varlığı bilinmektedir. İngiltere’de 19. yy. sonlarında siyasi tarihin yanında eğitim programlarında, öğrencinin “yanı başında” bulunan tarihin öğretimine yer vermeye başlanmıştır (Demircioğlu, 2005: 70; Işık, 2002: 15).

20. yüzyılda pozitivist ve realist yaklaşımlara dayanan geleneksel tarih anlayışının sekteye uğraması yerel tarih çalışmalarının gelişmesine önemli katkı sağlamıştır. Fakat tarihin iktidarla ilişkisi, ulus-devlet anlayışının tarih üzerindeki etkisi (Yılmaz, 2000: 76), yerel tarih çalışmalarının, ulusal tarih karşısında yeterince güç kazanmasının önüne geçmiştir.

Geleneksel tarih anlayışının 20. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, kendisine getirilen eleştirilerin etkisiyle siyasi tarihin yanında toplumsal olaylara da yer vermeye başlamıştır. Tarih anlayışındaki siyasi tarih boyunduruğunu kıran Anneles olarak da tanınan ve “Feodal Toplum” incelemesi ve “Tarihin Savunusu” adlı yöntem

kitabının yazarı Marc Bloch ve 16. yüzyıl incelemelerinde coğrafya ve psikolojiyi kullanan Lucien Febvre'dir. Bu ikilinin tarih anlayışı bütün beşeri etkinlikleri kapsayacak, daha geniş ve daha insani bir tarih anlayışıdır (Özbaran, 1997: 33). Anneles tarihçilerinin isteğinin günlük sorunlara daha büyük bir dikkat çekmek olduğu aşikârdır (Iggers, 2007: 142).

Bu konuda ABD'de "Yansıtıcı Öğretmenler" kavramı literatüre girmiştir. Yazıcı (2003) tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olan metinde bu tarz öğretmenler, "bölge ve eyalet rehberliği sınırları içinde çalışırlar ancak bu rehberliği ve kabul edilmiş olan müfredat materyallerini öğrencilerinin sosyal bilgiler eğitimine destek verecek biçimde uyarlarlar ve yeni özellikler eklerler" ifadesi yer almaktadır.

Yine; adı geçen Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin hazırladığı belgede, (Yazıcı, 2003) şu ifadeler yer bulmaktadır;

Özellikle, yansıman öğretmenler yerel tarihe, kültüre ve sorunlara ilişkilendirilecek biçimde konu içeriğini seçer ve sunarlar. Yerel sosyal, ekonomik, siyasi örnekler veya her düzeyde çalışılmış olan kültürel konuların önem arz ettiği gibi, yerel tarih ve coğrafya önem özel önem arz eder. Özenli bir şekilde sınıf ziyaretçileri ve alan gezileri seçerek, aile bireylerini ya da yerel etnik kültürel grupları dahil ederek, öğrencileri toplum içine katarak, kültürel bilgi ve deneyimlerini paylaşmak için cesaretlendirerek toplum içinde bulunan farklılıkları geçerli kılmak ve duyarlılığı artırmak için sistematik bir çaba söz konusudur. ...

Türkiye'de ise yerel tarihin öneminin anlaşılması Avrupa'dan bir asır kadar sonra mümkün olmuştur. Osmanlı Devleti'nde II. Meşrutiyet'in ilanından sonra tarih öğretimi alanında Sâti Bey yerel tarihinin öneminden bahseden ilk kişi olmuştur. Sâti Bey tarih derslerinde yerel tarihten hareket edilmesini ve yakından-uzağa ilkesinin önemini ilk vurgulayan kişi olmuştur (Işık, 2002: 15–16). Yerel tarihinin öneminin kavranmasının ardından, bu yönde eğitimi savunanlar arasında Muallim Cevdet, Fuat

Baymur, Ömer Lütfü Göksel, Çağatay Uluçay ve Necdet Sakaoğlu gibi tarihçiler eserler ortaya koymuşlar (Işık, 2002: 17-21).

2.2.2. Yerel Tarih Kaynakları

Yerel tarih öğretimi, geçmişten günümüze ulaşabilen, yazılı sözlü, işitsel, görsel, birinci ve ikinci elden kaynaklara dayalı olarak gerçekleştirilmektedir (Demircioğlu, 2005: 72). Dolayısıyla belli bir tarihi geçmişe sahip hemen her kaynak, yerel tarih öğretiminde kullanılabilir. Yerel tarih öğretiminde kullanılacak bu kaynakları aşağıdaki şekliyle sınıflandırmak mümkündür:

- Kitaplar ve Diğer Yazılı Kaynaklar: Genel eserler, yerel bibliyografya ve tarihler, periyodik yayınlar, rehber kitapları, hatıralar, gazeteler ve nutuklar.
- Haritalar: Modern haritalar, tarihsel haritalar, ilçe haritaları ve kırsal kesim haritaları
- Jeolojik ve Coğrafi Unsurlar: Kayalar, şekiller, kalıntılar, drenajlar, iklim, toprak ve bitkiler.
- İsimler: Soyadları, bina, kasaba, köy, mezra, cadde isimleri.
- Arkeolojik Kalıntılar: Taşınabilir materyaller ve saha kalıntıları.
- Binalar: Bina grupları, bina amblemleri, sınır yapıları, okullar, evler, hanlar ve dini yapılar.
- Arşivler: Basılı yazımlar, orijinal dokümanlar, arşiv depolarındaki kayıtlar, ailelerin ellerinde bulunan belgeler, ilçelerdeki resmi yazılar ve şirket arşivleri.
- Resim ve Diğer Görseller: Tablolar, portreler, gravürler, fotoğraflar v.b.
- İnsanlar: İşçiler, askerler, yerel tüccarlar, doktorlar, öğretmenler v.b.

- Yollar, Kanallar, Demir Yolları: Tarihi yollar, kanallar ve demir yolları.
- Endüstri Kuruluşları: Fabrikalar, atölyeler v.b.
- Televizyon ve Radyo Programları: Radyo Programları, Televizyon Programları, belgeseller v.b. (Douch, Mays, Pluckrose, Griffin ve Lomas, Akt. Demircioğlu, 2005: 71)

Bu sınıflandırmanın dışında “eski” kavramını sıfat olarak alan her nesne, yerel tarih için kaynak olabilmektedir. Eski kap-kaçak, elbise, mektup, paralar, silahlar, koleksiyonlar, resimler, albümler, tarım aletleri vs. görsel materyallerin yanı sıra bölgede yetişen ünlü şahsiyetlerin hayatları, adetler, efsaneler, gelenekler, yer ve sokak isimleri vs. materyal olabilir (Işık, 2007: 641). Bütün bu kaynakların kolayca ulaşılabilir olması, hem yerel tarih öğretiminin uygulanabilirliğini kolaylaştırmakta hem de öğrenmeyi günlük deneyimlerle bütünleştirmeye yardımcı olmaktadır.

2.2.3. Yerel Tarih Öğretiminin Faydaları

Tarih öğretmenlerinin karşılaştıkları en büyük sorun tarih dersini sevdirmek olmuştur (Erdoğan, 2003: 121). Tarih derslerinin ezberciliğe dayanan ya da öyle olduğu sanılan içeriği yüzünden öğrenciler tarafından sıkıcı bulunduğu bilinen bir gerçektir. Tarih derslerinin ya da sosyal bilgiler derslerindeki tarih konularının ders kitabı ve öğretmen merkezli anlatıldığı düşünüldüğünde bunun neden bu şekilde görüldüğü anlaşılacaktır.

Tarih dersinin düşünce yetilerini geliştirecek ders olması gerektiğini de savunan Baltacıoğlu, öğretmenlerin, tarih derslerinin yalnız kulakla duyulan sözlerden, gözle okunan kelimelerden ve yazılardan ibaret görmesini eleştirmekte ve tarih derslerinin öğretmen ve kitap merkezli değil, öğrencinin kendi kişisel tecrübesi ile kazanılabileceğini ileri sürmektedir. Tarih öğretimi mümkün oldukça kitap ekseninden

kurtarılmalı ve tarihin soyut bilgileri, mümkün oldukça somut fikirlere bağlanması gerektiğini savunmaktadır. Tarih derslerinin sevilme sebebini tarih eğitiminin öğrenci ve etkinlik merkezli olması yerine öğretmen ve kitap merkezli olmasına bağlayarak bu konuda; “Tarih,.. o kadar canlı ve sevimli olduğu halde neden bu derece ölü ve korkunç oluyor? Sebep öğretim ananeleri olsa gerek” demektedir (Ata, tarihsiz: 3)

Yerel tarih, okuldaki bir çocuk için tarihe olan ilginin anahtarı olarak nitelendirilmekte ve sosyal içerikli derslerdeki aile ve yerel tarihten konuların da öğrencileri derse karşı sempatik bakmaya yönelttiği kabul görmektedir (Aslan, 2000: 203).

Ezbere dayandırılan ve günlük deneyimlere hitap etmeyen içerik yüzünden öğrencilerin tarihsel bilgiyi kavrama düzeyleri son derece sınırlıdır. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki öğretmen merkezli bir derste öğrencilerin ortalama kavrama oranı %5 civarında kalmaktadır. Ancak, okuma ile %10, görsel-işitsel yöntem ile %20, gösteri ile %30, grup tartışması olursa %50, uygulamalı öğreniliyorsa %75 ve başkalarına öğretiyorlarsa %90 olur (Black, 2003; 29).

Yerel tarih öğretimi, öğrencilerin birçok duyusuna aynı anda hitap etmesi, kullanılacak kaynağın günlük yaşantının içinde yer alması gibi özellikleri sayesinde tarihsel bilgiyi anlama ve açıklamada özel bir yere sahiptir. Tunçbilek (2005)’in öğrencilerin sosyal bilgiler dersinden beklentileri üzerine yapmış olduğu araştırmada, öğrencilerin öğretmenin derslerde daha çok görsel materyal kullanması ve yakın çevreye gözlem gezileri düzenlenmesi gibi istekleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akt. Kan, 2006: 538). Öğrencilerin bu isteklerini karşılamının en etkili ve en kolay yollarından birisi şüphesiz yerel tarih öğretimidir.

Yerel tarih, tarihsel anlamının yanında tarihi sevdirmenin de önemli bir aracıdır. Çünkü tarihi sevdirmenin yolu, öğrencinin kendi ailesini, dedesini tanımaktan geçer (Erdoğan, 2003: 121). Bazen çocuğa dedesinin, mahallesinin, bakkalının hayatı bir kahramanın hayatından daha ilginç gelir (Erpulat 2003: 131). Ayrıca çocukların kendi kasaba veya şehirlerinin gelişim öyküsünü, kendi hayatlarında gözlemleyebildikleri materyallerle kavraması tarihi, yaşayan bir şeye, onların bugünkü yaşamlarındaki önemli bir etkiye dönüştürür (Rice, 1901).Bazen siyasal tarihe ait olaylar, öğrencilerin kavrayamayacakları kadar karmaşık olabilir. Fakat onları bireysel ya da yerel düzeyde ele almak tarihi çok daha anlamlı hale getirir (Harrison,1967).

İnsanların bilemedikleri şeyleri anlaması ve sevmesi düşünülemez. Öğrenciyi tarihe seyirci ve pasif olmaktan çıkararak onu merkeze alacak yegâne metot yerel tarih öğretimidir. Öğrenci bu sayede sıkıcı ve itici bulduğu, ezberlenmesi gereken tarihi yaşayarak öğrenecek böylece eğitim programlarımızın hedeflediği insan modelinin, hedef olmaktan çıkıp gerçek olması sağlanabilecektir.

Köken (2002), Köstüklü (2003), Metin (2002), Dilek (2002), Caunce (2001) gibi birçok bilim adamınının hem fikir olduğu konu; tarih derslerinin sınıfın sınırlarını aşması gerektiğidir. Ancak bu yolla öğrenciler tarih dersini sever ve anlar duruma gelebilirler. Yerel tarih ile öğretilen bilgiler sonucunda öğrenciler edindikleri bilgileri tarihi anlama ve algılamada bir vasıta olarak kullanabilecektir.

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda yerel tarih öğretiminin faydalarını şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Tarihle diğer disiplinler arasında bağlantı kurabilme.
- Tarih bilincini geliştirme.
- Yapararak ve yaşayarak öğrenme imkânı sunma.

- İncelen bölgenin fiziki, sosyal ve tarımsal yapısı hakkında bilgi edinme.
- Okul ile gerçek dünya arasındaki ilişkiyi güçlendirme.
- Yakın çevre ile aktif iletişime girme.
- Birinci elden deneyim kazanma.
- Keşif becerisini geliştirme.
- Öğrencilerin merak duygularını geliştirme.
- Birlikte çalışabilme ve üretebilme beceri ve niteliği kazanma.
- Yaşanılan çevreyi daha iyi tanıma.
- Öğrencilerin kendilerini ve geçmişlerini tanımaya yardımcı olma.
- Sorumluluk duygusunu geliştirme.
- Tarih dersini ilginç hale getirme.
- Geçmişle ilgili kelime ve kavramları daha kolay öğrenebilme.
- Yerel bina ve kalıntılar aracılığıyla, öğrencide zaman anlayışı geliştirme.
- Değişim ve gelişimin nasıl meydana geldiğini ve yaşamımızı nasıl etkilediğini görebilme.
- Dün, bugün ve gelecek ilişkisini kurabilme.
- Yaşadığımız çevrenin tarihinin, ulusal tarih içinde görülmesine yardım etme.
- Derleme, birinci ve ikinci elden kaynakları seçme, analiz ve değerlendirme yapabilme gibi nitelikleri kazandırma.
- Tarihsel kalıntıları koruma bilincini geliştirme (Douch, Cook, Mays, Graham ve Aktekin, Akt. Demircioğlu, 2005: 73-74).

Bütün bunların yanında sosyal bilgiler dersinin, sosyal katılım, eleştirel düşünme, iletişim, araştırma, karar verme, gözlem, değişim ve sürekliliği algılama,

mekânı algılama, zaman ve kronolojiyi algılama ve tarihsel empati, vs. becerileri yerel tarih öğretim etkinliklerinin faydaları ile bağdaştığı görülmektedir.

Okuldaki tarih öğretiminin en önemli amaçlarından biri öğrencilere yaşadıkları zamanı anlamalarını geliştirecek bir geçmiş duygusu vermesi hedeflendiği ve yerel tarih kapsamında, genel tarihte olduğundan çok daha kolay verileceği belirtilmektedir (Aslan, 2000:203)

Ayrıca yerel tarih araştırmaları, kent kimliğinin ve kentli olma bilincinin oluşmasında, kentlerin bulunduğu coğrafi konumun, sosyo-ekonomik yapının ve kültürel yaşantının algılanması ve sahiplenmesinde oldukça önemli bir yere sahiptir (İskender, 2005: 565).

Yerel tarih öğretimi öğrenciye kattığı yukarıda ifade edilen kazanımların yanında ulusal ve evrensel tarihi de anlamının, anlamaya başlamanın bir yoludur. Plymouth bu durumu “ağaca bakarak ormanı görmek” şeklinde tanımlar (Aslan, 2000: 201).

Yerel tarih öğretimi, dünyada hak ettiği değeri kazanmışken ülkemizde, gereken ilgiyi görememektedir. Preston, yerel tarihi “okuldaki bir çocuk için tarihe olan ilginin anahtarı” (Aslan, 2000: 203) şeklinde ifade ederken onun tarih öğretimi açısından önemine dikkat çekmektedir.

Yerel tarihin çağdaş topluma önemli katkılarından bir diğeri de içerisinde yaşanan doğal ortamın ve tarihsel kalıtın gözlenebilmesine olanak tanınmasıdır. Yerel tarihi farklı kanallardan besleyen bilgilerle bireyler kendisinden önceki kuşaklardan devraldıkları mirası hangi noktaya taşıdıkları ve koydukları katkıyı somut bir biçimde değerlendirebilme şansını yakalarlar. Bu da bireyleri bir bütün olarak toplum üzerinde

yaşadıkları doğal ve tarihsel çevreye karşı daha duyarlı olma yönünde bilinçlendirecektir (Aslan, 2000: 203-204)

Türkiye gibi tarih atmosferi oldukça zengin bir ülkede çocukla tarihi buluşturmak, başka ülkeler ile karşılaştırıldığında oldukça kolaydır. Fakat tarih kitaplarının Edirne'den Van'a kadar "tek tip" ders ve içerik taşımaları, yerel tarih öğretimini olumsuz yönde etkilemektedir (Özbaran, 2007: 10). Yeni sosyal bilgiler programının ders içeriği konusunda öğretmene biraz daha esneklik tanınması, yerel tarih öğretimi konusunda önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ama aynı zamanda ders kitaplarının da aynı şekilde yerel esneklikler taşıması gereklidir.

2.2.4.Yerel Tarih Öğretiminde Gezi-Gözlem

Gezi-gözlem metodunu; "bir olayı veya varlığı bulunduğu yerde ve tabii şartlar içinde amaçlı ve planlı bir şekilde inceleme" şeklinde tanımlamıştır (Tosun, Akt. Mazman, 2006).

Gezi-gözlem metodu, her insanda var olan araştırma ve inceleme eğiliminin sonucu olarak ortaya çıkan ve günümüzde Sosyal Bilgiler, Sosyoloji, Fen Bilgisi, Coğrafya, Tarih ve Din Kültürü gibi çeşitli derslerin eğitiminde kullanılan bir metottur. Eğitim Bilimciler ise bir öğretim metodu olarak gezi-gözlem kavramını tercih etmektedirler. Bu metot eğitim dünyasında kısa dönemli deneysel eğitim, uzun dönemli deneysel eğitim, kavramsal eğitim, etkili eğitim, ilk elden deneyim, çeşitlilik, öğrencilerde üst düzey motivasyon sağlama ve öğretimin içeriğini en iyi şekilde kazandırma yolu olarak kabul edilmektedir (Hurley, Akt. Mazman 2006: 30).

Olay veya olguların meydana gelmiş olduğu veya halen devam ettiği mekânlara gidilerek gözlem yapmak, yerinde değerlendirmelerde bulunarak "olaylar arası korelasyonları" saptamak şeklinde tanımlayarak metodun öğrencide gözlem yapma ve

olaylar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini görme yeteneğini geliştirdiğini belirtmektedir (Garipağaoğlu, Akt. Mazman, 2006: 31) .

Sosyal bilimlerin temellerinden coğrafya ve tarihi içerisinde barındıran Sosyal Bilgiler dersi pek çok öğrenci tarafından sıkıcı ve ezbere dayanan bir ders olarak algılanmaktadır. Hâlbuki Sosyal Bilgiler dersi çocuğun çevresini tanıtan ve yaşadığı çevre ile çocuğu bütünleştiren bir derstir. Bu olumsuz durumu ortadan kaldırmak için öğrencinin bilgiye kendisinin ulaşması sağlanmalıdır. Gezi-gözlem metodunun, sınıf ortamındaki teorik bilginin uygulamaya dökülebildiği bir öğretim metodu olup dersi monotonluktan kurtardığı bilinmektedir. Sosyal Bilgiler dersi sınıfın sınırlarından kurtarılmalı ve çocuğun ilgisi derse çekilmelidir. Her okulun çevresinde öğretmenin işine yarayacak kaynaklar bulunmaktadır. Önemli olan öğretmenlerin yerel tarih ve yerel coğrafya ile ilgili alanların farkına varabilmesi ve bu doğrultuda gezi-gözlem metodunu derslerinde ağırlıklı olarak uygulamalarıdır.

İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının amaçları arasında öğrencilerin çalışma ortamlarının yalnız derslikler değil, çevrede bulunan tüm imkânlar, sergi, müze, incelemeye açık alanlar vs. olduğu vurgulanmaktadır.

Bu doğrultuda gezi yapılacak tarihi mekanlar kabaca üç gruba ayrılabilir. Bunlar tarihi yapılar, müze-kentler, savaş meydanlarıdır. Tarihî yapı, arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılan harabe ve antik kentlerdeki tapınaklar ve tiyatrolar olduğu kadar, yakın geçmişte yapılmış cami, medrese, anıt mezar, türbe, çeşme gibi yapılardır (Ata, 2002: 154).

Yapılacak olan bu alan gezilerinin öğrenciye katkıları “tarihsel bilgi, öğretimi yapılamayan konuların daha iyi öğretilmesi, sınıfta öğretimi yapılamayan konuların

öğretimi, empati, genel faydalar” şeklinde ana başlıklar altında toplanabilir (Halas, Akt. Demircioğlu, 2005: 98-100). Bunların yanında öğrencilerde:

- Gözlem, sınıflama, analiz değerlendirme yetenekleri gelişir.
- Tarihsel süreklilik ve değişim anlayışı gelişir.
- Çevre bilinci gelişir.
- Kronoloji anlayışı gelişir.
- Değişim, benzerlik ve farklılık anlayışı gelişir.
- Sebep sonuç ilişkisi gelişir.
- Geçmişle günümüz arasında bağ kurmayı geliştirmede vs. yardımcı olur.

(Demircioğlu, 2005: 100-101)

Gezi-gözlem konusunda yapılan araştırmalar, gezi-gözlem ile yapılan bir dersin unutulmadığını, ömür boyu hatırlandığını göstermiştir (Ata, 2002: 271)

2.2.5. Yerel Tarih Öğretiminde Sözlü Tarih

Sözlü tarih "yaşayan kişilerin kendi geçmişleriyle ilgili belleklerinin, toplumsal olayların, tanıdıkları kişilere dair anlatımlarının ve genel olarak anılarının görüşme yoluyla kayda geçirilmesidir" (Somersan, Akt. Safran & Ata, 1998) .

Genel tarihlerin soğuk ve mesafeli tutumuna karşı yerel tarihler daha insani, sıcak, bizden olanlarıyla insanların ilgisini çekmektedir. Yerel tarih çalışmalarına ilgi gösteren bireyler yanı başlarındaki aile, bina, mahalle, işyeri, topluluk gibi alanlara yönelmişlerdir. Özellikle yakın geçmişte yaşanan tarihin birçok kaynağının kısa zamanda yok olmasının getirdiği belge eksikliği yakın geçmişin tarihini yazmak isteyenlerin en önemli engeli durumundadır (Metin, 2002).

Sözlü tarihin söz kadar eski olduğu ve Antik Çağlar'a kadar uzandığı söylenmektedir (Somersan, Akt. Demircioğlu, 2005: 52). Sözlü tarihin XX. yüzyılda

önem kazanması II. Dünya Savaşı sonlarında olmuştur. Sözlü tarihin önem kazanmasında, insan sesinin kaydedilmesine yarayan cihazların yaygınlaşması önemli bir faktördür. Bilinen ilk modern sözlü tarih çalışmasının, 1947 yılında, Colombia Üniversitesinde, Alan Nevins tarafından gerçekleştirildiği belirtilmektedir (Roper, Akt. Demircioğlu, 2005: 52). 1970'li yıllarda sözlü tarihe verilen önem artmıştır. Özellikle İngiltere ve Amerika başta olmak üzere, sözlü tarih çalışmaları okullarda hak ettiği yeri almıştır. Günümüzde sözlü tarih, tarih dersleri bünyesinde bir öğretim yaklaşımı olarak kullanılmaktadır (Demircioğlu, 2005: 53).

İlköğretim sosyal bilgiler dersinde sözlü tarih etkinlikleri ile öğrencide pek çok davranış değişiklikleri gerçekleşebilir. Bu etkinliklerin faydaları şu şekilde sıralanabilir:

- Öğrencilerin, araştırma becerileri gelişebilir.
- Öğrencilerin, soru sorma becerileri gelişebilir.
- Öğrencilerin, sosyal ve kişilik becerileri gelişebilir.
- Öğrencilerin, ortak çalışma becerileri gelişebilir.
- Süreklilik ve değişim gibi kavramaları öğrenilmesinde yararlı olabilir.
- Öğrencilerin, mukayese edebilme becerilerini geliştirir.
- Okul ile yaşam arasında köprü vazifesi görür.
- Öğrencilerin, gözlem becerisi gelişebilir.
- Öğrencilerin, eleştirel düşünebilme becerileri gelişebilir.

Bu ve benzeri beceriler sosyal bilgiler dersinde, öğrenciye kazandırılması düşünülen becerilerdir. Yerel tarih konularının öğretiminde sözlü tarih etkinlikleri ile öğrenciye kazandırılması hedeflenen beceriler verilebilir.

2.2.6. Yerel Tarih Öğretiminde Müzeler

Sosyal bilgiler dersinde yerel tarih öğretimi esnasında müzelerin ve tarihi mekanların kullanılması öğrencide, çevre bilinci, kültürel mirasa sahip çıkma, sınıflama, düzenleme, gözleme, çıkarım yapma, kestirme, akıl yürütme gibi becerilerini geliştirecektir. (Ata, 2002: 81) Bunun yanı sıra öğrenmeyi güdüleyebilir ve tarihin soyut kalan kavramlarını da somutlaştırır.

Öğrencilerin, tam olarak öğrenebilmeleri için aktif ve öğrenci merkezli öğretim anlayışının kabul görmesiyle birlikte müzelerin eğitimsel amaçlarda kullanılmasıyla ilgili çalışmalar artmıştır. Sosyal bilgiler dersinde yaparak ve yaşayarak öğrenme için, müzelerin aktif öğrenmeye en uygun öğretim alanları olduğu iddiası mevcuttur (Demircioğlu, 2005: 88).

Çağdaş anlamda müzelerin eğitim amaçlı olarak programlı ve planlı kullanımı özellikle 1970'lerde gündeme gelmiştir (Onur, Akt. Ata, 2002, 79).Yaygın eğitim kurumu olarak halkı eğitmeyi hedeflemektedirler. Gelen ziyaretçilerin eğlenirken öğrendiği ve öğrenmekten zevk aldığı kültür merkezleridir (Maccario, 2002).

Müze ziyaretleri ile öğrencilerde önemli davranışa değişiklikleri meydana getirilebilir. Bunlar:

- Empatik bir bakış açısı geliştirebilme ve hoşgörülü olabilme
- Grup halinde çalışabilme
- Problem çözebilme ve analitik düşünebilme
- Sağlıklı gözlem yapabilme
- Geçmişle günümüz arasında bağ kurabilme
- Tarihi çevreyi koruyabilme alışkanlığı kazanabilme
- Değişimin nasıl meydana geldiğini görebilme

- Üst düzey düşünme becerilerini geliştirebilme
- Tarihle ilgili temel kavramları öğrenebilme
- Yaratıcılığı geliştirme
- Kanıtları değerlendirebilmedir (Safran&Ata, Akt. Demircioğlu, 2005: 95-96).

2.3. İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ PROGRAMINDA YEREL TARİH

Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar hazırlanan Milli Eğitim Bakanlığı Müfredat Programları'nda, (MEB, 1926, 1929, 1936, 1948, 1962, 1968, 1990, 1993, 1995, 1998 ve 2005) “yakından-uzağa, somuttan-soyuta, basitten-karmaşığa, bilinenden-bilinmeyene” gibi ifadelerle yöre tarihine yönelik öğretim istenmesine rağmen, öğretmenlerin inisiyatifine bırakan Milli Eğitim Bakanlığı Sosyal Bilgiler Müfredat Programı'nda yerel tarih öğretimi, eğitim sistemimizin genel amaçları içerisinde yer almaktadır (Işık, 2002).

Çevre özelliklerini dikkate almak gerekliliğinin farkında olan Milli Eğitim Bakanlığı da, dersin amaçları, kazandırılacak beceriler, konular, araç ve gereçler ile ilgili ayrıntıları içeren programları hazırlarken yerel tarih öğretimini göz önünde tutmuştur. Böylece öğrencilerin yanı başlarında ki tarihe müdahil olmaları onları tarih biliminin içine çekmekte, sosyal katılım, eleştirel düşünme, iletişim, araştırma, karar verme, gözlem, değişim ve sürekliliği algılama, mekânı algılama, zaman ve kronolojiyi algılama ve tarihsel empati, vs. becerilerinin gelişmesine zemin hazırlamaktadır.

Tarihi çevre, geçmişten günümüze uzanan maddi ve manevi değerleri bir arada barındıran, başka bir deyişle uygarlıkların günümüze birikimleridir. Tarihi çevre, “açık hava müzesi” niteliği gereği özel bir yere sahiptir ve kültürel mirasın gelecek kuşaklara

aktarılmasında temel öğedir. İlköğretim programları incelendiğinde, tarihi çevre eğitimiyle doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olabilecek konuların sosyal bilgiler dersinde bulunduğu görülmektedir (Alkış&Oğuzoğlu, 2005: 24–25).

Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları'ndan "...Türk milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan.... yurttaşlar yetiştirmek" (MEB, 2005:5) maddesi doğrultusunda belirlenen İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın (MEB, 2005:6) aşağıda belirtilen genel amaçlarında;

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir. (2. Madde)
- Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur. (3. Madde)
- Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.(5. Madde)
- Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.(6. Madde)
- Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.(10. Madde)

Yine bu amaçlara ulaşmak için Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Uygulanması İle İlgili Açıklamalar (MEB, 2005:7-8-9) bölümünde;

- Sosyal bilgiler ünitelerinde; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ve insan hakları ve vatandaşlık bilgisi konuları toplulaştırılmış olarak ele alınmaktadır. Öğretmen de konuları tarih ünitesi, coğrafya ünitesi, insan hakları ve vatandaşlık ünitesi diye ayrı ayrı değil, çok yönlü olarak işlemelidir. Örneğin, Türkiye'nin coğrafi bölgeleri ele alınırken, Millî Mücadele yıllarında bu bölgedeki faaliyetlere yer verilerek, coğrafya, tarih, insan hakları ve vatandaşlık konuları ilişkilendirilerek, milli bilinç, insan hakları ve tarih duyarlılığı oluşturulmaya çalışılmalıdır... (2. Madde)
- Sosyal Bilgiler Programında, belirlenmiş kazanımlara yönelik konu sıralaması yapılmamıştır. Programda kazanımların öngördüğü bir içerik sınırlaması söz konusudur. Öğretmen kazanımları gerçekleştirmesi koşuluyla; çevre özelliklerini, öğrenci grubunun ilgilerini, ihtiyaçlarını, beklentilerini, hazır-bulunuşluk düzeylerini ve dolayısıyla da ön bilgilerini dikkate alarak, Türk millî eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda uygun çıkış noktaları, uyarıcı ve pekiştireç unsurlarını kullanarak çerçevesi belirlenmiş olan içeriğe bağlı oluşturacağı alt başlıklar etrafında hareket etmelidir. Çevresel etkiler ve grubun sözü edilen özellikleri açısından gerektiğinde, güncellik ilkesi gözetilmek kaydıyla ünite sürelerinde değişiklik yapılabilir.(3. Madde)
- Öğretmen, “sosyal bilimler olarak sosyal bilgiler” ve “yansıtıcı düşünme olarak sosyal bilgiler” anlayışlarına önem vermelidir. Öğrencilere, sosyal bilimcilerin (coğrafyacının, tarihçinin, vb.) bilimsel yöntemleri

sezdirilmelidir. Öğretmen, okulun içindeki ve dışındaki olaylardan yararlanarak, öğrencileri sık sık gerçek hayat problemleri ve çelişkili durumlarla karşılaştırmalı ve karşılaştıkları sosyal problemler üzerine yansıtıcı düşüncelerini sağlamalıdır... (5. Madde)

- Öğretmen, okulun bulunduğu çevreye göre programdaki etkinlik örneklerini seçmeli ya da kendisi etkinlik hazırlamalıdır. Olguları ve olayları aktarmak ya da öğrencilere ders kitaplarını ezberletmek yerine, aktif öğrenmeye dayalı etkinlikler uygulamalıdır...(11. Madde)
- Öğretmen, inceleme gezilerine önem vermelidir. Bu geziler pazar yerine, resmî dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazılara, atölyelere, müzelere ve tarihî mekânlara (tarihî yapılar, anıtlar, müze-kentler, savaş alanları) yönelik olabilir. Bu geziler, sadece eğlenceli bir gün geçirme olarak düşünülmemeli, her aşaması planlanmalı ve değerlendirilmelidir. Öğrenciler için çalışma kâğıtları hazırlanmalı ya da müzelerin çalışma kâğıdı kullanılmalıdır. Öğrencilerin doğal ve tarihî çevreyi koruma bilinci edinmeleri, sanat zevki ve estetik duygularını geliştirmeleri sağlanmalıdır. Tarihî bir kişilikten söz ediliyorsa, bu kişi de okulun bulunduğu çevrede doğmuş, bulunmuş ya da ölmüş ise bu yönden değerlendirilmelidir. Bu kişinin medrese, cami, kütüphane, imaret, han, türbe, mahalle, sokak ve ev gibi herhangi bir eserde kitabesi varsa, bu kişi ve eserleri ile ilgili öğrencilere araştırma projeleri verilebilir. Öğretmen, sınıfta ya da müzede drama etkinlikleri ile geçmiş yaşantıların canlandırılması ve öğrencilerin tarihî kişilikler ile empati kurmasını sağlamalıdır. (13. Madde)

- Öğretmen fotoğraflar, haritalar, filmler, CD-ROM'lar, tarih ve sosyal bilgiler benzeşim (simülasyon) programları, çoklu ortam (multimedya) ve hipermedya gibi araçlar; telekomünikasyon hizmetlerini (internet gibi) imkânları ölçüsünde sosyal bilgiler dersinin bir parçası yapmalıdır. Gezi düzenleyemediği mekânlara, sınıf içinde internet yardımıyla, sanal alan gezileri yaptırmalıdır. (15. Madde)

Yukarıdaki maddeler bu dersin eğitim ve öğretiminde izlenecek yöntemler arasında gösterilmiştir. Her ne kadar programla belirlenmiş olsa da eğitim ve öğretimde program içerisinde öğretmenlere bazı esneklik ve serbestlikler tanınmıştır. Öğretmenlerin program içerisinde hangi değişiklikleri yapabilecekleri programda belirlenmiş durumdadır. Bu yönden bakıldığında öğretmen program belirlediği çerçeveye bağlı kalmak şartıyla programda, çevre özelliklerine uydurarak değişiklikler yapabilir (Işık, 2002: 10).

Yine Milli Eğitim Bakanlığı, sosyal bilgiler program kitaplarında “Açıklamalar” bölümünde “Verilecek Beceriler” başlığında “Tarihi Empati” becerisi içerisinde “...Ayrıca, aile tarihine ve yerel tarihe yönelik çalışmalar, öğrencilerin kişisel bağlantı kurmasına izin verdiği ve tarihî empati öğretiminde de kişisel bağlantılar kurdurabilmek önemli olduğu için, öğrencilerin daha çok dikkatlerini çekmektedir” denilmektedir. “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerisinde “yerel müzelere, tarihsel toplumlar ve restore edilmiş köylere ya da diğer kaynaklara geziler düzenlemek, öğrencilere, zaman kavramlarıyla oluşan deneyimleri sunmanın başka bir yoludur” açıklamasının ardından yerel tarih öğretimi üzerinde açıklamalarda bulunulmuştur (MEB, 2005: 70-74).

13-17 Kasım 2006 tarihlerinde düzenlenen 17. Millî Eğitim Şûrasında Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı Prof. Dr. İrfan Erdoğan'ın sözleri şöyledir:

Ülkemiz, pek çok medeniyete beşiklik yapmış, zengin bir tarihî ve kültürel birikime sahip coğrafyada yer almaktadır. Bu nedenle yurdumuzda açık ve kapalı, değişik işlevlere sahip çok sayıda müze bulunmaktadır. Ancak bu müzelerin çoğunun atıl durumda olduğu da bilinen bir gerçektir. Bu durum değişmelidir; müzeler birer tapınak gibi saygın, dokunulmaz, sadece turistik amaçla ziyaret edilen, daha çok da yabancı ziyaretçilere ve elit kesime hizmet veren birer kültür kurumları olarak kalmamalıdır. Ayrıca müzeler, sadece tarihî değerlerin korunduğu yerler olmaktan çıkarılmalıdır; bunun yanında birer eğitim merkezleri işlevini de üstlenmelidir. Tüm bunları dikkate aldığımızda müze ile eğitim anlayışının hayata geçirilmesini eğitimimiz için önemli bir adım olarak görmekteyiz.

Bu açıklamaların yanında, etkinlik örnekleri ve programın uygulanmasıyla ilgili vermiş olduğumuz maddeler de incelendiğinde Milli Eğitim Bakanlığı sosyal bilgiler dersinde yerel tarih konularının işlenebilirliğini ortaya koymaktadır.

2. 4. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE YEREL TARİH ÖĞRETİMİ İLE İLGİLİ İLKELER

Amaçlara ulaşmak için uyulup uygulanan ilkeler, öğrenciyi güdülemek yoluyla, müfredat programının içeriğinin öğrenilmesini kolaylaştırır (Doğanay, 2002: 147). Sosyal bilgiler dersinde yerel konularının öğretimi esnasında kullanılacak çeşitli öğretim ilkelerinden yararlanılabilir.

Eğitim sistemlerinde yer alan ders kitaplarında konuların yazılmasında ve öğretmen tarafından işlenmesinde esas alınan bazı öğretim ilkeleri vardır. Yerel tarih konularının öğretiminin dayandığı pedagojik ilkeler; öğrenciye görelilik, yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene, somuttan soyuta, açıklık, hazır bulunuşluk, aktivite ve hayata yakınlık ilkeleridir. Özellikle ilköğretimde okutulan sosyal bilgiler dersinde bu ilkelere uyulmalıdır.

Yapılan bilimsel çalışmalar göstermektedir ki insanlar;

- Okuduklarının %10'unu
- İşittiklerinin %20'sini

- Gördüklerinin %30'unu
- Hem görüp hem işittiklerinin %50'sini
- Söylediklerinin %70'ini
- Yapıp söylediklerinin %90'ını hatırlamaktadırlar (Açıköz, 2006: 30).

2.4.1. Somuttan Soyuta İlkesi

Çocukların, somut işlemler aşamasına ulaşmasının 11 yaş civarında olduğu araştırmalar sonucunda tespit edilmiştir. Çocukların tarih dersi için soyut kavramlarla düşünme döneminin 15 yaşından önce genelde çok az geliştiği de bu tespitler arasındadır (Safran, 1998: 32).

Çocuklar zihinsel gelişmeleri bakımından, somut şeyleri kavradıktan ve bu yönde bir süre alıştırma ve denemeler yaptıktan sonra soyut kavramlara ve genellemelere geçilmektedir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999: 55). İnsandaki zihin gelişimi somuttan soyuta doğru olmaktadır. İnsan her zaman somut olarak gördüğü, algıladığı şeyleri, onların soyut kavramlarla anlatılmasından daha kolay öğrenir. Eğitim ve öğretime somut örneklerle başlanmalı giderek soyut konulara geçilmelidir. Soyut bilgilerin öğrenilmesi ve öğretilmesi zor olduğundan, somut kavramlardan başlanarak soyut kavram ve olaylara doğru bir eğitim ve öğretim sırası izlenmesi daha uygundur (Doğanay, 2002: 154–155).

Sosyal bilgiler öğretiminde ulaşılmak istenen düşünme ve araştırma becerisi, yaşça küçük öğrencilerde başarılması, soyut, politik, anayasal ve dinsel değişimleri anlamaya zorlamak ile değil, yazı, eğlence, evler, giyim, ulaşım gibi somut konuların öğretilmesiyle mümkündür (Safran, 1998: 32).

Öğrenci ders konusuyla ilgili eşya, nesne, mekânlarla, vb. etkileşim halinde olmalıdır. Böylelikle sıkıcı, itici ve ezbere dayalı olduğu ileri sürülen dersler sevilen bir ders haline getirilebilir. Yerel tarih konularının ders konuları arasında kendine yer edinmesiyle soyut kavramlar somutlaşabilir.

2.4.2. Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Bu ilke; bilinmesi gereken öncül terimler, temel kavramlar, ilkeler ve esaslar olarak da adlandırmaktadır. Daha önce öğretilmiş ve ona dayalı yeni bilgilerin öğretilmesi ilkesidir (Doğanay, 2002: 151–152). Öğrencinin o zamana kadarki bilgi ve tecrübelerinden hareket ederek, yeni bilgi ve tecrübelerin bunlar üzerine kazandırılması çok daha kolay olacaktır.

Çocuk yeni bir şeyi daha önceden öğrendikleriyle bağlantı kurarak daha iyi öğrenir. Buradan yola çıkarak, öğretimde önce öğrencilerin ne bildiklerinden başlanmalı, daha sonra bilinmeyenlere geçilmelidir. Öğrencinin bildikleri kendisi için anlamlı ve kolaydır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999: 36). Yeni bilgileri eski bilgilerle temellendirmek, gerektiğinde eskileri doğrulayarak geliştirmek, öğrenmeyi daha kalıcı hale getirebilmektedir.

Öğrencilerin ilk öğrendikleri ve bildikleri kaynak yakınındaki insanlar ve yaşadıkları çevredir. Bu nedenle öğretimde çocukların yaşadıkları çevrenin göz ardı edilmemesi ve öğretimde ilk olarak bu noktadan hareket edilmesi önemlidir (Açıkgöz, 2006: 31).

2.4.3. Yakından Uzağa İlkesi

İnsan, belli bir çevrede yaşamakta ve çevrenin, öznel ve nesnel özelliklerinden etkilendiği gibi yakın çevresini daha rahat algılar. Öğrenci, içinde yaşadığı ve ilgi kurduğu nesnel veya öznel olguları daha kolay öğrenir. Çünkü öğrenme, etkileyen ve

etkilenen arasında kurulan bir iletişim sürecinin eseridir. Uzak çevre olgu ve süreçleri ele alınacak ise bunlara yakın çevreden mutlaka örnekler seçilmelidir (Doğanay, 2002: 149–150).

Bu durum, sadece yer ve yaşayış açısından değil zaman açısından da böyledir. Yakın zamandan uzağa, yakın aile ve okul çevresinden uzağa, yakın köy-kasaba-bölge-ülke çevresinden uzağa ilkesi birçok derste rahatlıkla kullanılabilir ve bu ilkeye uyma, öğrenmenin düzeyini yükseltir (Ergün & Özdaş, 1997).

Yakından uzağa ilkesine uygun olan bir öğretim, çocuğun evinden ve ailesinden başlayarak, mahallesine, okuluna, köyüne, ilçesine, iline, yurduna, komşu ülkelere ve dünyaya yönelmelidir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1999: 56). Yerel tarih konularının sosyal bilgiler dersinde öğretimi ile bu psikolojik gerçek göz önünde bulundurulmuş olur.

İlköğretimde bir sıra izlenmelidir. Öğrencinin okulu ve yakın çevresini tanıtıcı bilgiler; köyü veya kasabasıyla ilgili bilgiler ve son olarak ilçesi, ili, bölgesi, yurdumuz ve dünya ile ilgili bilgiler verilmelidir (Ergün & Özdaş, 1997).

2.4.4. Açıklık İlkesi

Derslerin işlenişi esnasında öğrencinin mümkün olduğu kadar fazla duyu organına hitap edilecek şekilde görsel malzeme ile öğretimin kolaylaştırılması gerekir. Öğrenci konuları somut olarak göremiyorsa görsel materyaller (harita, resim, grafik, model gibi) kullanılması ile konular açık ve kolay anlaşılakta ve öğrenme de daha kalıcı olmaktadır.

Eğer öğretmen ders konularını anlatırken, öğrencinin seviyesine uygun olarak, onun hemen kavrayabileceği cümleler ile onun yakın çevresinden ve geçmiş bilgi ve tecrübelerinden örnekler vererek öğretimde açıklık ilkesine uyulabilir (Ergün & Özdaş, 1997).

Öğretim konuları ve öğretmenin kullanacağı yöntem ve teknikler, ne kadar çok duyu organını etkilerse öğretimde açıklık da o derece artar. Bu sebeple, öğretim konularının işlenmesinde gözlem, deney gibi birçok duyuya hitap eden yöntemler kullanıldığı takdirde öğrenme kolaylaşacaktır (Ergün & Özdaş, 1997).

2.4.5. Hazır Bulunuşluk İlkesi

Öğrencinin eğitim ortamına getirdiklerinin tamamı hazır bulunuşluk olarak değerlendirilebilir. Dersin işlenişi esnasında kullanılacak kavramlar (han, taşhan, konak gibi) öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine uygun olmalıdır. Verilecek örnekler öğrencilerin yakın çevrelerinde yer almalıdır (Sönmez, 1999).

Dersin içeriği öğrencilerin içinde bulunduğu kültürel ortama uygun olmalıdır. Kırsalda okuyan bir öğrenciye kavram ve ilkeler öğretilirken örnekler bulunduğu kültürel çevreden verilmelidir. Kent merkezinde ise, burada ki öğrencilerin kültürel ortamlarından örnekler seçilebilir (Sönmez, 1999). Bu açıdan sosyal bilgiler konularının işlenişinde de hazır bulunuşluk ilkesi mutlaka dikkate alınmalıdır.

2.4.6. Öğrenciye Görelik İlkesi

Bu ilkeye “çocuğa uygunluk” veya “öğretimi bireyselleştirme ilkesi” de denmektedir. Ders programının hazırlanmasında ve dersin işlenmesi esnasında öğretimin şekli ve yönteminin, öğrencinin gelişim (fizyolojik ve psikolojik) özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları ile olayları algı gücünün göz önünde bulundurulmasıdır. (Ergün & Özdaş, 1997).

İlköğretim müfredat programı hazırlanırken bu ilke mutlaka dikkate alınarak hazırlanmalıdır. Kimi öğrencilerin sosyal bilgiler dersini sevmemeleri böylelikle engellenebilir (Doğanay, 2002: 148).

2.4.7. Aktivite İlkesi

Bazı eğitim bilimciler tarafından bu ilke; yaparak ve yaşayarak öğrenme, öğrenci eylemi veya iş ilkesi olarak da adlandırılır.

Derslerin işlenmesi esnasında, hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin faaliyet (faal oluş) halinde olmalarını ifade etmektedir (Doğanay, 2002: 148). Öte yandan öğrencinin aktif öğrenmesinin daha etkili olduğu ortaya çıkınca öğretimde aktiflik ilkesinin önemi de artmıştır. Sadece dinleyerek anlamaya çalışan öğrenci yerine, derse aktif olarak katılan, soru soran, bazı konuları kendine özgü plân ve tekniklerle araştıran, bulduklarını sistemli hale getirip düzenleyen, karşılaştırmalar yapan, gözleyen, düşünüp sonuç çıkararak ve bu şekilde derse katılan öğrenci istenmektedir (Ergün & Özdaş, 1997).

2.4.8. Hayata Yakınlık İlkesi

Okul ve öğretim ortamı hayattan kopuk, yapay bir ortam olmamalı; hayata yakın, gerçeklikten uzak olmamalıdır. Ders konuları, anlatım sırasında verilen örnekler hayatın içinden seçilmelidir. Çocuklara öğretirken kullanılan dil, oluşturulan sosyal ortam vs. gerçek hayata yakın olmalıdır (Ergün & Özdaş, 1997).

Teorik olarak öğrenilen bilgilerin pratikte de kullanılmasıdır. Konuların yaşanan hayattan alınması, öğrencilerin öğrendiği bilgileri hayata atıldığında kullanmasına yardımcı olacaktır (Ergün & Özdaş, 1997).

2.5. YEREL TARİH ÖĞRETİMİ ÖRNEK ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİ

Yerel tarih konularının öğretiminde ister okul içi, ister okul dışında etkinlikler yapılabilmektedir. Yapılacak olan yerel tarih öğretim etkinliklerinde, çalışmanın hedef ve davranışlarına uygun öğretim yaklaşımları kullanılmalıdır. Bunların bir kısmı aşağıdaki gibidir (Demircioğlu, 2005: 77).

- Düz anlatım
- Problem çözme
- Soru sorma
- Tarihsel empati
- Grup çalışmaları
- Beyin fırtınası
- Grup çalışması
- Sözlü etkinlikler ve tartışmalar
- Drama ve rol oynama
- Gözlem ve gözlemsel çizgi
- Örnek olay
- Tarihi nesnelere etkileşim
- Tartışma
- Çözümlemeli öykü yöntemi
- Çalışma yapraklarına dayalı etkinlikler

Örnek 1: Yaşlı Bir Aile Bireyiyle Yapılabilecek Sözlü Tarih Görüşme Formu Örneği

<p>Görüşme Yapılan Kişinin Adı-Soyadı:</p> <p>Görüşmenin Yapıldığı Yer:</p> <p>Görüşme Saati:</p> <p>Görüşmeyi Yapan Kişi veya Kişiler:</p> <p>Görüşmenin Amacı:</p>
<p>Görüşme Soruları</p> <p>S.1: Ne Zaman ve Nerede Doğdunuz?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.2: Babanızın Soyadı Nedir? Babanız Nerede ve Ne Zaman Doğdu?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.3: Yaşadığınız evi hatırlıyor musunuz? O ev, şu an yaşadığınız eve benziyor mu?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.4: Bu eve ne zaman taşındınız?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.5: İlk işiniz nedir ve kaç lira maaş almaktaydınız?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.6: Çocukluğunuzda sabah kahvaltısında neler yiyordunuz?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.7: Öğretmenime ve arkadaşlarıma gösterebileceğim eski bir eşyanız veya resminiz var mı?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.8 Çocukluğunuzdaki okullarla, bugünkü okullar arasında ne farklar var?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.9: Çocukluğunuzda ne tür oyunlar oynamaktaydınız?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.10: Çocukluğunuzdaki şehir içi ve şehirlerarası ulaşım nasıldı?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

Örnek 2: 1970'lerde Yaşam Konulu bir Görüşmede Kullanılabilecek Soru Örnekleri

<p>Görüşme Yapılan Kişinin Adı-Soyadı:</p> <p>Görüşmenin Yapıldığı Yer:</p> <p>Görüşme Saati:</p> <p>Görüşmeyi Yapan Kişi veya Kişiler:</p> <p>Görüşmenin Amacı:</p>
<p>Görüşme Soruları</p> <p>S.1: 1970'lerde ne yapıyordunuz? İşiniz Neydi? Kaç lira maaş alıyordunuz? ....</p> <p>S.2: 1970'lere ait hangi özel olayı hatırlıyorsunuz? O döneme ait özellikle bu olayı neden hatırlıyorsunuz? ....</p> <p>S.3: O zamana ait evler ve içinde bulunan mobilyalarla ilgili olarak ne hatırlıyorsunuz? ....</p> <p>S.4: O zaman ne tür ulaşım araçlarını kullanıyordunuz? 1970 yılında bir arabaya sahipseniz, ne tür bir arabanız vardı? ....</p> <p>S.5: 1970'lerde ne tür giyecekler giyyordunuz? Bu giyecekleri bu günkü giyeceklerle karşılaştırdığınızda arada ne tür farklar var? ....</p> <p>S.6: 1970'lere ait ne tür müzikleri hatırlıyorsunuz? Bu dönemde hangi müzikten hoşlanıyordunuz? ....</p> <p>S.7: 1970'lerde radyonuz ve televizyonunuz var mıydı? O dönem de ne tür televizyon ve radyo programlarını dinliyor ve en çok hangisini seviyordunuz? ....</p> <p>S.8: 1970'lerde tatile gider miydiniz? Eğer bu dönemde tatile çıkıyordusanız, tatil amacıyla nerelere giderdiniz? Bugün insanlar bu tatil yerlerine gidiyorlar mı? ....</p> <p>S.9: 1970'lerde paranın alım gücü ve fiyatlar hakkında her hangi bir şey hatırlıyor musunuz? ....</p> <p>S.10: 1970'lerde en meşhur insanlar olarak kimleri hatırlıyorsunuz? ....</p> <p>S.11: Sizce 1970'lerden günümüze en temel değişimler hangi alanda yaşanmıştır? ....</p>

Örnek 3: Emekli Bir Öğretmenle Yapılabilecek Bir Sözlü Tarih Görüşmesi

<p>Görüşme Yapılan Kişinin Adı-Soyadı: Görüşmenin Yapıldığı Yer: Görüşme Saati: Görüşmeyi Yapan Kişi veya Kişiler: Görüşmenin Amacı:</p>
<p>Görüşme Soruları</p> <p>S.1: Öğretmen olmak için hangi eğitim kurumunu kaç yılında bitirdiniz? ....</p> <p>S.2: İlk görev yeriniz neresidir? ....</p> <p>S.3: İlk göreve başladığınız zaman kaç lira maaş almaktaydınız? ....</p> <p>S.4: Sizin zamanınızdaki okullar ile bugünkü okullar arasında fark var mıdır? Eğer fark varsa bu farklar nelerdir? ....</p> <p>S.5: İlk göreve başladığınızda derste kullandığınız araç-gereçler nelerdir? ....</p> <p>S.6: Meslek hayatınız boyunca mesleğinizde ne tür değişimler yaşandı? ....</p> <p>S.7: Bu değişimlere nasıl ayak uydurdunuz? ....</p> <p>S.8: Sizin zamanınızdaki öğrenciler ile bugünkü öğrenciler arasında fark var mı? Varsa bu farklar nelerdir? ....</p>

Örnek 4: Tokat'ta Bey Sokağı İçin Yapılacak Bir Araştırmada Kullanılabilecek Bir Çalışma Yaprağı Örneği

<p>Öğrencinin Adı: Soyadı: Numarası: Sınıfı: Çalışma Grup Halinde Yapılacaksa Grubun Takma İsmi: (Yerel Tarih Çalışması Grup Halinde Yapılacaksa Her Gruba bir Takma isim verilir)</p>
<p>S.1: Tokat ilindeki kütüphanelerde tarihte Bey Sokağı'nı anla tan eser veya eserler var mıdır? Eğer varsa, bu eserler, sokak hakkında ne tür bilgiler vermektedir? ....</p> <p>S.2: Tokat ilindeki kütüphanelerde Bey Sokağı'na ait orijinal resimler var mıdır? Varsa bu resimler hangi döneme ait olup, Bey Sokağı sokağıyla ilgili ne tür bilgiler vermektedir?</p>

.....

.....

S.3: Bey Sokağı'na ait her hangi bir tarihi harita mevcut mudur? Eğer herhangi bir tarihi harita mevcutsa, Bey Sokağı hakkında ne tür bilgiler vermektedir?

.....

.....

S.4: Bey Sokağı'na ait her hangi bir tarihi belge mevcut mudur? Mevcutsa verdiği bilgiler nelerdir?

.....

.....

S.5: Bey Sokağı'nda yaşamış olan ailelerin elinde bu caddenin tarihine ait herhangi, yazılı, görsel veya başka bir materyal var mıdır? Varsa bunlar, sokağın tarihiyle ilgili olarak ne tür bilgiler vermektedir?

.....

.....

S.6: Bey Sokağı'nda yaşamış olup ve buranın tarihi hakkında bilgiye sahip insanlar mevcut mudur? Mevcutsa bu insanlar sokağın geçmişiyle ilgili ne tür bilgilere sahiptirler?

.....

.....

S.7: Bey Sokağı'nın tarihsel serüveniyle ilgili olarak, herhangi bir bilimsel eser veya eserler mevcut mudur? Buranın geçmişiyle ilgili bilimsel eserler varsa, bunlar hangi döneme aittir ve sokak hakkında ne tür bilgiler vermektedirler.

.....

.....

Örnek 5: Tokat Taşhan İçin Yapılacak Bir Yerel Tarih Çalışmasında Kullanılabilecek Çalışma Yaprağı Örneği

Öğrencinin Adı:

Soyadı:

Numarası:

Sınıfı:

Çalışma Grup Halinde Yapılacaksa Grubun Takma İsmi:
(Yerel Tarih Çalışması Grup Halinde Yapılacaksa Her Gruba bir Takma isim verilir)

S.1: Taşhan ne zaman ve kim tarafından yaptırılmıştır?

.....

.....

S.2: Taşhan'ın girişinde dikkatinizi çeken unsur veya unsurlar nelerdir?

.....

.....

S.3: Taşhan'ın inşaatında kullanılan malzeme nedir?

.....

.....

S.4: Taşhan'ın mimarisi hakkında ne düşünüyorsunuz?

.....

.....

S.5: Taşhan sağlam bir bina mıdır?

.....

.....

S.6: Taşhan'ın planını çiziniz.

.....

.....

<p>S.7: Bu plan hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? ....</p> <p>S.8: Buranın mimarı siz olsaydınız, nasıl bir bina inşa ederdingiz? Neden? ....</p> <p>S.9: Taşhan buraya inşa edilmesinin sebebi size göre ne olabilir? ....</p> <p>S.10: Taşhan zaman içinde herhangi bir tamir görmüş müdür? Görmüşse tamir gören kısımlar nelerdir? ....</p> <p>S.11: Size göre bu bina bugün ne olarak kullanılmalıdır? ....</p> <p>S.12: Taşhan'ın resmini çiziniz? ....</p>
--

Örnek 6: Tokat İl Merkezindeki Medreseler İle İlgili Yapılacak Bir Yerel Tarih Çalışma Yaprağı

<p>Öğrencinin Adı / Soyadı: Numarası / Sınıfı: Çalışma Grup Halinde Yapılacaksa Grubun Takma İsmi: (Yerel Tarih Çalışması Grup Halinde Yapılacaksa Her Gruba bir Takma isim verilir)</p>
<p>S.1: Tokat il merkezinde kaç tane tarihi medrese bulunmaktadır? ....</p> <p>S.2: Bu medreseler hangi tarihlerde, kimler tarafından yaptırılmışlardır? ....</p> <p>S.3: Her bir medresenin resmini çizerek aralarındaki benzerlik ve farkları belirtiniz? ....</p> <p>S.4: Medreselerin şu an buldukları yere inşa edilmelerinin sebebi sizce nedir? ....</p> <p>S.5: Bu medreseler ile ilgili olarak günümüze kadar ne tür bilgilere ulaşılmıştır? ....</p> <p>S.6: Medreselerin kendilerine ait herhangi bir hikâyeleri var mıdır? Varsa bu hikâyeler nelerdir? ....</p>

Örnek 7: Tarihi Alanların ve Tarihi Müzelerin Ziyareti Esnasında Kullanılabilecek Çalışma Yaprağı Örnekleri

Ziyaretin Yapılacağı Müze: Tokat Müzesi (Gök Medrese)
Öğrencinin Adı/Soyadı:
Numarası/Sınıfı:
Çalışma Grup Halinde Yapılıyorsa Grubun Takma İsmi:
Dış Bahçeye Hoş Geldiniz
S.1: Daha önce Tokat Müzesi hakkında neler duydunuz? ....
S.2: Müzenin dış bahçe kısmında en çok dikkatinizi çeken husus nedir? ....
S.3: Müzenin dış kısmında dikkatinizi çeken unsurlar nelerdir, açıklayınız? ....
S.4: Müzenin dış bahçe kısmında ne tür tarihi eserler bulunmaktadır? ....
S.5: Müzenin giriş kapısı üzerinde dikkatinizi çeken neler olduğunu yazınız? ....
S.6: Müzede bulunan tarihi eserlerin nasıl toplandığı hakkında fikirleriniz nelerdir? ....
S.7. Buraya niçin Gök Medrese denilmektedir? ....
Müzenin İç Bahçesine Hoş Geldiniz
S.8: İç bahçeden farklı olarak iç bahçede ne tür tarihi eserler bulunmaktadır? ....
S.9: İç bahçenin daha önceleri ne amaçla kullanıldığı hakkında fikirleriniz nelerdir? ....
Müzenin Zemin Katına Hoş Geldiniz
S.10: Bu katta kaç oda bulunduğunu yazınız? ....
S.11: Bu katta bulunan odaların içinde bulunan tarihi eserlerin sınıflandırılması hakkında bilgi veriniz? ....
Müzenin 1. Katına Hoş Geldiniz
S.12: Bu katta (1.) kaç oda bulunduğunu yazınız? ....
S.13: Bu katta bulunan odaların içinde bulunan tarihi eserlerin sınıflandırılması hakkında bilgi veriniz? ....

<p>.....</p> <p>Değerlendirme</p> <p>S.13: Tokat Müzesi'nin bu günkü durumunu göz önüne alarak, tarihi eserlerin korunmasıyla ilgili bir kompozisyon yazınız?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
--

Örnek8: Tokat İl Merkezindeki Atatürk Evi İle İlgili Yapılacak Bir Yerel Tarih Çalışma Yaprağı

<p>Ziyaretin Yapılacağı Yer: Tokat Atatürk Evi</p>
<p>Öğrencinin Adı/Soyadı:</p> <p>Numarası/Sınıfı:</p> <p>Çalışma Grup Halinde Yapılıyorsa Grubun Takma İsmi:</p>
<p>Atatürk Evine Hoş Geldiniz</p> <p>S.1: Daha önce Atatürk Evi hakkında neler duydunuz?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.2: Evin bahçesinde dikkatinizi çeken unsurların neler olduğunu yazınız?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.3: Evin dış görünüşünde dikkatinizi çeken unsurları yazınız?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.4: Dış görünüş itibarıyla ev kaç kattan oluşmaktadır?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Şimdi Atatürk Evi'nin İçindesiniz</p> <p>S.5: Evin girişinde kaç oda bulunmaktadır, bu odaların isimlerini yazınız?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.6: Dinlenme odası ve yemek odasında bulunan eşyaların isimlerini yazınız?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.7: Yemek odasında bulunan yemek masasının şeklini çizin?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Şimdi İkinci Kattayız</p> <p>S.8: Merdivenlerin çıkışında karşınıza ilk çıkan eşyanın özelliklerini yazınız?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.9: Atatürk'ün gençliğe hitabesi hangi odadadır?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>Gezimiz Sona Ermiştir</p> <p>Şimdi Gezimizle İlgili Aşağıda Verdiğimiz Konu Hakkında Bir Kompozisyon Yazalım</p> <p>Konu: Atatürk Evi'nde gördükleriniz, sizde Atatürk hakkında ne tür düşünceler oluşturdu? Yazınız.</p>

Örnek 9: Tokat İl Merkezindeki Latifoğlu Konağı İle İlgili Yapılacak Bir Yerel Tarih Çalışma Yaprağı

Ziyaretin Yapılacağı Yer: Latifoğlu Konağı
Öğrencinin Adı/ Soyadı: Numarası/Sınıfı: Çalışma Grup Halinde Yapılıyorsa Grubun Takma İsmi:
<p>Birinci Bölüm</p> <p>S.1: Liatioğlu Konağı hakkında daha önce neler duyduğunuzu yazar mısınız? ....</p> <p>S.2: Konağın dışında en çok dikkatiniz çeken unsur ne olmuştur, yazınız? ....</p> <p>S.3: Konağın kaç kapısı ve penceresi vardır? ....</p> <p>S.4: Konağın girişinde kaç oda var? Bu odaların zamanında ne görevi gördüğünü açıklar mısınız? ....</p>
<p>İkinci Kata Hoş geldiniz</p> <p>S.5: İkinci katta kaç oda bulunmaktadır? ....</p> <p>S.6: Latifoğlu Konağı'nın Paşa Odası hakkında ne düşünüyorsunuz? ....</p> <p>S.7: Latifoğlu Konağı'nın Paşa Odası'nın tavanında bulunan süslemeleri çiziniz? ....</p> <p>S.8: İkinci kattaki diğer odalar ne işlev görmektedirler? ....</p>
<p>Değerlendirme</p> <p>S.9: 19. Yüzyılda Osmanlı yerel idarecilerinin konakları hangi amaçlar için kullanılmaktaydı. Bir kompozisyon halinde yazınız? ....</p>

Örnek 10: Kaleye Yapılacak Ziyarete Kullanılabilecek Bir Çalışma Yaprağı Örneği

<p>Öğrencinin Adı/Soyadı:</p> <p>Numarası/Sınıfı:</p> <p>Çalışma Grup Halinde Yapılacaksa Grubun Takma İsmi:</p>
<p>S.1: Kale ne zaman inşa edilmiştir?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.2: Kale inşa edildiği tarihten bu yana ne tür değişimler yaşamıştır?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.3: Kalede kimler yaşadı?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.4: Kaledeki yaşam şartları nasıldı?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.5: Kale ne için inşa edildi?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.6: Kale neden bu coğrafi alana inşa edildi?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.7: Siz bu kaleyi 5-6. Yüzyılda fethedecek bir komutan olsaydınız, nasıl bir savaş planı hazırlardınız?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.8: Siz bu kaleyi 5-6. Yüzyılda düşmana karşı savunacak bir komutam olsaydınız nasıl bir savunma planı hazırlardınız?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.9: Siz bu kaleyi inşa eden bir usta olsaydınız bu kaleyi nasıl inşa ederdiniz?</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>S.10: Kalenin bugünkü durumu hakkında ne düşünüyorsunuz?</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

İ. Hakkı Demircioğlu (2005)'ten uyarlanmış etkinlik örnekleridir.

Örnek 11:

ADI: KOMANA'DA YAŞAM	
<p>Çeşitli fotoğraf ve resimlerden yararlanarak yerleşme örnekleri incelenir. Verilen örneklerden yerleşmeyi etkileyen doğal ve beşeri unsurlar hakkında çıkarımlarda bulunulur. Öğrenciler kendi yaşadıkları yerleşmeleri de inceleyebilirler.</p>	
<p>Açık uçlu sorular veya yaşadıkları çevredeki bir yerleşmeyi etkileyen faktörlerin gözlemlenmesine dayalı performans ödevleri ile değerlendirilebilir.</p>	
SÜREC	
DERS	: SOSYAL BİLGİLER
SINIF	: 6
YAKLAŞIK SÜRE	: 40' + 40'
ÖĞRENME ALANI	: İNSANLAR YERLER VE ÇEVRELER
ÜNİTE	: YAŞADIĞIMIZ YER
TEMEL BECERİLER:	Araştırma, empati ve gözlem becerisi
KAZANIMLAR	: Örnek incelemeler yoluyla ilk yerleşmelerden günümüze yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.
MATERYALLER	: Konu ile ilgili çeşitli fotoğraf ve resimler.
KAYNAK	:

Örnek 12:**SÖZLÜ TARİH ÇALIŞMA YAPRAĞI**

1. Hangi tarihler arasında askerlik yaptınız?
2. Askere gittiğinizde kaç yaşındaydınız?
3. Askere gitmeden önce sizin için herhangi bir tören, merasim yapıldı mı?
4. Askere gideceğiniz zaman hangi duygular içersindeydiniz?
5. Askere hangi görevle (havacı, karacı, jandarma, denizci) gittiniz?
6. Askerliği nerede yaptınız?
7. Askerde iken nasıl bir eğitim aldınız?

8. Askerliği hangi rütbede yaptınız?
9. Bulunduğunuz yerde en yüksek rütbeli komutanınızın rütbesi ne idi?
10. Birlik komutanınızdan geriye doğru rütbeleri sıralar mısınız?
11. Birliğinizde arkadaşlık ilişkileri nasıldı?
12. Askerlik yaptığınız yerde kaç kişilik gruplara ayrıldınız? Bu grupların adlarını söyler misiniz?
13. Askerlik yaptığınızda ülke ve dünya gündeminde önemli bir olay var mı idi? O olayla ilgili ne düşündünüz?
14. Sivil hayatınız ile askerlik hayatınızı karşılaştırır mısınız?

Örnek 13:

ADI: ŞEHİRLERİN DİLİ	
DERS	: Sosyal Bilgiler
SINIF	: 7
YAKLAŞIK SÜRE	: 2 DERS SAATİ
ÖĞRENME ALANI	: KÜLTÜR VE MİRAS
ÜNİTE	: TÜRK TARİHİNDE YOLCULUK
TEMEL BECERİLER	: Karar verme, araştırma, zaman ve kronolojiyi algılama, eleştirel düşünme
KAZANIMLAR	: Şehir incelemesi yoluyla, Türk kültür, sanat ve estetik anlayışındaki değişim ve sürekliliğe ilişkin kanıtlar gösterir.
MATERYALLER	: Resim, fotoğraflar, renkli kalem
KAYNAK	:

SÜREÇ

1. Öğrencilerinizden incelenen şehrin tarihî yapılarını(cami, han, hamam, bedesten, köprü, türbe, kale, sur vb.) listelemelerini isteyin. Bu etkinlikte örnek olarak Tokat şehri incelenmiştir.
2. Öğrencilerinizden;
  - a. Bu yapıların hangi döneme ait olduğunu,

- b. Yapıların temel özelliklerini,
  - c. Şu anda hangi amaçla kullanıldığını,
  - ç. Şehrin ilk kurulduğu yer ile şimdiki yeri arasında ne tür farklılıklar olduğunu (Eski şehir, yeni şehir kavramının olup olmadığını),
  - d. Ev tipinde ne tür değişimler olduğunu (Tek katlı, bahçeli çok katlı vb.)
  - e. Binaların yapılış malzemelerini (ahşap, kerpiç, taş ve betonarme vb.)
  - f. Mahallerin oluşmasında hangi binaların merkez alındığını araştırmalarını isteyin.
3. Öğrencilerinizden şehre ait farklı dönemlerde çekilmiş fotoğrafları karşılaştırmalarını isteyin. Binaların yapılışı, şehrin hangi yöne doğru geliştiğini fark etmelerini sağlayın.
  4. Şehrin temel özelliklerini yansıtan hikâye, roman, şiir vb. eserleri inceleyerek, bunların yazıldıkları dönemi ve günümüzü ne kadar yansıttıkları incelenebilir.
  5. Şehrin gelecekte nasıl olabileceği, ne tür değişimler yaşanabileceği konusunda küçük tartışma grupları oluşturulabilirsiniz.
  6. Tarihî binalarda elde ettikleri bir takım temel özelliklerin bugün nerelerde kullanıldığı konusunda bir araştırma konusu verebilirsiniz.
  7. Şehirlerinin temel özelliklerini yansıtan tanıtıcı broşür, rehber, kitapçık, afiş vb. hazırlamalarını isteyin.

Tokat'taki Tarihî Yapılarından Bazıları:

Camiler:

- Ali Paşa Camii
- Meydan Camii
- Ulu Camii
- Garipler Camii
- Takyeciler Camii

Hanlar:

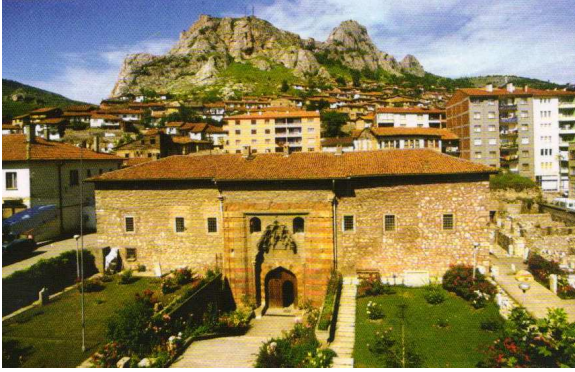

- Taşhan (Gökmedrese)
- Paşa Hanı

Türbeler ve Zaviyeler:

- Sümbülbaba Zaviye ve Türbesi
- Ali Tusi Türbesi
- Sentimur Türbesi

Tokat'ta tarihî yapılarla ilgili elde ettiğiniz bilgilerden yararlanarak aşağıda verilen resimlerin hangi yapıya ait olduğunu yazınız.

Adı:
Yapılış tarihi:
Kim tarafından yaptırıldığı:
Özellikleri:
Kullanılış amacı:

Adı:
Yapılış tarihi:
Kim tarafından yaptırıldığı:
Özellikleri:
Kullanılış amacı:

Adı:
Yapılış tarihi:
Kim tarafından yaptırıldığı:
Özellikleri:
Kullanılış amacı:

Adı:
Yapılış tarihi:
Kim tarafından yaptırıldığı:
Özellikleri:
Kullanılış amacı:

Örnek 14:

ADI: YEREL TARİH ÇALIŞMASI

DERS	: SOSYAL BİLGİLER
SINIF	: 5
YAKLAŞIK SÜRE	: 1 GÜN
ÖĞRENME ALANI	: KÜLTÜR VE MİRAS
ÜNİTE	: ADIM ADIM TÜRKİYE
TEMEL BECERİLER	: Araştırma, gözlem, karar verme
KAZANIMLAR	: Çevresindeki ve ülkemizin çeşitli yerlerindeki doğal varlıklar ile tarihi mekanları, nesnelere ve yapıtları tanıır. Ülkemizin çeşitli yerleriyle kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır.
MATERYALLER	: Kağıt, kalem.
KAYNAK	:

SÜREÇ

- 1.Okulun bulunduğu çevredeki doğal varlıklar ile tarihi mekan, nesne, veya yapıtların tespitini yapınız (Bkz. EK: Öğretmen tarihi mekan, nesne ve yapıtlar kontrol formu).
- 2.Öğrencilere, çevrede tespit edilen doğal varlıklar ile tarihi mekan, nesne, veya yapıtlar fert veya gruplar halinde inceleme ödevi olarak verilir.
- 3.Çevrede bulunup da sınıfa getirilmesi mümkün olan eşya sınıfta gözden geçirilebilir; Mümkün olmayan durumlarda ise kazılarda elde edilen eserlerin resimleri, maket ve planları çocuklara gösterilebilir.
- 4.Bölgenin coğrafi durumu, halkın buraya neden ve nasıl gelip yerleştikleri, bölgenin yetiştirdiği ünlü kişiler, bölgede bulunan doğal zenginlikleri üzerinde öğrencilerle tartışılmalıdır.
- 5.Öğrencilerle beraber yakın çevredeki doğal bir varlığın, tarihi bir mekanın, nesnenin veya yapıtların bulunduğu bir yere inceleme amacıyla gezi düzenlenebilir. Gezi sonrası sınıfta gezinin değerlendirilmesi yapılabilir.
- 6.Yerel tarih çalışması çerçevesinde yakın çevrede müze varsa müze ziyareti yapılabilir.

(MEB Öğretim Programından uyarlanmış etkinlik örnekleri)

Örnek olarak uyarlaması yapılan bu etkinlik örneklerinin sayısı çok fazla arttırılabilir. Hazırlanmış olan programda öğrenme alanda ünitelerin kazanımlarına ait etkinlikler hazırlanmış durumdadır. Öğretmenlerimizin bu etkinlikleri, yerel tarih çerçevesinde uyarlamaları yeterli olacaktır. Bunun içinde Türk Milli Eğitiminin ve yapılandırmacı yaklaşım ile öğrenciyi merkeze alan ve etkinlik temelli hazırlanan sosyal bilgiler dersinin amaçlarına ulaşmasında yerel tarih konularının öğretiminin öneminin kavranması gerekmektedir.

3. TOKAT İLİ

Binlerce yıldır çeşitli insan topluluklarının yaşadığı Tokat ve çevresinde yerel kimliğimizi tanımak, korumak ve hemen yakınımızda duran tarihle iletişim kurabilmek yerel tarih konularının sosyal bilgiler programı ile ilişkilendirme ile Milli Eğitim Müfredat programlarında yer alan temel amaçlar arasında paralellik bulunmaktadır.

Kent ve kentlilik bilincinin o kente dair tarih bilinciyle birlikte gelişebileceği vurgusunu taşıyan geçmişin algısına dair ortak duyarlılıklar ve ilgi alanları çerçevesinde kentin bugününün ve geleceğinin tasarımında etkin bir rol almaları önemseniyor.

Tokat'ın yerel kültür ve tarih konusunda büyük bir potansiyele sahip bulunduğunu, tarihle herkesin bir biçimde iç içe bulunduğunu biliyoruz. Yanı başında akıp giden tarihin bir tanığı olduğunu, asıl olanın bunun farkına varmak ve bu bilince sahip olarak tarihi yakalayıp bu mirası yok etmeden gelecek kuşaklara bırakmak gerektiğinin vurgulanması gerekmektedir. Biz şimdi nasıl "keşke Tokat'ın elli yıllık fotoğraflarını saklasaydık, tarihi evlerini yok etmeseydik, dedemin anlattıklarını yazsaydım..." diyorsanız en azından bugün hala varlığını devam ettiren kültürel miraslarımızın gelecek kuşaklara taşınması gerektiği fikrini bu yolla çocuklara aşılayabiliriz.

3.1. TOKAT İLİ'NİN KURULUŞU İLE İLGİLİ İDDİALAR ve TOKAT İSMİ

HÜSAMETTİN EFENDİ (Amasya Tarihi, Cilt 1. S. 121): Tokat'ın çok eski zamanlarda "Togayit" Türkleri tarafından kurulduğunu ve burayı merkez yaptıklarını yazmakta, Tokat isminin de "Togayit" ten geldiğini iddia etmektedir (Yavi, 1986: 14).

EVLİYA ÇELEBİ (Seyahatname. Cilt 7. S. 228): "Arab, Acem, Rum, Ermeni, Nakdisi ve Yenvan tarihlerinin yazdıklarına göre, bu Tokat kalesi Anadolu diyarındadır. Tarihçilerin dediğine göre, ilk kurucusu Amalika kavminden ve Amasya

kalesini yapan (Dokat) adlı, Ferhad gibi bir adamdır. Bunların ilk barınakları mağaralardı. Hâlâ mağaralarında adam kaybolur. Sonra insanları çoğalarak mağaralardan çıkıp, bu yüksek dağ üzerinde beşken şeklinde kesme taştan bir kale yapmıştır ki, Amasya kalesine benzer bir sağlam kaledir" (Yavi, 1986: 14).

CHARLES TEXIER (Asie Mineure): Tokat'ın ortaçağda kurulduğunu kaydediyor ve İsa peygamberin dini Anadolu'da yayılmaya başlayınca, putperestlerle Hıristiyanlar arasında kanlı çatışmaların çıktığını, Komana'da da bulunan Hıristiyanların kenti terk ederek Tokat şehrini kurduklarını yazıyor (Yavi, 1986: 14).

Erdem (1987: 16)'e göre birçok iddia olmasına rağmen Tokat isminin Paul Wittek'ten aktardığına göre "Dokeia (Çanak Memleket)'dan Tokat'ın "etrafının tepelerle çevrili çukur yer" anlamına gelmesinden dolayı Dokeia/Tokat eşitliği kesinlikle kabul edilebilir.

Tablo 3.1.1. Tokat İlinin Değişik Zaman ve Dillerdeki İsmi (Yavi, 1986: 14)

Komana	Antik
Evdoksia, Dokeia	Bizans
Dokat	Arap
Kah-cun	İran
Dar ün-nusret	Selçuk
Sobaru	Moğol
Dar ün-nasr	Yıldırım Beyazıd (Osmanlı)
Tokat	Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemi

Tokat İli'nin 5000 yıllık geçmişinde hüküm süren uygarlıklar, devletler ve imparatorluklar

- Hatti Uygarlığı
- Hitit İmparatorluğu
- Frig Uygarlığı

- Med Devleti
- Pers İmparatorluğu
- Büyük İskender İmparatorluğu
- Roma İmparatorluğu
- Bizans İmparatorluğu
- Arap Devletleri
- Danişment Devleti
- Anadolu Selçuklu Devleti
- Moğol İmparatorluğu
- İlhanlı Devleti
- Osmanlı İmparatorluğu
- Türkiye Cumhuriyeti Devleti

Beylik ve İdare Olarak: Muineddin Pervane, Eretna ve Kadı Burhanettin (Yavi, 1986: 14).

3.2. TOKAT İLİ YEREL TARİH KONULARI

3.2.1. Birinci Dönem Tokat: Hitit ve Frig Çağları

Tokat ve yöresi Hitit-Frig çağlarına ait bilgiler çok yeni ve tamamlanmış değildir. 1946 yılında E. Akurgal'ın başlattığı ve 1973 yılından buyana Prof. Dr. Tahsin Özgüç'ün Maşat höyükte yaptığı bilimsel araştırma ve kazılar sonucu bu bölgede yaygın Hitit-Frig uygarlığı olduğu anlaşılmıştır. Maşat'ta bulunan tunç ve demir çağlarına ait pek çok arkeolojik eser bu dönem uygarlıklarının somut belgesidir. Bu belgeler, mimarlık, el sanatları, din, kültür, ekonomik ve sosyal yaşantı tarzları ile istila, yangın, saldırı gibi olaylar hakkında bilgi vermektedir. Ancak tarihi olayların ayrıntıları hakkında henüz bir bilgi yoktur (Yavi, 1986: 14).

Maşat höyük çevresi sık ormanlarla ve dağlarla çevrili olması, işlek yollar üzerinde olması, toprağın sulak olması gibi nedenlerle Hititler tarafından yerleşim alanı olarak seçilmiştir.

Önemli bir Hitit yerleşim merkezi olan Maşat Höyük Zile ilçesi sınırlarında yer almaktadır (Yavi, 1986: 14).

3.2.2. İkinci Dönem Tokat: Komana

Tokat-Niksar yolu 9. km'sinde Yeşilirmak'ın (Tozanlı) ortasından aktığı ağaçlıklı bir vadi bulunmaktadır. Günümüzde mesire yeri olan bu yerler, milattan önceki yıllarda kurulmuş Antik Komana kentinin bulunduğu alanlardır. 1940 yıllarında Kazova sağ sahil sulaması için yapılacak regülatörün inşaat kazılarında, Hellenistik ve Roma çağlarına ait Komana kenti yapı taşları bulunur. Halkın Manastır tepesi dediği yer ile Topçam sırtlarına doğru yayılan alanlarda kurulu kent, bereketli Tozanlı vadisine, Topçam ormanlarına, av alanlarına, bağ ve bahçelere sahiptir. İçinde güzel tapınak ve sarayları olan Komana kentinden, bugün bir düzine yapı taşı ulaşmıştır (Yavi, 1986: 15).

1836'da WJ. Hamilton Gümenek'teki harabeleri gördüğünde, buranın Antik Komana kenti olduğunu iddia etmişti. Sonraları bu iddiası doğru çıkmıştır.

Komana kenti için, önceleri "*Pontos Galatl-Kos*" bölgesinde, daha sonra "*Pontos Po-Lemaniakos*" bölgesi içinde kaldığını, Komana'nın "*Enyo-Ma*" kültüyle tanınıp, kuruluşunda "*Orestes*" efsanesine bağlı olduğu iddia edilmektedir. (Mitolojiye göre Orestes Küçük Asya'ya geldiğinde orman ve bakireler tanrıçası Diana'ya ithaf edilmek üzere bir tapınak yaptırır. Zamanla bu tapınak çevresinde bir kent oluşur. Bu kent sonradan Komana adını alır) (Yavi, 1986: 15).

Komana kentinin kuruluş tarihine ait kesin bir kayda rastlanmamaktadır. Yüzeyle görülen Hellenistik ve Roma yapı taşlarına ve tarihi kayıtlara bakılırsa M.Ö. 6. ve 5.

yüzyıllarda varlığından söz edebileceğimiz Komana için, Hitit yerleşim merkezi olduğunu iddia eden kayıtlar da bulunmaktadır. Bu iddialar doğrulanırsa, kuruluşu M.Ö. 2000–1500 yıllarına uzayabilir. Nitekim Zile, Aktepe gibi Hitit-Frig höyükleri Hellenistik ve Roma devrinde iskân edilmiştir (Yavi, 1986: 15).

3.2.3. *Kimmerler ve Medler Dönemi*

M.Ö. 695'de Kimmer boyları Anadolu'ya girdi. Kimmerler daha sonra Doğu Karadeniz'deki birçok yerleşme alanını ve Tokat yöresini yağmaladılar. Kimmerlerin bu baskısına dayanamayan Frigya Devleti kısa sürede çöküntüye uğradı.

Aynı yüzyılda (M.Ö. 708) Batı İran'da Dayukka, merkezi Hagmatana'da (Hemedan) olan MED Krallığını kurdu. Med'ler kralları Keyakser (M.Ö. 633-584) zamanında devlet sınırlarını her yönde genişlettiler (Yavi, 1986: 15).

Med Devleti Anadolu'ya yönelerek Kimmerleri yenilgiye uğrattı ve Tokat yöresini egemenliğine aldı. Tokat ve yöresi 36 yıl sürecek Med yönetimine böylece girmiş oldu.

Keyaksar'ın başarılarına rağmen, yerine geçen oğlu Astiyag'ın dirayetsizliği sonucu, yıllardır Med denetimi altında yaşayan Perslerin Anzan prensi Kuruş, devleti ele geçirdi. Med krallığına M.Ö. 549'da son verdi (Yavi, 1986: 15).

Med'lerin, Anadolu'da kısa süren ve yüksek düzeyde olmayan egemenlikleri nedeniyle, sınırlı kültürel etkinlikler bırakmışlardır. Maşat höyük I. yapı katında M.Ö. 5. yüzyıla ait iri seramik kaplar üzerinde Med etkisi ile çizilmiş boğa-arslan karışımı kanatlı sürrealist hayvan figürleri vardır (Yavi, 1986: 15).

3.2.4. *Anadolu'da Şehinşahlar Pers İmparatorluğu*

Karadeniz bölgesi ve boğazlar, birbirini bütünleyen ekonomik ve stratejik yerlerdir. Birincisi zengin doğal kaynaklar, diğerleri geçitlerdir. Komana, Karadeniz'in Yeşilirmak havzasında, tarım, hayvancılık ve maden zenginlikleri ile dolu alanları

denetleyen bir merkez olduğundan, Pers Şehinşahları bu bölgeyi ne pahasına olursa olsun elden çıkarmak istememişler, devletin zayıfladığı zamanlarda bu bölgede bağımsız krallıklar kurmaya çalışan kendi satrapları ile çok uğraşmışlardır. (Büyük İskender istilası ile Pers imparatorluğu Persepoliste tükenmiş, ama Pers kökenli Mithridatlar hanedanı, Yeşilirmak havzasında güçlü Pontus devleti olarak ortaya çıkmıştır.) (Yavi, 1986: 16).

İran'ın dağlık arazilerinden gelip, Anadolu'nun bereketli toprakları ile yüksek düzeydeki uygarlıklarına sahip olan Persler, güçlerine güç katmışlar ve büyük İmparatorluklarının yönetimini de iyi teşkilatlandırmışlardır (Yavi, 1986: 16).

1. Darius zamanında Anadolu'da dört büyük eyalet (Büyük satraplık) kurulmuştu. Daha sonra, bunlardan Kapadokya ikinci derecede üç satraplığa bölündü. Bithynia, Frig'ya ve Kapadokya, Kserkes'in M.Ö. 480-479 da Yunanistan'daki yenilgilerinden (Salamis Plataia ve Anadolu'da Mykale) sonra, İmparatorluk bunca büyük boyutlu atılımlar için de, politik ve ekonomik bakımdan yıpranmış hanedan kavgaları ve isyanlar baş göstermiştir. M.Ö. 375 de Kapadokya satrapı Dama Tes, 2. Artakserkses'e karşı ayaklanır. Sinop'u (Sinope) ve Samsun'uda (Amisoss) ele geçirerek bağımsız bir krallık kurmak ister Tokat (Komana) halkı Damates'e katılmaz ve isyan bastırılır. Ancak sonuçta Kapadokya ikiye ayrılacak, kuzeyde yer alan Pontika Kapadokyası (Cappadocia Pontica) dediğimiz bölge Pers kökenli soyluların kişisel denetimim girecektir. Tokat'ın ekonomik ve stratejik önemini gözetten Persler, başkentleri Persopolis'ten Ege'de Lidya Krallığı'nın başkenti Sardis merkezine kadar uzanan Kral Yolu'nu Tokat'tan geçirmişlerdir (Tokat Valiliği, 1998: 22). Tokat, Zile (Zela), Amasya (Amesla), Samsun, Sinop ve Trabzon'uda (Trapezus) içine alan bu geniş alanın ılıman ikliminde yetişen zeytin, şarap, arpa, elma ve pamuk gibi ürünlerle, her çeşit av hayvanı, kürk, deri, at, koyun, sığır, gümüş, bakır, kalay madenleri, orman ürünleri, gemi ve

inşaat kerestesi satan Pers soyluları tükenmez doğal bir hazinenin içindeydiler. Persepolis'te can derdine düşmüş Ahameneş Şehinşahları, onlar için artık çok uzak ve anlamsızdı. Komana'da da şatolar, saraylar ve tapınaklar yaptırıyor lüks içinde yüzüyorlardı. 3. Darius zamanında Pers imparatorluğunu yıkacak son darbeyi Büyük İskender İsos'da (Antakya civarı) vurmuştur. Kaçan 3. Darius, Erbil'de verdiği ikinci savaş da tekrar perişan olacak ve soluğu Medya dağlarına kaçmakta bulacaktır. (MÖ. 330) Anadolu'da yüz elli yılı aşan Pers emperyalizmi 3. Darlus'un öldürülüp Persapolis'te defnedilmesi ile son bulmuştur (Yavi, 1986: 15).

3.2.5. Büyük İskender (Hellenistik Çağ) ve Pontus Krallığı Dönemi

MÖ. 334 ve 332 de Büyük İskender'in hızlı ve hırslı seferi ile Anadolu'daki Pers egemenliği son bulmuş, Hellenistik çağ başlamıştır. Bu dönem başlangıcında Pers ve Makedonyalı soyluların egemenlik çatışmaları sürüp gitmiş, sonunda Pers kökenli Mithritat önderliğinde Pontus Devleti kurulmuştur. Giderek güçlenen Pontus Kralları Niksar, Turhal ve Zile'de Gazafilaklia denen güçlü kaleler, Komana ve Erbaa'da da tapınak, saray ve villalar yapmışlardır (Tokat Valiliği, 1998: 22).

Karadeniz kıyılarında güçlenen, zamanla Anadolu'nun büyük bir bölümünü egemenlik içine alan Pontuslar, Anadolu'yu istila etlen Roma ordularına karşı uzun yıllar süren direniş sürdürmüşlerse de M.Ö. I. yy da Romalılara yenik düşmüşlerdir (Tokat Valiliği, 1998: 22).

Tokat'ta Hellenistik Çağ eserleri ile ilgili bilimsel araştırma ve kazı çalışmaları yapılmamıştır. Rastlantı sonucu bulunmuş veya çevreye dağılmış birçok yapı taşları görülmektedir. Hellenistik çağı Pontus devletinin egemenliğinde yaşayan Tokat, (Sezar'ın geldiği M.Ö.47 yılına kadar) batı Anadolu'da ki diğer kentlerden uzak ve farklı bir bölgede yer almıştır. Pers ve Hellenistik çağda Yeşilirmak havzasının merkezi Komana

kenti ve diğerk bölgelerde, zengin Mithridat'ların ayrıcalıklı yönetimi içinde inşa edilmiş bazı saray ve tapınaklara Amasyalı Strabon'un kayıtlarında rastlanmaktadır (Yavi, 1986: 15).

3.2.6. Roma (M.Ö. 30 - M.S. 3030)

(Tokat'tan Dünya'ya "Geldim, Gördüm, Yendim" J. Sezar M.Ö. 47 Zile)

Büyük İskender'den sonraki Helenistik krallıklar başlangıçta Roma'ya karşı direnmişlerse de Suriye M.Ö. 190, Makedonya M.Ö. 168, Bergama M.Ö. 129, Ptoleme M.Ö. 81 yıllarında teker teker Roma kartalının egemenliğine boyun eğmişlerdir. Kısacası Büyük İskender imparatorluğu, kurumları, kültürü, sanatı ve birbirinden güzel kentleri ile birlikte Roma'ya devredilmiştir. Roma, Helenistik çağın mirasına kendi gücünü de katarak geliştirmiş, M.S. 395 yılına kadar Dünya'nın en büyük ve güçlü imparatorluğu olmuştur. Burada ilginç olan, Tokat'ın Roma'ya geç ve en güç boyun eğen bölgede olmasıdır (Yavi, 1986: 22).

Pontus'un güçlü direnişini kırmak için Roma, en güçlü generallerini Küçük Asya'ya gönderir. Amiral Triarius, Sulla, V.Flaccus, Lucullus ve Pompeius büyük mücadeleler verirler. Nihayet M.Ö. 47'de J. Sezar Zile'ye gelir ve Roma'ya başkaldıran Pontus asıllı Basforos kralı 2. Pharnake'nin orduları ile Altiğağ mevkisinde karşılaşılır. Beş saat süren savaş sonunda uzaktan gelerek çok büyük zafer kazanan Sezar "Veni, vidi, vici" (Geldim, gördüm, yendim) diyerek Roma'ya bildirmiştir. 400 yıl süren Roma egemenliği sırasında Tokat ve yöresinde ticaret, bayındırlık ve ulaşım gelişmiş, kentler imar edilmiş, Komana, Niksar, Zile ve Sulusaray'ın önemi artmıştır (Tokat Valiliği, 1998: 25).

Tokat Müzesi'nde Roma dönemine ait birçok eser bulunmaktadır. Niksar'ın Leylek Pınar, Ayvaz, Harmancık, Çanakçı deresi ile Kaleiçi'nde, Zile'nin ören

yerlerinde ve Sulusaray ilçesinde Roma dönemine ait birçok kalıntı bulunmuştur (Tokat Valiliği, 1998: 25).

Milattan sonraki yıllarda, Anadolu dünyanın en düzenli kentlerine sahipti. Batı, orta ve güney Anadolu bölgelerinde iyi korunabilmiş birçok Roma yerleşim alanları vardır. Karadeniz kıyı şeridinin güneyinde en yoğun Roma yerleşim bölgesi Tokat ve yörelerindedir. Komana, Zile (Zela), Niksar (Neocaesarea), Sulusaray (Sebastopolis) birer Roma kale ve kentleri idi. M.Ö. 47 yıllarında Roma'nın eline geçen bu kentler, M.S. 1. yüzyılda kurulan Pontus eyaletinin onbir merkezinden dördüdür. İlçe ve köylere dağılmış birçok ören yeri ve buralarda Roma çağlarından kalma sarnıç, hamam, çeşme, taş döşeli yollar, mezarlar bakımsız ve harap durumdadır (Yavi, 1986: 23).

Koloni ticaretinin yoğun olduğu M.Ö. 7-4 yüzyıllardan kalma ulaşım yollarını Romalılar da kullanmışlardır. Sulusaray-Artova, Nefesköy (Tavium)-Zile-Niksar, Zile-Sulusaray, Zile (Deveci dağlarından)-Kayseri, Samsun-Amasya-Tokat ve Tokat-Niksar, Roma çağlarında kullanılan başlıca yollardır. (Tokat Müzesinde bu yollara ait bir mesafe taşı bulunmaktadır.) (Yavi, 1986: 22).

Roma'nın Pontus'tan aldığı Niksar, Karadeniz'den gelen Ünye yolunun ağzını tutmakta, Koyulhisar'dan batıya uzanan Kelkit vadisini kuşbakışı denetleyebilmektedir. Güneybatıdan, Tokat'a Artova yoluyla bağlantılı Çekerek suyu kenarında kurulmuş Sulusaray, kaplıcaları ile ünlü antik kenttir. Zile ovası üzerinde kurulu Zile, tüm ulaşım yollarının birleştiği bir kavşak noktasıdır. Pers, Büyük İskender ve Pontus'tan sonra Romalılarca imar ve iskân edilmiştir (Yavi, 1986: 22).

Roma çağı eserleri, Sulusaray ve Komana dışında Zile ve Niksar, Selçuklu, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerinde yoğun şekilde iskân ve imar edilmiştir. Bunun sonucu Roma çağı eserlerinin çoğu yok olmuştur. Ancak, devşirilmiş pek çok yapı ve

lahit taşı Roma'dan sonraki yapılarda açıkça görülmektedir. Tokat Müzesinde, müze yetkililerinin çevreden topladığı veya kurtarma kazıları sonucu bulunan pek çok Roma ve Geç Roma eseri sergilenmektedir. Çeşitli heykel parçaları, büstler, ziynet ve süs eşyaları, pişmiş topraktan yapılmış (Terrakota) ana tanrıça KYBELE heykeli, seramik kaplar, bronz tören baltası, paralar v.b. (Yavi, 1986: 22).

3.2.6.1. Roma Eserleri

Sebastapolis Antik Kent

Sulusaray ilçe merkezinde yer alan Antik kent tarihi ilk Tunç Çağında başlayan büyük bir höyük üzerine kurulmuştur. Antik Sebastapolis Kentinin kuruluş tarihi henüz kesin olarak bilinmemektedir. Bazı kaynaklarda MÖ I. yüzyılda kurulmuş olduğu kaydedilmektedir. Roma İmparatoru Traianus zamanında (MS 98-117) Pontus Galaticus'la, Polemoniacus Eyaletlerinden ayrılarak Kapadokia eyaletine dahil edilmiştir. Bu konuya ilişkin kitabe Kapadokia Valisi Arrian adına şehrin ileri gelenleri ve halkı tarafından dikilmiştir. Sebastapolis kelime olarak Latince'dir. (Sebasto; büyük, ulu, azametli, polis; şehir) "Büyük azametli şehir" denmektedir. Bazı kaynaklarda Herakleopolis olarak geçmektedir. Heraklaopolis, Herakles Şehri anlamına gelmektedir. Herakles Yunan ve Roma Mitolojisinde gücü kuvveti simgeleyen yarı tanrı bir varlıktır. Bu adı ile de Sebastapolis ile aynı manayı taşımaktadır. 1987 yılında Tokat Müze Müdürlüğüne yapılan kurtarma ve sondaj kazıları sonucunda elde edilen verilerle, daha önce ortaya çıkmış bulunan mimari parçalar değerlendirildiğinde kentin, Helenistik, Roma ve Bizans Dönemlerinde önemli bir yerleşim alanı olduğu anlaşılmaktadır. Comana Pontica'da (Antik Tokat) yapılan yüzey araştırmaları sonucu ele geçen buluntular Sebastapolis buluntuları ile büyük benzerlikler göstermektedir. Bu da söz

konusu 2 şehrin aralarında yakın ilişkiler bulunan çağdaş 2 yerleşim alanı olduklarını ortaya koymaktadır.

3.2.6.1.1. Sebastapolis arşitrav parçası

3.2.7. Bizans Çağı (330–1453)

Roma döneminde imparatorluk 395'te Doğu ve Batı olarak bölündüğünde Tokat, Doğu Bizans sınırları içinde kaldı. Bu dönemdeki en önemli gelişme, Hristiyan-Bizans uygarlığının Anadolu'da yayılması, yeni bir kültür ve sanat bağlatmış olmasıdır. Ma ve Anaitis gibi tapınakları olan Komana kenti giderek önemini yitirdi. Hristiyan halk Turhal yakınlarındaki Dazimnodis ve Tokat Kalesi'nin bulunduğu Evdoksia'ya göç ettiler. 6-7-8. yy'da Sasani ve Arap devletleri Bizans'ın en önemli doğu sorunu oldu. Tokat ve yöresi zaman zaman İstanbul'un fethine girişen Arap akıncılarının eline geçti.

10 ve 11. yy'da Türkmen ve göç gazaları ile başlayan Türk-Bizans teması Sultan Alparslan'ın 1071 Malazgirt Zaferinden sonra Bizans'ın geri çekilmesine dönüştü (Tokat Valiliği, 1998: 25).

Bizans'ı sürekli hırpalayıp, ufaltan Danişment ve Selçuk Türk'leri, Marmara bölgesi ve Karadeniz'in bir bölümü dışında Anadolu'yu "Ebediyen" Türk yarımadası haline getirmişlerdir. Danişmend Melik Ahmet Gazi 1074 yılında, Tokat'ı, 1077 yılında Niksar'ı ve 1142 yılında Danişmend'li Nizamettin Yağlıbasan Zile'yi Bizanslılardan almışlardır. Bizans 1355 yılında İstanbul, Trakya ve Mora yarımadasının bir bölümünden ibaret kalmıştı. İznik'te Osmanoğulları'nın başlattığı yıpratma, daha sonra 1. Beyazıt ile 2. Murat'ın sonuçsuz kuşatmaları, 1453'de Fatih Sultan Mehmet'in kesin zaferiyle sonuçlandı. Bizans sona ermiş. Dünyada yeni bir çağ açılmıştır (Yavi, 1986: 25).

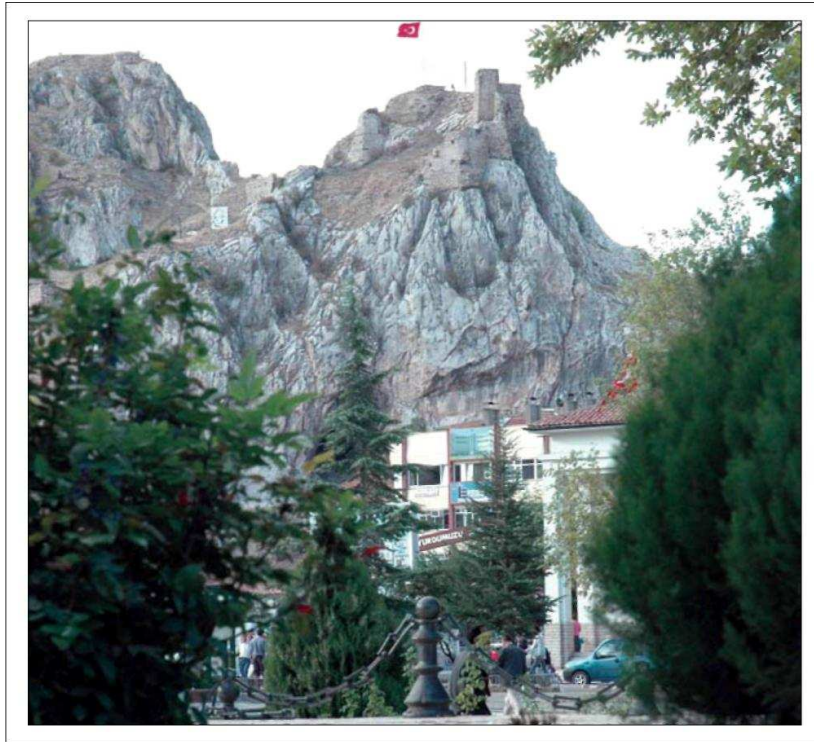
Bizans Çağı'nda da birçok alanda iskân gören Tokat (Evdoxia-Dokia) ismini de bu dönemde almıştır (Tokat Valiliği, 2006: 25).

3.2.7.1. Bizans Çağı Eserleri

Tokat Kalesi

Kentin Kuzeybatısında, bütün yöreye tepeden bakan bir yükseklikteki kalenin kuruluş tarihi bilinmemekle birlikte, M. S. 5. ve 6. yüzyıllarda yapıldığı tahmin edilmektedir. Dik ve sarp kayalar üzerinde doğal bir hisar görünümünde olan kale kesme ve moloz taşlardan inşa edilmiştir. Selçuklu ve Osmanlı döneminde onarım görmüş, yeni savunma ve gözetleme yerleri eklenmiştir. Dış ve iç duvarlarla korunan kale, doğu batı yönünde yükselen iki kaya grubu üzerine oturtulmuştur. Depremler sonucu kuzey ve güney yönündeki duvarları tamamen yıkılmış, baş burç ile sol tarafındaki kaya üzerindeki sağlam kalmıştır. Kuzey yönündeki bir kaya oyuğundan girilebilen kalenin içinde her çeşit ihtiyaca yetecek düzeyde erzak depoları, sarnıç,

cephanelik, hizmet binaları, emanet odaları ve birde camii bulunduğu bilinmekle birlikte günümüzde bunlara ait sadece tonozlu yapılar ve temel kalıntılar görülebilmektedir. Kale duvarları incelendiğinde Bizans, Selçuklu ve Osmanlılara ait izler görmek mümkündür. Güney yönde ayakta kalabilmiş büyük burçlardan birinin duvarında taştan yapılmış Müslüman sandukaları yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Kalenin güneybatısında eski çağlardan kalma bir kaya mezarı vardır. Mezarın ağzında bir kolon ve biri büyük iki hücre bulunmaktadır.

3.2.7.1.1. Tokat Kalesi

3.2.8. Anadolu Selçuklu Dönemi

12. yy ortalarına kadar süren Selçuklu, Danişmend çekişmesine son veren 2. Arslan tüm Danişmend birliğini kendine katar ve 1186 yılında Türklerin feodal devlet anlayışına uyarak ülkesini 11 oğlu arasında paylaşır. Tokat, oğullarından Rüknettin Süleyman'a düşer. Ancak kardeşler arası uyuşmazlıkların tehlikeli boyutlara ulaştığını gören Süleyman Şah, yeniden devlet bütünlüğünü sağlar Anadolu Selçuklu devletinin

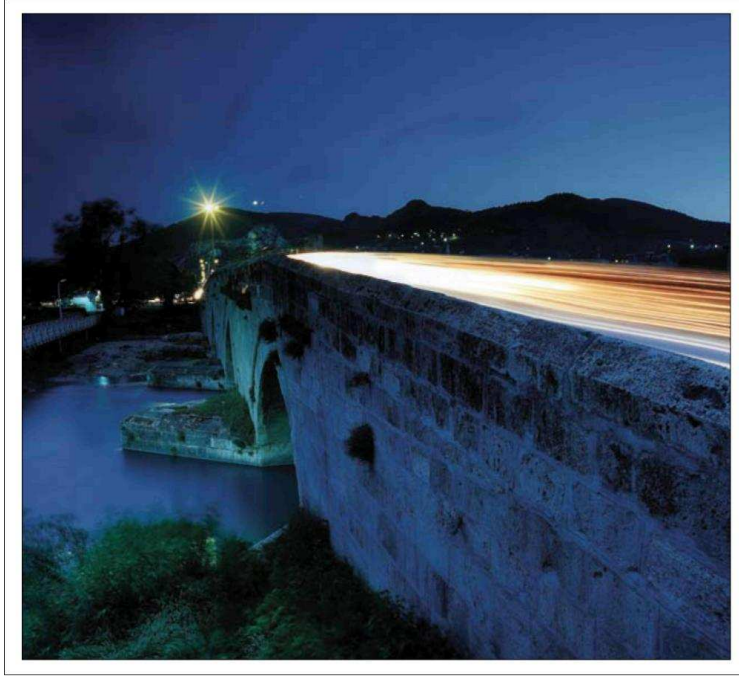

en önemli ve güçlü zamanı Tokat'ta 6 yıl emirlik yapan Alaettin Keykubat'ın dönemidir. 1220 yılında tahta çıkan Alaettin Keykubat ülke sınırlarını genişletir. Kentleri imar eder, huzur ve güveni sağlar. 1236 yılında Kayseri'de yediği av etinden zehirlenip ölen Alaettin Keykubat'ın yerine oğlu 1. Gıyasettin Keyhüsrev tahta geçer. Genç sultanın dirayetsizliği, emirlerle uyuşamama nedeni ile göç kabileleri ve nihayet önu güçlkle alınan Babai ayaklanmaları devleti zayıflatmış ve Moğolların ülkeye girmesini önleyememiştir. 1243 Köseadağ Savaşı devletin kötü kaderini belirlemiş ve ülke Moğol baskısı altında kalmıştır. Bu olumsuz gelişmeleri durdurmak için Selçuklu sultanlarıyla Moğol hanları arasında kilit adam olan Pervane Muinettin Süleyman, birliğı sağlamak yerine, kendi kişisel ihtirasları ile olayları daha çıkmaza sokmuş 13. yy sonlarında Anadolu Selçuklu Devleti İlhanlıların egemenliğe girmiştir (Tokat Valiliğı, 2006: 26–27).

3.2.8.1. Anadolu Selçuklu Eserleri

Yeşilırmak Köprüsü (Hıdırlık)

Kesme taştan beş gözlü olarak yapılmış tipik bir Selçuklu köprüsüdür. 151 metre uzunluğunda, 7 metre genişliğindeki köprü çok iyi korunmuş olup bugün de kullanılmaktadır. Köprünün yapımı ve kitabesi ilgi çekicidir. Kitabeden anlaşıldığına göre köprünün temeli 1249 tarihinden sonra atılmıştır. Çok iyi korunmuş olan kitabede, 3 yıl boyunca bir birleriyle mücadele etmiş 3 şehzadenin adı birlikte yazılıdır. Bu nedenle köprü, Selçuklu tarihi ve kitabeleri bakımından önemlidir. Kitabede köprüyü yaptıranın Pervane Seyfeddin Hamid İbn-i Ebül Kasım-ı Tusi olduğu belirtilmektedir.

3.2.8.1.1. Hıdırlık Köprüsü

Tokat Müzesi (Gök Medrese-Pervane Külliyesi)

Eski uygarlıkların günümüze kadar gelen mirası olan kültür varlıklarının sergilendiği Tokat Müzesi Türkiye'nin zengin müzelerinden birisidir. Müze binası olarak hizmet veren ve Gazi Osman Paşa Bulvarı üzerinde yer alan tarihi Gökmedrese, 1926 yılında, emekli öğretmen Halis Cinlioğlu tarafından çevreden toplanan taşınır kültür değerlerinin depolanmasıyla ilk müzecilik faaliyetlerinin başlatıldığı bir Selçuklu anıtıdır. Gökmedrese 1277 yılında Muiniddin Süleyman Pervane Bey tarafından yaptırılmış, uzun yıllar medrese ve daha sonra darüşşifa olarak hizmet vermiş olan yapı halen müze olarak kullanılmaktadır.

İçinde barındırdığı mezarlardan dolayı halk arasında Kırkkızlar Medresesi olarak da adlandırılan anıt iki katlı, iki eyvanlı, revaklı, ortası açık avlulu plan tipindedir. Kemerleri Türk Mavisi (Turkuaz), patlıcan moru ve lacivert renkli çinilerle bezeli, Anadolu Selçuklu medreselerinin en güzel örneklerinden birisidir. Medresenin, bitkisel

ve geometrik motifler içeren Selçuklu Dönemi taş işçiliğinin en güzel örneklerinden birisi olan portalı görülmeye değerdir.

Medresede Kültür ve Turizm Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nce başlatılan restorasyon, çevre tanzim ve teşhir çalışmaları tamamlanarak 1982 yılı Ocak ayında yeniden ziyarete açılmıştır. Bu çalışmalar sonucu kazanılan Selçuklu medresesinde yörenin arkeolojik ve etnoğrafik eserlerini çağdaş müzecilik anlayışı içinde teşhir etme imkânı doğmuştur.

Müzedede Eski Tunç Çağı, Hitit Çağı, Frig Çağı Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait eserler teşhir edilmektedir. Sergilenen arkeolojik ve etnoğrafik eserlerin yanı sıra çok zengin sikke koleksiyonu da bulunmaktadır.

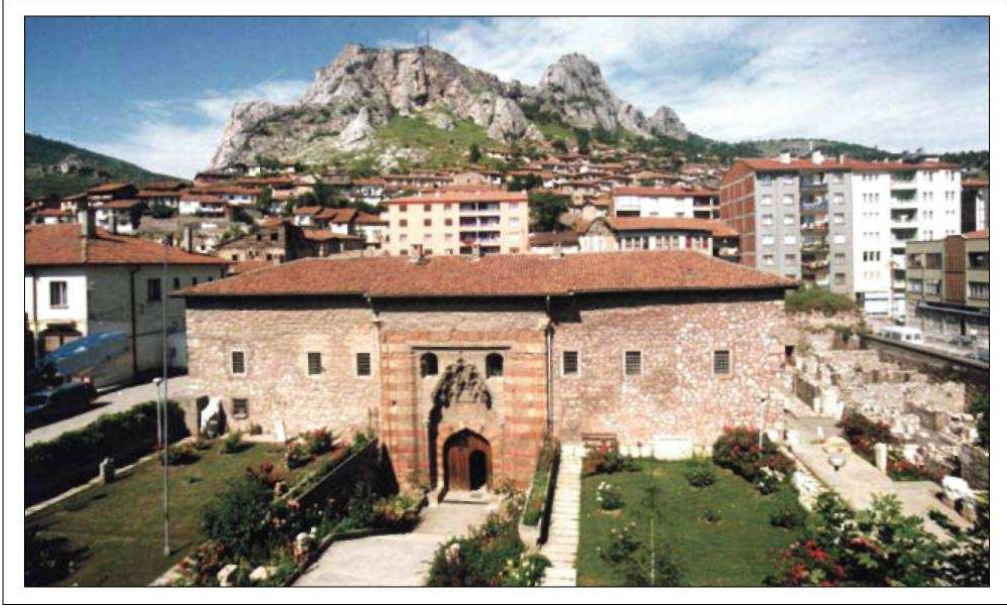
Müze Müdürlüğünde bulunan eser sayıları şöyledir:

Arkeolojik eser	3440 adet
Etnoğrafik eser	2612 adet
Sikke	28940 adet
Tablet	7 adet
Mühür	40 adet
Arşiv vesikası	19 adet
El Yazması	16 adet
TOPLAM	35.074 adet

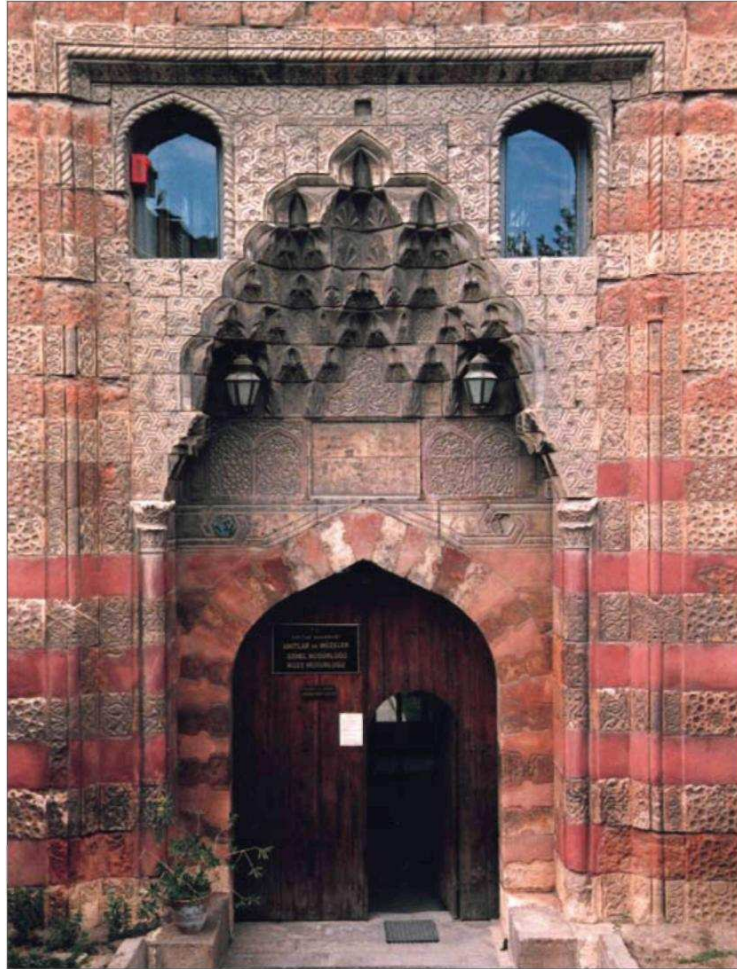
Arkeolojik eserler; Maşathöyük kazısı ile Ulutepe (Turhal), Niksar ve çevresinde yapılan kurtarma kazılarında açığa çıkarılanlarla, satın alma ve bağış yolları ile kazanılan eserlerden oluşmaktadır.

Etnoğrafik eserler; yörede halkın kültürünü sergileyen sanat eserleri olup, bağış ve satın alma yolları ile kazandırılmış eserlerden oluşmaktadır.

Sikkeler; Helenistik, Roma, Bizans ve İslami devirlere ait bronz, bakır, gümüş ve altın sikkelerin büyük bir çoğunluğu Tokat Müze Müdürlüğü'nce yapılan kurtarma kazılarıyla müzeye kazandırılmıştır.

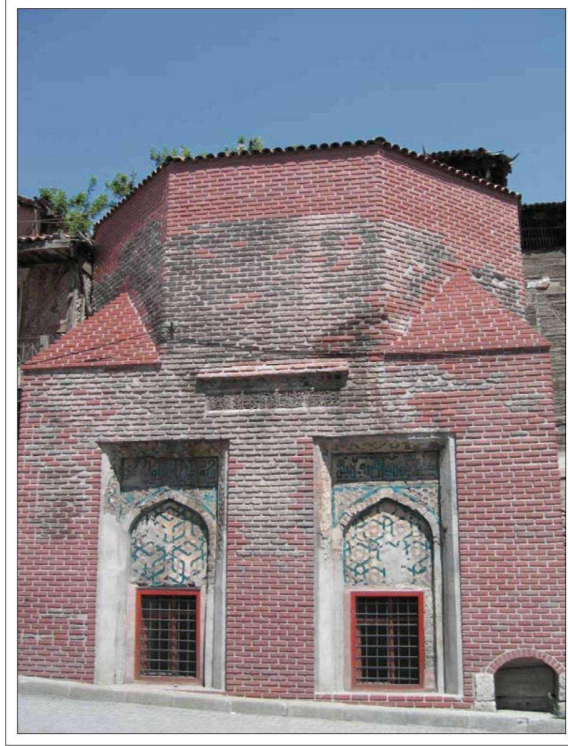
3.2.8.1.2. Gök Medrese – Tokat Müzesi

3.2.8.1.3. Tokat Müzesi giriş kapısı

Ali Tusi Türbesi

Tokat İli, merkezde Sulusokakta yer Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait Ali Tusi Türbesi 1233 yılında Ebul-Kasım bin Ali alan EL-Tusi tarafından yaptırılmıştır. Türbe dikdörtgen mülkiyeti olan planlı sekiz köşeli bir kubbe ile kapatılmıştır.

3.2.8.1.4. Ali Tusi Turbesi

Sümbül Baba Zaviye ve Türbesi

Tokat İli, Merkezde Gazi Osman Paşa caddesi üzerinde yer alan Sümbül Baba Türbesi 1292 yılında Hacı Bayram Veli'nin talebesi Hacı Sümbül tarafından yaptırılmıştır. Tekke giriş kapısı hariç moloz taş ve tuğlanın birlikte kullanımı ile yapılmıştır. Giriş kapısı mermerden oldukça güzel oyma süslerle bezenmiş olup; daha önce toprak altında kaldığından sökülerek yükseltilmiştir. Kapı girişinden sonra zaviyede iki ana mekân olup bunlardan biri kubbe ile örtülüdür. Türbenin olduğu bölüm

ise yapının yanında çıkıntı halindedir. Zaviye giriş kapısı üzerine daha sonra Bağdadi iki katlı bir ev inşa edilmiştir.

3.2.8.1.5. Sümbül Baba Türbesi

Halef Sultan Zaviyesi

Tokat İli, Merkezde Meydan mahallesinde Emniyet Müdürlüğü'nün arkasında Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan Halef Sultan Zaviyesi Selçuklular tarafından 1291-1292 yıllarında Halef bin Süleyman tarafından yaptırılmıştır. Dikdörtgen planlı ve sekiz odadan oluşmuştur. Bu odaların bazıları kubbe bazıları tonoz ile örtülüdür. Ana kubbenin üst kısmı açıktır. Zaviyenin giriş kapısı ve pencereleri kesme taş ile diğer kısımları da moloz taş ile yapılmıştır. Zaviyenin 2005 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce orijinaline uygun olarak onarımı yapılmıştır.

3.2.8.1.6. Halef Sultan Zaviyesi

3.2.9. *Danişmendler Dönemi*

Büyük Selçuklu imparatoru Sultan Melik Şah'ın komutanlarından Emir Danişmend Gazi önce Sivas ve 1095 yılında merkezi Niksar olan Danişmend Devletini kurmuştur. Hz. Muhammet ve Battal Gazi soyundan geldiği söylenen Emir Danişmend Gazi, Anadolu Türk Devletinin kurucusu Kutalmışoğlu Süleyman'ın da dayısıdır.

Tokat, Zile, Niksar, Turhal, Sonusa, Amasya ve Çorum'u Bizans'tan alan bu komutan, Selçuklulardan ayrı, bağımsız bir devlet kurmakla beraber, kuzeyindeki Trabzon Rum imparatorluğuna, Tokat yöresindeki yaygın Hıristiyanlığa ve batıdan gelen Haçlı ordularına karşı amansız mücadele vermiş, Anadolu'nun Türkleşmesinde çok önemli görevler yapmıştır. Selçuk sultanı I. Kılıçarslan'la birlikte Haçlı ordularına karşı vermişse de bu iki İslam-Türk devleti zaman zaman çatışmışlardır. Danişmendler, İslam dini ve töreleri bakımından Selçuklulara karşı farklı görüşleri taşımaktaydılar. Bazı tarihçiler Anadolu birliğinin kurulmasında Danişmendlerin güçlük çıkardığını aktarırlar (Yavi, 1986: 52).

Danişmendler, Malatya, Kayseri, Sivas'ı da alarak güçlendiler. Daha güneye inerek Antakya Bohemond prensliğine, Akdeniz'de Klikya Ermeni Krallığına son verdiler (Yavi, 1986: 52).

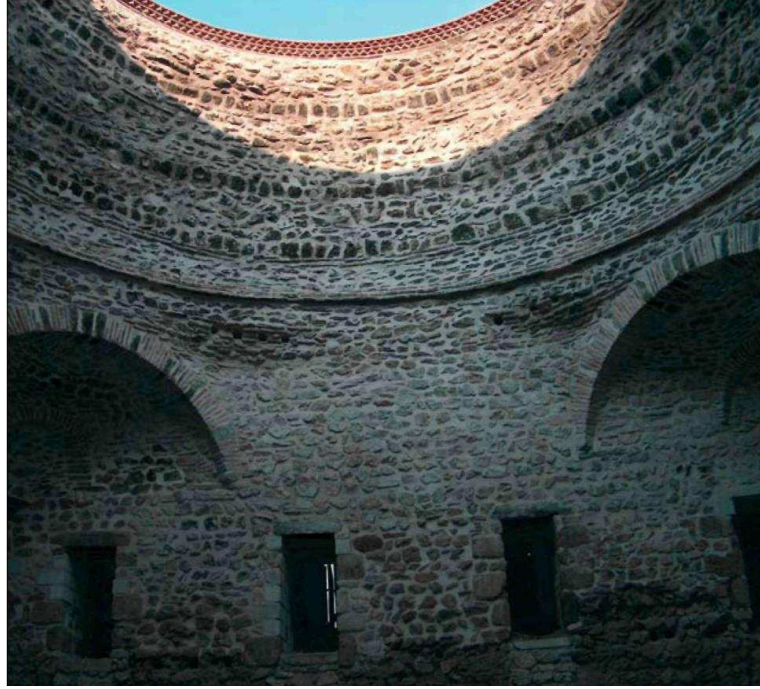
Anadolu Selçuklu sultanıyla kız alıp veren Danişmend Emir Gazi, Melik Yağıbasan zamanlarında Niksar, Zile ve Tokat yöresinde eserler bırakmışlardır. Danişmend Devleti, Melik Ahmet Gazi'nin kurduğu Danişmend hanedanı tarafından 80 yıl boyunca yönetilmiştir (Yavi, 1986: 52).

3.2.9.1. Danişmend Eserleri

Çukur Medrese (Yağıbasan Medresesi)

Sulusokak'ta Takkeçiler Camii'nin güneyindedir. 1148 ve 1157 yılları arasında yapılmıştır. En önemli özelliği Anadolu'nun ilk medreselerinden biri olmasıdır. Avlu kubbesi 14 metre çapında ve ortasında 10 metreye yakın açıklığı vardır. Birisi Niksar'da diğeri de Basra'da olmak üzere bu özelliği taşıyan 3 medreseden biridir. Moloz taştan sade ve süslemesiz olarak inşa edilen yapı, iki yandan da eyvanlar ve tonozlu odalarla çevrelenmiştir. Bugün harap durumda olan medrese Selçuklu Sultanı 2. İzzettin Keykavus'un hükümdarlığı döneminde 1247 yılında onarım görmüştür. O günden bu yana asırlardır ihmal edilmiş, özellikle Osmanlılar zamanında göçmen barınağı olarak kullanılmıştır. 1939 yılındaki yer sarsıntısı kubbe tonozlarda çökme ve çatlamalara yol açmış onarım kitabesi düşerek parçalanmıştır.

3.2.9.1.1. Çukur Medrese

3.2.10. İlhanlı Devleti

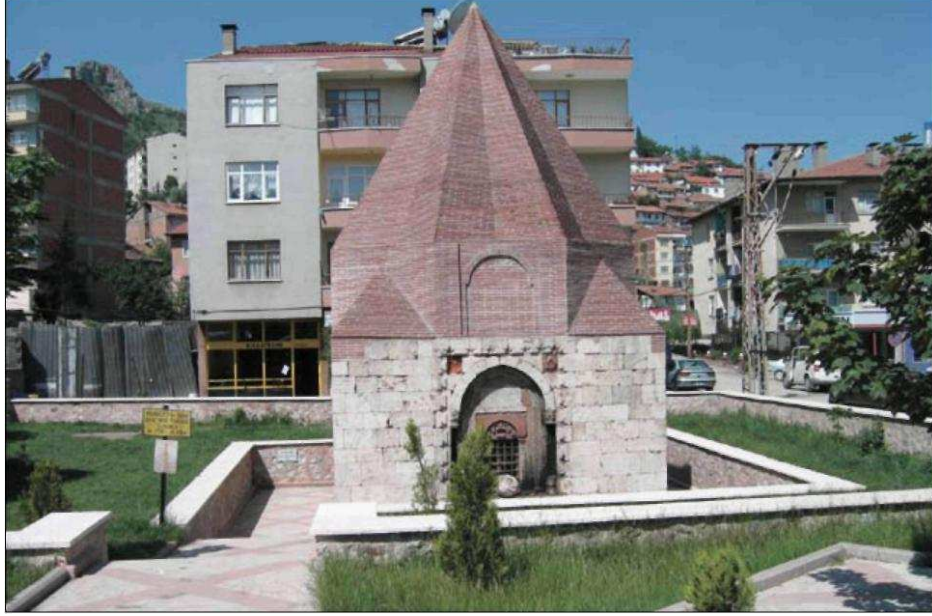
Cengiz İmparatorluğu parçalandıktan sonra 1256 yılında kurulan İlhanlı Devleti Türk ve İran kültürü altındaydı. Anadolu Selçuklu devletine son veren ve yarım yüzyıla yakın Orta ve Doğu Anadolu'ya egemen olan İlhanlılar bölgedeki siyasi ve ekonomik üstünlüklerinin yanı sıra Tokat, Zile ve Niksar'da eserler bırakmışlardır (Tokat Valiliği, 1998: 27).

3.2.10.1. İlhanlı Eserleri

Nurettin Sentimur Türbesi

Tokat İli, Merkezde Gazi Osman Paşa caddesi üzerinde yer alan Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait olan Nurettin Sentimur Türbesi 1314 yılında Moğol emirlerinden Nurettin bin Sentimur tarafından yaptırılmıştır. Türbenin alt tarafı kesme taşlarla örülmüştür. Kare bir plan üzerine yapılan türbenin üzeri moloz taşlı bir kubbe

ve kubbenin üzeri sekizgen biçiminde tromplu sivri bir külah ile kapatılmıştır. Pencere kenarlarındaki taş oyma desenleri ile güzel bir İlhanlı dönemi eseridir.

3.2.10.1.1. Nurettin Sentimur Türbesi

3.2.11. Beylikler Dönemi

İlhanlı Devleti'nin son yıllarında Anadolu valisi Timurtaş, Mısır'a kaçmış ve yerine yakını Eratna Beyini bırakmıştı. Bir süre sonra 1340 yılında Emir Eratna bölgede bağımsız bir hükümdarlık kurdu. Tokat'ı egemenlik alanı içinde alan Emir Eratna 1352 yılında ölünce, emirlerin kavgaları ve ayaklanmaları yönetimi zayıflattı. Parçalanmaya başlayan Eratna ülkesi Tokat ve Niksar yörelerinde Tacettinoğulları, Hacı Kutluşah ve diğer beylerin egemenlik çatışmaları ile çökmeye başladı. Nihayet 2. Eratna hükümdarı Alaattin Ali, kendi döneminde bu huzursuzlukları önlemeye çalışan devlet adamıydı. Kadı Burhanettin büyük mücadeleler sonunda yönetime karşı bağımsızlığını ilan etti. Bu büyük beyliği Sivas'tan yönetmeye başlayan Kadı Burhanettin, kendisine bağımlı olmak istemeyen Tokat, Niksar, Zile ve Turhal emirleri ile şiddetli çatışmalara girdi, Tokat'ı sık sık kuşattı ise de başarılı olamadı. Aynı zamanda Kadı Burhanettin, Osmanlı

hükümdarı Yıldırım Beyazıt ile savaştı. 1398'de de Akkoyunlu hükümdarı ile girdiği savaşta öldürüldü. Kadı Burhanettin ile emirler arasında bitmez tükenmez çatışmalardan usanan Tokat halkı, Osmanlı Sultanı Yıldırım Beyazıt'a başvurarak illerinin Osmanlı birliğine katılmasını istediler (Tokat Valiliği, 1998: 27).

Kastamonu'yu ele geçirip, Amasya, Tokat üzerine yürüyen Yıldırım Beyazıt önceleri yenilmiş daha sonraları Amasya'yı ele geçirmiştir. Yıldırım'ın ilerlemesini önlemek için bütün geçitleri tutan Kadı Burhaneddin de kaçmıştır (1396). Böylece Tokat ve yöresi 525 yıl sürecek Osmanlı egemenliğine girmiştir (Tokat Valiliği, 2006: 27).

3.2.12. Osmanlı İmparatorluğu

Türlere Anadolu'da ikinci yurt sağlayan Selçuklu devletinin son sultanı II. Mesut 1308'de öldüğü zaman, Anadolu'daki Türk birliği yıllar önce parçalanmıştı. Son yarım yüzyılı İlhanlı denetiminde yaşayan Selçuklu devleti çöktüğünde doğu Anadolu Türk beylikleri, İlhanlı ve Memlûklülerin boyunduruğu altındadır. Yeni bir arayış içinde olan batıdaki uç beylikleri bir araya gelemedikleri gibi içlerinde hiç birisi Selçuklu sultanlığına sahip çıkacak güçte değildi (Tokat Valiliği, 2006: 27).

Karamanoğulları İlhanlılara karşı Memlûk sultanları ile anlaşıyor, beyliklerin en güçlüsü olması sebebiyle tam bağımsızlık istiyorlardı. Toroslar'dan Fırat'a kadar güneydoğu bölgesindeki Dulkadiroğulları, Ramazanoğulları da Memlûklüleri tanıyorlardı. Ota Anadolu'ya egemen Eretna bölgesi, İlhanlı Hanedanı'ndan (İran Moğolları) geldikleri için yabancı sayılıyorlardı. Germiyanogulları güçlerini yitirmişler, Aydınoğulları burada bir beylik kurmuştu. Bu tehlikeli ve dağınık görünüm karşısında parçalanmış Türkleri güçlü bir el kolaylıkla yok edebilirdi (Tokat Valiliği, 2006: 27).

Ancak, Sögüt'te kimsenin dikkatini çekmemiş küçük bir beylik olan Osmanlılar gerek stratejik ve gerekse Osman Gazi'nin siyasi yeteneği sayesinde yavaş yavaş büyüyecek ve Osmanlı devletinin çekirdeğini oluşturacaktır. Ertuğrul Gazi'nin, 1281'de oğlu Osman Gazi'ye bıraktığı 3000 km²lik küçük beyliği 1595 yılında Atlas Okyanusundan Hindistan'a, Afrika ortalarından Rusya içlerine kadar 20 milyon km²ye ulaştıracaktır. 6 bin yıllık dünya tarihinde ancak Roma ve Britanya imparatorlukları ile kıyaslanabilen Osmanlı İmparatorluğu, İslam dünyasının liderliğinde 1922 yılına kadar dört yüz yıl sürecektir (Yavi, 1986: 59).

3.2.12.1. Kuruluş Döneminde Tokat (1392–1453)

Tokat emiri Şeyh Necip, Amasya emiri Hacı Şah Geldi ve Kadı Burhaneddin arasında sürüp giden çatışmalardan usanan halk, yıllardır özlemini duyduğu huzur ve güvenli bir yönetime katılma üzere, Osmanlı devletine katılmayı kararlaştırdılar. Tokat kentinin ileri gelenleri Sultan Yıldırım Beyazıt'a başvurarak kentlerini Osmanlı birliğine kabul etmesini dilerler. Yıldırım'a karşı koyacak gücü olmayan Kadı Burhaneddin ve bazı adamları önceleri direnirlerse de, çareyi kaçmakta bulurlar. Kadı Burhaneddin Karakoyunlu hükümdarı Kara Osman'ın eline düşecek ve öldürülecektir. Kadı Burhaneddin'e bağlı adamlar oğlu Zeynel Abidin'i yönetime getirmek istedilerse de başaramadılar. Eniştesi Zülkadiroğlu Nusayruddin ile birlikte Yıldırım'a bağlı kaldılar (Tokat Valiliği, 2006: 28).

Yıldırım Beyazıt'ın Tokat'ı Osmanlı yönetimine geçirmesiyle ilgili, değişik tarihler yazılıdır. İbn-i Hacer 1396, Nişancı 1392, Nuhbetüttevarih Velahbar ve Mevlana İdris 1391, Şerafeddin Ali ve İbn-i Sehne 1395 olarak kaydeder. Yıldırım Tokat'ın ismini Darünnasır olarak değiştirir. Kalesine de bir cami yaptırır. Adına hutbe okutur ve sikke kestirir. Kale içini ve surlarını onardıktan sonra, burayı Amasya

sancağına bağlayarak, Torumtaroğlu Kaya Paşa'yı Tokat yönetimine tayin eder (Tokat Valiliği, 2006: 28).

1402 yılına gelinirken Timur-Yıldırım çekişmesi doruk noktaya çıkmaktadır. Timur önünden kaçan Karakoyunlu Yusuf Celayir'in Tokat Kalesi'ne sığınması bardağı taşıran son damladır. Timur bütün gücüyle kaleyi kuşatmıştır. Asya'da ve orta doğuda yıkmadığı kale bırakmayan güçlü Timur, Tokat'ı ele geçiremez. Evliya Çelebi bu olayı şöyle nakleder: *"Timur kalabalık askerle gelip Tokat'ı döve döve bir taşını dahi koparamayıp, eli boş döndü. Timur, Yusuru Yıldırım Han'dan istedi. Vermediği için Yıldırım ile Timur'un arasına düşmanlık girdi. (C.7 Sf. 229)"*Tokat'tan Kayseri yoluna giden Timur, Ankara yönüne dönerek, Çubuk ovasında Beyazıd ile karşılaşır. Burada yaptığı savaşı kaybeden Beyazıd, Timur'a tutsak olur (Yavi, 1986: 59).

Ankara yenilgisinden sonra Osmanlı birliği büyük bir sarsıntı geçirir. Timur Anadolu'nun batısına doğru ilerlerken, Yıldırım'ın oğlu Çelebi Mehmet, Sancak Beyi olduğu Amasya ve Tokat bölgesinde toparlanmaya çalışmaktadır. Osmanlı devletini, içine düştüğü bu durumdan kurtarmanın yollarını arayarak, yaz aylarını genellikle Tokat'ta geçirir. Genç şehzade ve komutanı Bayazıt Paşayı ele geçirmek ve buralardaki Osmanlı yönetimine son vermek amacıyla, Timur'un desteklediği birçok beylik ve aşiret ayaklanır. Bu isyanlar; İsfendiyaroğulları İsyanı, Kara Devletşah İsyanı, Kubatoğlu İsyanı, İnaloğlu İsyanı, Gözleroğlu İsyanı, Köpekoğulları İsyanı, Mezit Bey İsyanlarıdır. Zaten zayıflamış olan devleti çökme noktasına getiren bu isyanlara karşı, Çelebi Mehmet yılmadan karşı koymuş ve düzeni sağlamıştır (Yavi, 1986: 60–61).

Timur'un Anadolu'yu terk etmesinden sonra, Yıldırım'ın oğulları İsa, Musa, Süleyman ve Çelebi Mehmet arasında uzun süren taht kavgaları başlar. Dört kardeşin 1413 yılına

kadar süren çatışmaları boyunca, merkezi Tokat ve Amasya olan Çelebi Mehmet diğer kardeşlerini yener ve Osmanlı Sultanı olarak tanınır (Yavi, 1986: 62).

Çelebi Mehmet 1411 de İzmir beyi Cüneyt'in üzerine giderken, kendisine katılmayan Ankara beyi Yakup'u son anda idamdan bağışlamış ve Tokat kalesine hapsedtirmişti. 1413 yılındaki taht kavgaları sırasında Musa Çelebi'nin komutanı Rumeli Beylerbeyi Mihaloğlu Mehmed'ide Tokat kalesine hapsedtirir. Nihayet Çelebi Mehmet, kenti Bicaroğlu Hamza beye teslim ederek, Osmanlı payitahtı Edirne'ye gider. Sultan Çelebi Mehmet zamanında Tokat'taki son önemli olay İnaloğullarından Yar Ali Bey'in 1419 yılında kenti aniden basmasıdır. Amasya muhafızı İsmail Bey'in yardımıyla Tokat ve Bicaroğlu kurtulmuş, ağır yaralanan muhaliz Ali Bey ise Amasya'da ölmüştür. 1421 yılında 32 yaşında ölen Osmanlı padişahı Sultan Çelebi Mehmet, 1402 de babasının ölümünden sonra devlete sahip çıkan tek şehzadedir. 9 yıl düşmanla boğuşan şehzade ancak 2 yıl padişahlık yaptı. Tokat kenti halkından daima destek gören Çelebi, en zor günlerinde Tokat'a gelmiştir. Sanat ve kültüre de önem veren sultan, Bursa'da Yeşil Türbede yatmaktadır (Yavi, 1986: 62).

3.2.12.2. Yükselme Döneminde Tokat (1453–1579)

Fatih'in İstanbul'u fethi ile başlayan yükseliş çağları, Sokullu paşanın ölümüne kadar sürer. 150 yıl parlak bir imparatorluk dönemi yaşatan Osmanlı hanedanının güçlü sultanları Fatih, Yavuz ve Kanuni Karadeniz ve doğu seferlerinde Tokat ovalarında ve kentte konaklamışlardır. Bu dönemde, Tokat'lı asker, devlet adamı ve âlimler imparatorluk yönetiminde önemli görevler almışlardır (Yavi, 1986: 63).

Fatih zamanında Tokat'ta en önemli olay Akkoyunlu Uzun Hasan'ın Tokat'ı yaktırmasıdır.

Uzun Hasan ve Tokat Yangını: Doğuda Timur'un torununu da yenen ve güçlü bir devlet kuran Akkoyunlu Uzun Hasan, Fatih'i kendine rakip görmekteydi. Osmanlı birliğine daima baş kaldıran Karamanoğulları da bu durumdan yararlanmaya bakmışlardır. Tokat yangını da bunlardan biridir. 1473 yılında Karamanoğlu İshak Bey Uzun Hasan'ın yanına kaçmıştı. Giderken oğluna bıraktığı "*Silifke*" kalesini, oğlu gönül rızasıyla Fatih'in komutanı Gedik Ahmet Paşaya teslim eder. Silifke'ye gelen paşa "*Mukim*" ve "*Kevele*" kalelerini de ele geçirir. Bu sırada Uzun Hasan'ın yanında bulunan Karamanoğlu Kasım Bey bu olayları öğrenir ve yanına Akkoyunlu ordusundan askerler alarak Erzincan'a gelir. Osmanlı topraklarından Kara-man'a geçmek için hileye başvuran Kasım Bey, Tokat'ta bulunan beylerbeyi Hamza Bey'i, "*İzniniz olursa Dulkadiroğlu iline gideriz ki Kılıç Arslan Bey'in oğlunu babası yerine iletelim.*" diye yalan haber iletir. Hamza Bey "*Ne ola, geçsinler*" diye izin verir. Erzincan'dan Sivas'a ve buradan ani bir inişle Tokat'a giren Kasım Bey ve Akkoyunlu askerler, şehir yakıp yıkarlar. Yapıların ahşap olması nedeniyle çabucak yayılan yangın kenti harabeye çevirir. Bu olayı duyan Fatih son derece müteessir olur. (Çünkü kendisine elçi gelen Uzun Hasan'ın anası Sara Hatunu, Trabzon seferinde yanında götürmüş, iltifat etmiş, ana demiş ve fetihten elde ettiği hazinelerden pek çok değerli hediyeler vermişti.) Derhal paşalarını toplayarak "*Bu Uzun Hasan meselesinin tedbirine ne dersiniz?*" diyerek başladığı konuşmasının ardından, savaşlar sürüp gider. Osmanlılara etmediği kötülüğü bırakmayan Uzun Hasan sonunda Otlukbeli savaşında yenilir ve kaçır. Uzun Hasan'ın bu kaçışını Aşıkpaşaoğlu tarihi şöyle anlatır: "*Yeni çeri alaylarını görünce akli şaştı. "Bire bana boz at getirin ki boz at cankurtarandır." der ve dere tepe demeyip boz atı yüzdürür, yetişirler diye ardına bakmaya korkar kaçarmı kaçır*" (Yavi, 1986: 63).

Rüşvetçi Kadılar: Fatih zamanında Tokat ve Sivas kentlerinde bazı kadıların rüşvet aldıkları öğrenilince, Konya kadısı Muslihittin Çelebi denetlemelerde bulunmuştur (1471). Sivas kadısı Halimi Lütfullah Çelebi. Amasya beyi Şehzade Çelebi Beyazıt'ın emriyle Tokat ta üç ay hapis yattı ve beraat etti (1473) (Yavi, 1986: 63).

Fatih 1481 yılında Gebze'de öldüğü zaman kendinden sonra tahta hangi oğlunun geçeceğini vasiyet etmemişti. Cem ve Beyazıt arasındaki çekişme sonucu 20 Nisan da 2. Beyazıt padişah ilan edilir. Ancak ilk günden başlayan kanlı saltanat kavgası yıllarca sürecektir, savaşlar ve uzun olaylar yaşanacaktır. 2. Beyazıt zamanı dış ilişkiler ve savaşlar bakımından sönük geçmiştir. Dışta önemli gelişmeler olmadığı gibi, içerde patlak veren din çatışmaları ve isyanlara karşı 2. Beyazıt'ın kayıtsız kaldığını görüyoruz. Bu dönemde Tokat'ta yaşanan en önemli olay Şah İsmail'in kuşatmasıdır (Yavi, 1986: 64).

Şah İsmail Tokat'ta:Hızla büyüyen Osmanlı Devletinin 16. yüzyıl başındaki en önemli sorunu İran'da ki Safevi devleti olmuştur. Osmanlıların güçlenmesinden endişe duyan Şah İsmail, Anadolu'da başlattığı Şii propagandalarıyla, ordu ve halk içinde bölücülük ve ideolojik çatışmalara neden olmakta, devleti içerden yıkmaya çalışmaktadır. Sultan 2. Beyazıt'ın atak olmayışından da yararlanan Şah İsmail 1505 yılında doğu Anadolu kentlerine sudan sebeplerle akınlar yapmaya başlar. Amaç devleti yıpratmaktır. Erzincan'ı kuşatır,- sancak beyi Tokat'tı Abdurrahman, şehit düşene kadar kenti savunur. Ancak Şah İsmail'in güçlü ordusu kenti ele geçirir. Buradan Tokat'a gelen Şah İsmail, Mehmet Paşazade Ali Bey'in şiddetli savunması karşısında geri çekilir ve Kazova tarafına gider. 1507 Daha sonra Sultan Beyazıt yazdığı mektupta, bütün bunları Dulkadiroğlu Alaüddeyle'nin kızını istediği halde, vermediği için yaptığını söyler (Yavi, 1986: 64).

Nur Ali İsyanı: Şah İsmail'in doğu Anadolu'daki Osmanlı kentlerine giriştiği saldırılar ve desteklediği Şii ayaklanmaları, fırsat bekleyen bölücü ve yağmacılara ortam hazırlamıştır. Bunların en tehlikelilerinden birisi Nur Ali isyanıdır (Yavi, 1986: 64).

Şii olan Ali, çevresine topladığı yirmi bin asiyle Niksar ve Karahisar yörelerinde ayaklanır. Amasya sancak beyi şehzade Ahmet, komutanı Sinan Paşa'yı Ali'nin üzerine gönderir. Daha sonrada kendi ordusuyla giderse de başarılı olamazlar. İstanbul'dan gelen orduyu da yenen Nur Ali, artık iyice güçlenmiş, her yanda yağma ve şiddete başlamıştır. 2. Beyazıd zamanında durdurulamayan Ali, Selim'in tahta çıkmasından sonra da faaliyetlerini sürdürmüş ve bölgedeki diğer asilere ön ayak olmuştur (Yavi, 1986: 64).

Celâli İsyanları (1510–1519): Mezhep kavgalarının yarattığı en tehlikeli adam Celal'dir. Şiilik adına isyan eden, yıllarca bölgede eşkıyalık yapan bu adam kendini "*Mehdi*" ilan eder. Amasya tarihi Celâlin Ermeni dönmesi olduğunu söylemektedir. Celal'in İran'a kaçan şehzade Murat ve Şah İsmail'den destek gördüğü de bir gerçektir. Yozgat'tan gelen Celal Amasya, Tokat bölgesinde de faaliyetlerini sürdürdü ve Turhal yakınlarında bir mağarayı karargâh yaptı. "*Mehdi bu mağaradan çıksa gerektir ben intizara memurum*" diyerek Şii mezhebinden pek çok kişiyi ve yirmi bini aşkın insanı çevresine toplar. Celâl bu ordusuyla ayaklanıp bölgeyi talan etmeye başlar. Sancak beylerinin gücü Celal ile baş edecek durumda olmadığından, yıllarca süren bu kanlı eylemler, devleti yıpratmış, bölge halkını sindirmiştir. 2. Beyazıd zamanında başlayan ve Yavuz'un son yıllanma kadar sürmüştür (Yavi, 1986: 64).

Yavuz Sultan Selim zamanında, Turhal mağaralarındaki sahte mehdi, Celal ve isyancılarının üzerine Rumeli beylerbeyi Ferhat Paşa'yı gönderilir. Doğuda Elbistan tarafından da Şahsuvaroğlu Ali Bey gelmekteydi. Fakat paşanın geldiğini duyan

Celaliler Artova ve Sivas yönüne kaçarlar. Bu defa Şahsuvaroğlu önlerine çıkar. Şaşkına dönen isyancılar telaş içinde Akşehir yönüne kaçmaya çalışırlarsa da sonuçta yakalanırlar ve Celâl öldürülür (Yavi, 1986: 65).

Kanunî zamanında Tokat yöresindeki isyanlar durulmuş olmakla birlikte, bölgede merkezi bir yönetimin kurulması zorunlu olmuştu. Sivas "*Rumiye vilayetinin*" merkezi olur. Amasya Sivas'a bağlı bir liva olarak kalır. 1538 yılında Amasya tekrar Sivas'tan ayrılır. Tokat voyvodalık olur. Mali teşkilat bakımından Sivas ve Amasya Tokat emanetine bağlanır (Yavi, 1986: 65).

İran seferine giden Kanunî Halep'e geldiğinde kış bastırıldığından, ardından gelen Rumeli ordusunun Tokat'ta kışlamasını emreder (1533). Bahar geldiğinde Suşehrine gider. Sultan'ın Anadolu ordusu Tokat'tan gelen Rumeli ordusuyla birleşir ve doğuya yönelirler. 1544 yılında doğu seferlerini tamamlayan Kanunî Sivas'a döner. Bu arada kendisiyle görüşmek isteyen yabancı elçileri Amasya'da kabul edeceğini söyleyerek 22 Ekim de Tokat'a gelir (Yavi, 1986: 65).

Şehzade Beyazıt İsyanı: Konya'da bulunan kardeşi Selim ile sürekli çekişen Şehzade Beyazıt, Amasya beyliğine tayin edilir. Babasına ve sadrazam Rüstem paşaya güvenmeyen şehzade, huzursuzluk içinde isyan hazırlıkları yapar. 1559 yılında av bahanesiyle Kazova'ya giderek bazı girişimlerde bulunur. Tokat, Niksar, Sonusa, Çorum, Canik ve Ankara'dan on beş bin asker ve para toplar. Amasya kalesinde de güvenlik önlemleri aldıktan sonra, kardeşi Selim'e tehdit mektupları göndererek gözdağı verir. Selim de bu mektupları babasına gönderir. Ardından, üzerine yürüyen kardeşi Beyazıt'ın ordusunu Konya'da yener. Amasya'ya kaçarı Beyazıt için Kanunî "*Hakkından gelinmesi din ve devletin mühim işlerindedir*" diyerek öldürülmesine karar verir (Yavi, 1986: 65).

3.2.12.3. Duraklama Döneminde Tokat (1579–1683)

Duraklama Devri genel durgunluk ve olumsuz gelişmeleri, Tokat tarihinde de görülmektedir.

Karayazıcı İsyanı: Urfa, Adana yörelerinden Çorum'a kadar, her yanda isyanlar ve kanunsuz işlere bulaşmış, tövbekâr olmuş, devlet hizmetine alınmış ve Urfa'da tekrar başına buyruk işlere kalkışmış ünlü Karayazıcı Abdulhalim son olarak Tokat yöresinde yağmalar yapmış ve Canik Dağları'nda saklanırken öldürülmüştür. Yerine geçen kardeşi Deli Hasan'ın ilk işi Hasan Paşa'nın köşkünü ve Diyarbakır'dan gelen ağırlıklarını talan etmek olur. Buradan Tokat'a giren Deli Hasan ve çeteciler, her yanı yağmalarlar. Bunlara karşı koyamayan Hasan Paşa kaleye sığınır ve bir ay çetecilerin kuşatması içinde kalır. Kaleyi alamayan çeteciler, bir hileye başvururlar, içerideki bir askerinden, Paşanın her sabah oturduğu yeri öğrenirler. Ve bir sabah gizlice surlara yaklaşan keskin nişancılar Hasan Paşa'yı vurarak şehit ederler (Yavi, 1986: 65).

I. Ahmet zamanında Kuyucu Murat Paşa, Anadolu'da süregelen isyanları bastırmayı başarmıştır. 1609 yılında Tokat'a da gelen paşa iki gün dinlenerek incelemelerde bulunmuştur (Yavi, 1986: 66).

Bu yıllardaki, bütün siyasi sorunlara rağmen, Tokat ekonomisi ve geliri yüksek illerden biridir. Özellikle bakırcılık, dokumacılık, yazmadık gelirleri Osmanlı sultanlarının validelerine tahsis edilir. Evliya Çelebi C. 7. Shf. 232 de bunu “*Sonra 1026 (1617) senesinde Valide sultanlara has olup, hâlâ her sene bin yük akçe ile iltizam olunur ve bir voyvoda, beş yüz atlı ile hükümet edip, padişaha malını tahsil ederek devlet kapısına gönderilir*” şeklinde aktarmaktadır (Yavi, 1986: 66).

3.2.12.4. Gerileme ve Çöküş Döneminde Tokat (1638–1922)

Bilindiği gibi bu dönemde siyasi ve ekonomik bakımdan büyük bir durgunluk göstermektedir. Bu nedenle kayda değer olaylar aşağıda kronolojik sırayla verilmiştir.

1791- Türk mizahında "*Kırk yıllık Kani, olurmu Yani*" deyimini bırakan Tokatlı Ebubekir Kanî'nin İstanbul'da vefatı.

1795- İbn-i Sina'nın Kanun'unu Türkçeye çeviren alim ve doktor Tokatlı Hekim Mustafa'nın İstanbul'da vefatı. 1802- Mısır'dan dönen Sadrazam Yusuf Paşa Tokat'a geldi ve İstanbul'a gitmek üzere ayrıldı.

1828- Tokat'ta ilk panayır açıldı.

1832- Gazi Osman Paşa Tokat'ta doğdu.

1845- Tokat ve dolaylarında ilk defa erkek nüfus sayımı yapıldı.

1870- Tokat'ta Rüşdiye Okulu ilk defa açıldı, bunları Mekteb-i İdadi'lerin de aynı yılda açılması izledi.

1884- Tokat'ta ilk kütüphane Hacı Hüseyin Efendi tarafından kuruldu.

1900- Gazi Osman Paşa İstanbul'da vefat etti.

1908- Tokat'ta halkımızın Büyük Sel diye ifadelendirdiği büyük sel oldu ve binlerce kişi sele kapılarak boğuldu.

1914- Mahkeme Önü ve Buzluk semtinde "Cumhuriyet alanının bulunduğu yer" büyük yangın oldu (Yavi, 1986: 66).

3.2.12.5. Osmanlı Eserleri

Ali Paşa Hamamı

1572 yılında Ali Paşa tarafından yaptırılan külliyenin bir bölümüdür. Kadın ve erkek kısımları simetrik olan yapının, soyunma yeri kare, sıcaklık bölümü 4 eyvanlıdır.

Karşılıklı 4 eyvanı beşik tonozlu olan yıkanma yerinin köşe halvetleri basık ve kubbelidir. Kesme taştan yapılmış olan mekân üzerinde 8 gen kasnak üzerine oturtulan büyük kubbeleri 1966 yılında kurşunla kaplanmıştır.

3.2.12.5.1. Ali Paşa Hamamı

Latifoğlu Konağı

Tokat'ın Gazi Osman Paşa Bulvarı üzerinde bulunan Latifoğlu Konağı, planı ve süslemeleri ile 19.yy ev mimarisinin özelliklerini taşımaktadır.

Konak 'L' şeklinde bir plan üzerine iki katlı olarak ahşap karkas arısı kerpiç dolgu malzemesi kullanılarak inşa edilmiştir. Alaturka kiremit kaplı kırma çatı ile örtülüdür. Taş döşeli avluda bir havuz bulunmaktadır.

Türk evinin ana esaslarına ve kalabalık aile düzenine uygun olarak, ancak daha serbest bir plan anlayışı ile yapılan konağın odaları 'L' şeklinde bir sofanın etrafında yer almaktadır.

Zemin kattaki tek kubbeli hamam, yapının dışına çıkma yapmaktadır. Kare planı, dikdörtgen formlu taşlarla döşeli bu Türk hamamı altından ısıtılmaktadır. Burası

küçük bir soğukluk-soyunmalık kısmına açılmaktadır. Yine bu bölümde ocaklı bir oturma odası, hamam odası bulunmaktadır.

Günlük işlerin yapıldığı, aynı zamanda mutfak olarak da kullanılan aşevi-işevi ile idare olarak kullanılan bölümde bu katta yer almaktadır.

Sofa, günümüzde danışma ve hatıra eşya satış yeri olarak düzenlenmiştir.

Üst katta; selamlık-paşa odası, harem- havuz başı odası, yatak odası ve bir depo odası mevcuttur. Sofada dört bölümlü bir vitrinde takılar, silahlar, porselen eşya ve elişleri teşhir edilmektedir.

Latifoğlu Konağı ahşap, kalem işi ve alçı süslemeleriyle zengin bir görünüme sahiptir.

Paşa odası ahşap işçiliğın en güzel örneklerini sunmaktadır. Dıştan kare, içten dairesel bir form içindeki barok tavan göbeğinde ahşap, dantel gibi işlenmiştir. Dolap ve yüklük kapaklarında, kapılarda ahşap oymalar mevcuttur.

Havuz başı odasının duvarları kalem işi panolar halinde çiçek motifleri ve İstanbul manzarası tasvirleri ile bezelidir. Tavan yıldız boyalı bitkisel motifler ve ahşap oymalarla süslenmiştir.

Hamam odasının kapısı, tavanı, yüklük ve dolap kapaklarında yine bitkisel motifli ahşap işçilik dikkati çekmektedir.

Alçı işçiliğının güzel örneklerini ocak davlumbazları ile tepe pencerelerinde görmek de mümkündür. Paşa odasının ocak davlumbazlarındaki plastik akantus yaprakları batı etkisini, havuz başı odasındaki ocağın kabartma alçı üzerine boya ile yapılmış karanfil, lale gibi çiçek motifleri klasik üslubun özelliklerini yansıtmaktadır. Tepe pencerelerinde de alçılı vitray görülmektedir ve bunlarda kullanılan “Mührü Süleyman” Türk süsleme sanatında sevilen motiflerinden biridir.

Latifoğlu Konağı geçmişteki fonksiyonlarına göre yörenin eşyası ile donatılmış mankenlerle canlı ve gerçekçi bir teşhir yapılarak 1989 yılın müze ev olarak hizmete açılmıştır.

3.2.12.5.2. Latifoğlu Konağı

Tokat Saat Kulesi

Behzad Semtinde, kentin her yerinden görülecek şekilde 1902 yılında yapılmıştır. Kapısı güney yönünde olup yüksekliği 33 metredir. Kesme taştandır. II. Abdülhamit'in padişah oluşunun 25. yılı için halkın yardımlarıyla Mutasarrıf Bekir Paşa ve Belediye Reisi Mütevellioğlu Enver Bey tarafından yaptırılmıştır. 1917 yılında alafrangaya çevrilen saat kısmı, dört yöne büyük kadrانlarla ve her yarım saat başlarında 2 dakika ara ile tam çalar durumdadır. Kitabesi bilinmeyen nedenlerle kazıtılmış ve yalnız 1902 tarihi bırakılmıştır.

3.2.12.5.3. Tokat Saat Kulesi

Ali Paşa Camii

Cumhuriyet Meydanı'nın güneyinde yükselen camii Tokat'taki en büyük Osmanlı anıt eseridir. Sultan II. Selim zamanında Ali Paşa tarafından 1572 yılında yaptırılan caminin avlusunda Ali Paşanın eşi ve oğlu Mustafa Bey'in türbelerinde yer almaktadır. 16. yüzyıl Osmanlı Camii mimarisinin özelliklerini taşıyan caminin kare olan ana mekânı üzerinde tek kubbesi ve tek minaresi vardır. Tamamı kesme taştan yapılan camide, ana mekânın kible dışında kalan diğer üç duvarında karşılıklı mahfiller yer almaktadır. Bunlardan kuzey yönündekiler oda şeklindedir. Kesme taştan kemer

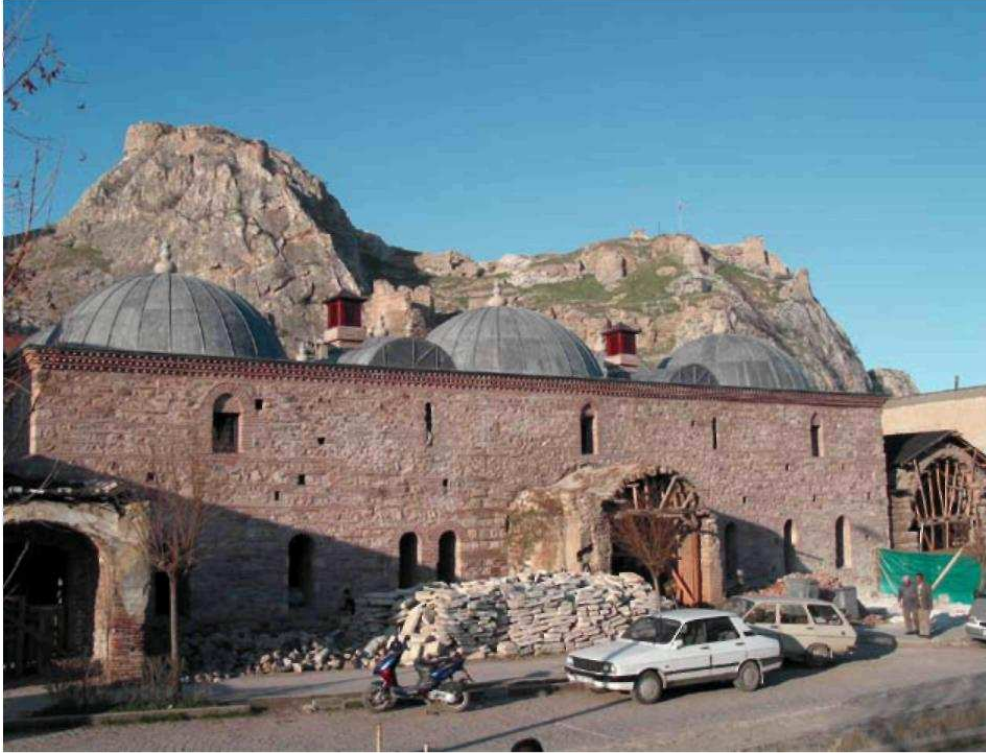
olarak yapılmış mahfillerin üst kısmında kadınlara ait bölümler vardır. Kubbe kaidesinde, sekizgen kasnakta ve duvarlarda pencereleri olan caminin stalâktitli mihrap ve minberi mermerdendir.

3.2.12.5.4. Alipaşa Camii

Bedesten ve Arasta

Sulusokak'ta Takyeciler Camii'nin doğusundadır. Evliya Çelebinin 'Sultan Çarşısı kadar güzel bir çarşıdır. Halep ve Bursa çarşıları gibi gayet tertip üzere kurulmuştur.' dediği bedestenleri İstanbul Kapalı Çarşının Bedesten bölümünü anımsatmaktadır. Tuğladan örülmüş tonozlar üzerinde 11 kubbenin yer aldığı bu Osmanlı ticaret merkezinin yapıldığı tarih belli değildir. 15. veya 16. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen Bedestenin güney ve kuzey yönlerinde karşılıklı birer kapısı vardır. İnce harçla örülmüş kolon ve tonozlardaki ustalık son derece ileri düzeyde olan bedesten görülmeye değer bir mimari eserdir. Bedestenin doğu batı bitişiğinde birer arasta eklenerek önemli bir yapı grubu oluşturulmuştur.

3.2.12.5.5. Bedesten ve Arasta

Behzat Camii

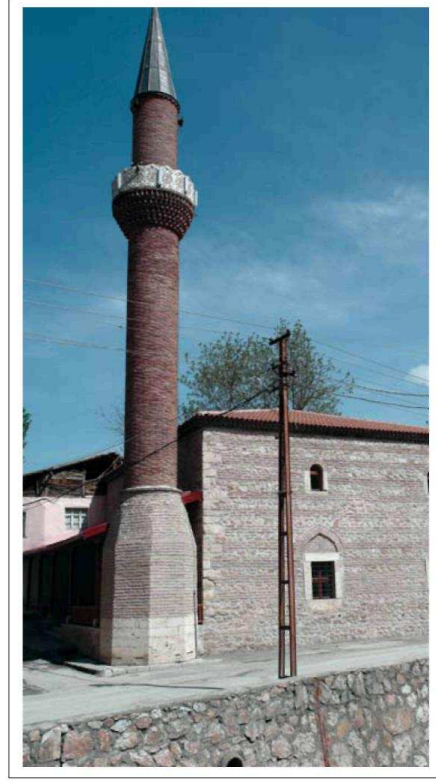
Tokat'ın en karakteristik yerlerinden biri olan Behzat çarşısında Behzat çayı yanındadır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında Fakih oğlu Hacı Behzat tarafından 1535 yılında yaptırılmıştır. Küçük ve kare biçimli olan cami binasına sultan 2. Abdülhamit zamanında (1881) vatandaşların bağışlarıyla ikinci bir kubbe daha yaptırılmıştır. Kesme taştan yapılmış güzel bir minaresi olan caminin 1535 tarihli Osmanlı sülüsüyle yazılmış kitabesi Hoca Behzat'a aittir. Diğer tamir kitabesidir. 1908 yılındaki sel taşkını ve 1939 yer sarsıntısından hasar gören cami, Vakıflar Genel Müdürlüğüne tamir ve restore edilmiştir. Cami yanındaki mezar Hoca Behzat'a aittir.

3.2.12.5.6. Behzat Camii

Mahmut Paşa Camii

Tokat İli, Merkez, Mahmut Paşa mahallesinde yer alan Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan Mahmut Paşa Cami dikdörtgen planlı beden duvarları moloz taş arası üç sıra tuğla hatıllı örgüye sahiptir. Köşe dönüşlerinde kesme taş malzeme kullanılmıştır. Kitabesi bulunmadığından kesin tarihi bilinmemektedir. Ancak caminin duvar örgü sistemi ve kalem işi bezemeleri dikkate alındığında 17.yy'da inşa edilmiş olabileceği düşünülmektedir. 2005 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'nce orijinaline uygun olarak onarımı yapılmıştır.

3.2.12.5.7. Mahmut Paşa Camii

Mevlevihane

Tokat İli, Merkezde Soğukpınar mahallesinde yer alan Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan Mevlevihane'nin yapım tarihi kesin olmamakla birlikte 19. yy da Musluağa tarafından yaptırıldığı sanılmaktadır. Uzun yıllar Kadın Cezaevi ve Kuran Kursu olarak kullanılan Mevlevihane'nin 2004 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından onarımı yapılarak Mevlevi Kültürü ve Vakıf Eserleri Müzesi olarak işlev kazandırılmıştır. Alt katında derviş odaları üst katında ise semahane bulunmaktadır. Girişteki balkon kısmı ile içerdeki ahşap işçilikleri ve tavadaki ahşap oymalar göze çarpar.

3.2.12.5.8. Mevlevihane

Musluağa Köşkü

Tokat Merkezde yer alan Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan *Musluağa Köşkü* Musluağa tarafından 19. yy da yaptırılmıştır. Köşk avluya bakan "L" şeklinde bir plana sahip olup dört odası giriş sofhası, wc ve banyosu vardır. Konak tavanında çok güzel kalem işleri vardır

3.2.12.5.9. Musluağa Köşkü

Ulu Camii

Tokat İli, merkezde yer alan mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait olan Ulu Camii eski eser camilerden biridir. Ne zaman yapıldığı hakkında yeterli bilgi bulunamamaktadır. Yapılış tarihi olarak geçen Hicri 1090-Miladi 1678 yapılış tarihi değil onarım tarihidir. Kitabesinde “Çün bu Camii oldu cedit” ifadesi, caminin yenilendiğini gösteriyor. Ayrıca iç mekânlarda ve kuzey revaklarında kesme taştan yapılmış kemerli kolonları ile batı yönündeki son cemaat yerinin devşirme (Bizans) sütunları da caminin çok eski olduğunu göstermektedir. Herhangi bir nedenle hasar gören camii Sultan Avcı Mehmet zamanında restore edilmiş ve 1678 tarihli kitabe o zaman konulmuştur. Camide kesme ve moloz taşlar birlikte kullanılmıştır. Ahşap kirişli ve çığta süslemelerle kapatılmış mekânı üzeri dört köşe kiremitle bir çatı ile örtülüdür.

3.2.12.5.10. Ulu Camii

Taşhan

Tokat İli, Merkezde Gazi Osman Paşa caddesi üzerinde yer alan Mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ait olan Taşhan Osmanlılar döneminde 17.yy'ın ilk yarısında yapılmış dikdörtgen planlı, açık avlulu, iki katlı “Şehir Hanları” tarzında inşa edilmiştir. Zemin katta avlu etrafında sıralanmış 43 oda ve wc bölümü vardır. Güney ve batı yönlerindeki odaların önüne revak yapılmıştır. Diğer odalar doğrudan doğruya avluya açılmaktadır.

3.2.12.5.11. Taşhan

Tokat Evleri

Tokat kenti orijinal evlerini en çok koruyabilmiş birkaç ilimizden biridir. Türkiye’de 1950 yıllarından bu yana, hızlı kentleşmenin yarattığı sorunlardan uzak kalan Tokat'ta, pek çok tarihi konak ve ev bulunmaktadır. Banlara *"Tarihi mahalleler ve sokaklar"* demek daha doğru olacaktır. Zira kentin 80.000 aşan nüfusunun yarısı 100 ve 150 yıllık kendi öz mimarilerinin yarattığı evlerde oturmaktadır. Zile ve Niksar ilçeleri de aynı özelliklere sahiptir.

Evliya Çelebi Tokat evleri için *"Bu eski şehir içinde nice bin eski kargir, seyre değer binalar vardır"* dedikten sonra, *"Gerçi bir küçük şehir gibi görünür, amma sekiz aded dere, tepe, bayır, sahra, ve tepeler üzerinde birbiri üzerine üçer, dörder kat sarayları ve diğer zengin evleridir ki, hepsinin pencereleri doğuya, kuzeye bakar, dağlara yamanmış birbirinden yüksek, havadar, kargir yapı güzel evleridir. Hepsi kiremit ile örtülü, kırmızı renkli laal renkli büyük şehir garip ve acaib yapıdır."* Kaleden aşağıya baktığımızda Marsilya tipi çatı kiremitleri yerine 2 asırlık mahya kiremitlerle örtülü, kırmızı-kahve renkli mozaik bir halı serilir önünüze. Çatı aralıklarından kıvrılarak giden, taş döşeli ince sokaklar, kenti bir ağ gibi sarar.

Yeşilirmak boyunca kuzeye doğru yükselen sallara baktığımızda bağ bahçeler içine serpiştirilmiş, beyaz badanalı kırmızı damlı, Tokat'ın ünlü bağ evlerini görürsünüz.

Ilıman iklim kuşağı içinde bulunan Tokat evlerinin hepsi *"Kargir"* olarak inşa edilmiştir. Yukarıda Evliya Çelebi'nin sözünü ettiği saraylar 17. yüzyılda yoğunlaşan ayaklanmalar, yangın ve yer sarsıntıları sonucu yıkılmış, ancak Tokatlılar güzel mimari geleneği iki yüzyıl daha sürdürmüşlerdir.

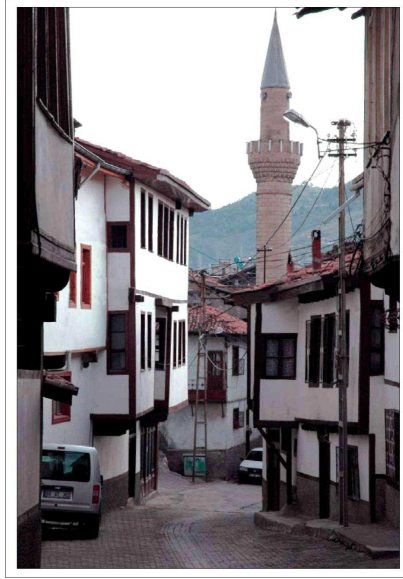

Ayan, eşraf ve tüccar takımına ait konaklar ve büyük evler Bey Sokağı, Meydan Mahallesi civarı ve Behzat semtinde bulunmaktadır. Sulu sokak ve İvaz Paşa mahallesindeki evler bitişik düzende ve halk tipi evlerdir.

Tokat ev mimarisinde kullanılan yapı malzemesi ve iç mekân üniteleri benzerlik gösterir. Ancak mimari planlamada çok değişik örnekler vardır. Buna neden ilin Karadeniz, orta ve doğu Anadolu'nun birleştiği bir noktada yer alması, yüzyıl başına kadar yerleşik halk arasındaki ekonomik, sosyal etnik farklılıkların çok belirgin olmasıdır. Örneğin pek çok evin mihrap biçimli çiçeklik nişleri, süslü tavanı, yaşmaklı ocağı vardır. Bunlar geleneksel olarak hemen her evde vardır. Ve aynı yapı malzemeleri kullanılmıştır. Ancak sayı, boyut, işçilik ve süslemeler evi yaptıranın ekonomik durumuna göre değişmiştir. Genel karakterler: "*Orta Anadolu evleri*" grubuna giren, Tokat evlerinin, hemen hepsinin inşaatında "*Hımış*" tekniği kullanılmıştır. Bu teknik ahşap çatkılarla yapılan konstrüksiyon aralıklarının kerpiçle doldurulmasıdır. Duvarlar samanla karıştırılmış çamur harçla sıvanmış, evi yaptıranın ekonomik durumuna göre ya böyle bırakılmış veya perdah ve badanadan sonra alçı ve ahşap aplikasyonlarla daha zengin görünüm elde edilmiştir. Genellikle iki katlı olan evlerde hareketli cephe ve taşıntılar vardır. Bunlar bindirmelik ve eli böğründe desteklerle duvara bağlanmıştır. Bazı pencerelerde musabak kafesler profilli ve tornalı pencere topları, dövme demirden yapılmış süslü kafes ve parmaklıklar takılmıştır. Panjurlu pencere azdır. Azda olsa konaklarda alçı çerçeveli ve renkli camlarla süslenmiş tepe pencereleri kullanılmıştır. Dar, kavisli ve köşeli kent sokaklarında her çeşit çatı ve saçak çözümleri görülmektedir. Kıрма çatıyı seven Tokatlılar evlerini kesinlikle mahya kiremitli çatılarla kapatmışlar ve süslü saçaklar yapmışlardır. Tahta

panolar eğimli veya yatay biçimde saçak altına sıralanmış ve bunların uçlarına damlalıklı dilimli ağaç süsler takılmıştır.

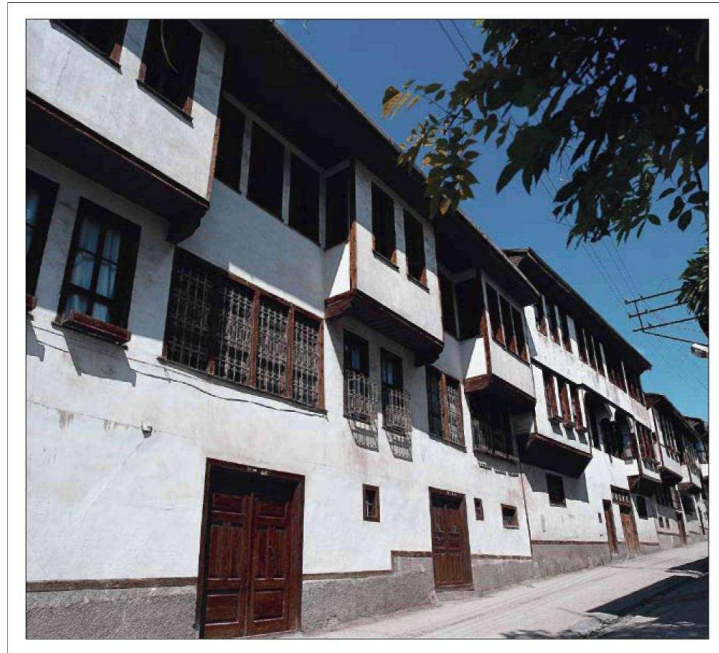
Hemen bütün evlerin cümle kapıları kanatlıdır. Bahçe, bağ ve avlu kapıları ise taç tepelikli ahşap taş veya kerpiç avadanlıklı olup, yük hayvanlarının girebileceği yükseklik ve genişlikte yapılmıştır. Kapı kanatları çam kerestelerinden yapılmış ve arkalarından kuşaklarla bağlanmıştır. Kuşak aralarına konulan çapraz veya düz silme demirler kabara denilen çivilerle perçinlenmiş, yöresel demir ustalarının yaptığı bir dizi aksesuar belirli kurallar içinde kapıya monte edilmiştir. Bunlar oymalı pullar üzerine şakşak (tokmak) ve çekecek denilen iri halkalar, kilitler, zemberekler ve kapı kollarıdır. İç kapılar ayna ve çerçeveden yapılma sade ve tek kanatlıdır. Tokat evlerinin bahçe ve iç avluları kesme taş veya pişirilmiş toprak (terrakota) elemanlarla döşenmiştir. Yaz aylarında burada oturulur ve selamlıktan içeriye girdiğinizde çam ağacından yapılmış merdiven, kapı, terek, çiçeklik nişleri, yüklük ve dolapların yıllardır su ile fırçalanarak temizlenmesi sonucu bembeyaz olduğu görülür. Mihrap biçimi çiçekliklerin iki yanında alçı veya ahşaptan yapılmış kavukluklar, küçük dolap gözleri ve çubuklar yer alır. Çivi kullanılmadan "*Geçme*" tekniği ile yapılan dolap kapakları üzerine düz veya süslü "*Panocuklar*" yerleştirilmiştir. Yüklüğün bir bölümü "*Gusulhane*" olarak ayrılmış ve tabanı saltası ile döşenmiştir. Duvar bitişiklerinde üçgen şekilli "*Köşe rafları*" konulmuştur. Buraya süs eşyası veya lamba konulmaktadır. Tokat'ta, harap veya sade görünümlü evlerin içinde, umulmadık, ahşap üniteler ve bezemeler görürsünüz. Bunların en ilgi çekenleri süslü tavan ve duvarlardır. "*Çitakari*"ve "*Kalemkari*" denilen sanatla yapılan işlemler çok çeşitlidir.

3.2.12.5.12. Halit Sokak

Bey Sokağı

Tokat İl merkezi, Bey Sokağı'nda bulunan ve iki yönlü olarak sokağa cephe veren Geç Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerine ait evler tescil edilerek koruma altına alınmıştır. 1987 yılında Tokat Valiliğince evlerde cephe onarımları yapılmıştır. Sokakta yer alan evler, Anadolu'nun iyi korunmuş sivil mimarlık örneklerindedir.

3.2.12.5.13. Bey Sokağı

3.2.13. Milli Mücadele Yıllarında Tokat

Bilindiği gibi 19. yüzyılın ikinci yarısında sanayinin gelişmesi, sömürgecilik ve diplomatik ilişkilerin hızlanmasına neden oldu. Bu durum ise aynı zamanda büyük devletlerarasında siyasi rekabet, ekonomik çıkar çatışmaları ve anlaşmazlıkları meydana getirdi. I. Dünya Savaşı öncesi karışıklıklar merkezi durumuna gelen Avrupa, adeta bir barut fıçısından farksızdı (Tokat Valiliği, 2004: 3).

Osmanlı Devleti'ne gelince; I. Dünya Savaşı'ndan önce 1911 yılında girdiği Trablusgarp Savaşı'nda son Afrika topraklarını İtalya'ya kaptırmış, 1912–1913 yıllarındaki Balkan Savaşları'nda aldığı mağlubiyetle de Rumeli'deki nüfuzunu kaybetmiştir (Tokat Valiliği, 2004: 3).

Çanakkale mucizesine rağmen I. Dünya Savaşı'ndan da yenik ayrılan Osmanlı Devleti, Mondros Mütarekesi gibi haysiyet kırıcı bir antlaşmayı imzalamak mecburiyetinde bırakılmıştır (Tokat Valiliği, 2004: 3).

Türk Milleti'ne olan güvenini her fırsatta ifade eden Mustafa Kemal, bilindiği gibi 19 Mayıs 1919 günü Samsun'a çıkarak Kurtuluş Savaşımız yolunda ilk adımı atmış oldu. Samsun'da başlayan bu yolculuk Kavak, Havza, Amasya ve Tokat istikametinde devam edecektir (Tokat Valiliği, 2004: 3).

Tokat, Birinci Dünya Savaşı sonlarında Sivas vilayetine bağlı bir sancak merkezi durumunda idi. Bu tarihlerde nüfusu yüz bini aşan Tokat Sancağı'nda, Türkler çoğunlukta, Rum ve Ermeniler ise azınlık durumunda idi. Zile, Reşadiye, Niksar ve Erbaa Tokat'a bağlı kazalardı (Tokat Valiliği, 2004: 4).

Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı günlerde ve hemen sonrasında Anadolu'da baş gösteren sıkıntı, şüphesiz Tokat Sancağı halkını da üzmüş ve gelecek hakkında endişeye düşürmüştür. Bilhassa, Tokat'ta azınlık durumunda olan Rumların,

merkezi Samsun olmak üzere Tokat'ı da içine alan bölgede Pontus Devleti kurmak istemeleri, Tokat halkının tedirginliğini daha da artırmakta idi. Bu durum karşısında Tokat'ta yaşayan Müslümanlar tedbir amacı ile 25 Şubat 1919 tarihinde "Karadeniz Türkleri Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" Tokat şubesini kurdular. Bu şubenin bir ay sonra da merkezi İstanbul'da olan "Vilayeti Şarkıye Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne" bağlandığı bilinmektedir (Tokat Valiliği, 2004: 4).

15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'i işgal etmeleri Tokat halkı tarafından tepkiyle karşılanır. Tokat ve kazalarında Redd-i İlhak Cemiyetleri kuruldu. Yunan işgalini protesto etmek amacıyla da 20 Haziran 1919 günü Niksar'da miting yapıldı. Niksar halkı nümayiş (miting) sonunda alınan kararları "Redd-i İlhak Cemiyeti Reisi Mahir" imzasıyla itilaf Devletleri temsilcileri ile A.B.D. Cumhurbaşkanı Wilson'a gönderir. Bu kararlarda "Biz Türk olan her vatan parçasının Türk kalmasını istiyoruz. Siz de buna söz vermiş idiniz. Şimdi ise sözünüzde durmadığınızı görüyoruz. Anadolu'ya uzatılacak bir tecavüz bizi öldürmek için uzatılan bir adımdır. İnsaniyet ve adalet namına suikasttan vazgeçiniz" denilmektedir (Tokat Valiliği, 2004: 5).

Bu arada, I. Dünya Savaşı'ndan dönen İhtiyat Zabitleri Tokat'ta "İhtiyat Zabitleri Teavün Cemiyeti" adı altında bir cemiyet kurdular. Bu cemiyeti kuranlar hem kendi aralarında yardımlaşmayı sağlamak hem de memleket davalarıyla ilgilenmek amacıyla ortaya çıkmışlardır. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çalışmalarını yeterli görmeyen İhtiyat Zabitleri, "memleketin derin yaralarını saracak vatanperver adamları göremiyoruz. Kuvvetli bir heyet; yoktur ki, Tokat'ı bu hususta tanıtabilsin. Kendilerini idareden aciz adamlar, bu tehlikeli zamanlarda Tokat halkını nasıl yönetecekler?" diyerek Müdafa-i Hukuk Cemiyeti İdari Heyeti'ne gençlerin de alınmasını işlemişlerdi. Sonunda istekleri yerine getirilerek gençlerin de Müdafa-i Hukuk Cemiyeti'ne girmeleri

sağlanmıştır. Bu durum Tokat'taki mücadele azmine daha da güç kazandırmıştır (Tokat Valiliği, 2004: 5).

9. Ordu Müfettişi olarak Anadolu'ya gönderilen Mustafa Kemal Paşa, 26–27 Haziran 1919 gecesini Tokat'ta geçirdi ve ertesi sabah Sivas'a hareket etti. Mustafa Kemal Tokat'a geldiğinde Belediye binasında şehrin ileri gelenleriyle bir toplantı yaparak memleketin durumu hakkında genel bilgi verdikten sonra Milli Mücadelenin kaçınılmaz olduğu konusunda Tokatlıları ikna etti. Tabii bu arada Mustafa Kemal Paşa'nın bazı engellerle karşılaştığını belirtmek gerekir. Mesela, Sivas'a hareketi sırasında Sivas Valisi Reşit Paşa, Mustafa Kemal'i tevkif etmesi için özel olarak görevlendirilir. Ancak Mustafa Kemal Paşa, tedbirliliği ve ince zekâsı sayesinde bu engelleri aşmayı başarmıştır (Tokat Valiliği, 2004: 5).

23 Temmuz 1919'da toplanan Erzurum Kongresi'nde vatanın bütünlüğü ve milletin istiklâli ile ilgili kararların alındığı bilinmektedir. Bu kongreye Tokat'tan Rıfat (Hamamcıoğlu) Bey ile Sabri Efendi (Emekli Askeri Kâtip) katılmışlardır. Rıfat Bey, kongrede yaptığı konuşmada davalarının “Hak ve istiklal” davası olduğunu belirtmiştir. Sivas Kongresi'ne Tokat'tan temsilci katılmamasına rağmen, Erzurum Kongresi'nde Temsil Heyeti üyeliğine seçilen Bekir Sami Bey'in Tokatlı olmasından dolayı Tokat'ın Sivas Kongresi'nde temsil edilmiş olduğunu söyleyebiliriz (Tokat Valiliği, 2004: 6).

Sivas Kongresi sona erdikten hemen sonra Temsil Heyeti, Damat Ferid Paşa hükümetini istifaya zorlamak amacıyla İstanbul ile haberleşmeyi kesme kararı aldı. Alınan bu karara Tokat da aynen uymuştur. 12 Ocak 1920'de açılan son Osmanlı Mebusan Meclisi'nde Tokat, Ahmet ve Şevki Beyler ile Ömer Fevzi Efendi tarafından temsil edilmiştir (Tokat Valiliği, 2004: 6).

İstanbul'un İngilizler tarafından işgal edilmesi ve İngilizlerin Meclis-i Mebusan'ı basarak bazı Mebusları tutuklayıp sürgüne göndermeleri, diğer illerde olduğu gibi Tokat'ta da nefretle karşılandı. Türk Milleti'ne yapılan bu haksızlıkları protesto etmek için Tokat ve kazalarında mitingler tertip edildi. Ayrıca, bu vahim olayı kınamak amacıyla İtilaf Devletleri mümessillerine telgraflar çekildi (Tokat Valiliği, 2004: 6).

İstanbul'un işgali ve Mebuslar Meclisi'nin dağıtılmasından sonra artık İstanbul'un dışında yeni bir hükümet kurma fikri iyice kuvvet kazanmaya başladı. Nihayet. 23 Nisan 1920'de Ankara'da açılan TBMM İstanbul'u tanımadığını ilan etmek suretiyle Türk Milleti'nin kurtarılması görevini üzerine almış oldu. Açılan bu yeni mecliste Tokat'ı temsil eden milletvekilleri ise: Rıfat (Hamamcıoğlu) Bey, Hamdi (Mütevellioğlu) Bey, Mustafa Vasfı (Süsoy) Bey, Nazım (Eski Harput Valisi) Bey ve İzzet (Gençağaoğlu) Bey'dir (Tokat Valiliği, 2004: 6).

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması kararını tepkiyle karşılayan İstanbul Hükümeti, Şeyhülislam Dürrizade Abdullah Efendiye 11 Nisan 1920'de bir fetva verdirerek bu yolla Kuva-yı Milliye ruhunu yok etmeye çalıştı. Anadolu'nun her tarafına duyurulan bu fetva bazı bölgelerde etkisini göstererek isyanların çıkmasına sebep oldu. Nitekim 14 Mayıs 1921 günü Postacı Nazım adında biri. Sivas'ın Yıldızeli kazasına bağlı Kaman Köyü'nde isyan etli. Bu isyana karşı tedbir maksadıyla Tokat'ta 50 kişilik Kuva-yı Milliye kuruldu. Ayrıca Köprübaşı, Niksar Yolu, Çay, Beybağı ve Erenler mahallelerinde dışarıdan gelebilecek bir tehlikeye karşı kuvvet bulunduruldu. Bu arada Niksar ve nahiyelerinden de yardım sağlandı (Tokat Valiliği, 2004: 6-7).

9 Mayıs 1920'de Postacı Nazım Yenihan Kaymakamlığına gönderdiği mektupta: "Kavak'ta verilen söze itimadan milletçe muhafazai sükûna karar verilmişken 50 kişilik

bir müfrezenin sevk edilmesinden arada itimat kalmadı. İsteklerimize tahriri cevap alamaz isek muhafazai sükûnu mevcut kuvvetimizle ihlâl edeceğiz” diyordu. Bu isyanın bastırılması için Mustafa Kemal, Zile’de bulunan 3. Kolordu Komutan Selahattin Bey’i görevlendirdi. Merkezi Amasya’da bulunan 5. Kafkas tümeni Komutanı Yarbay Cemil Cahil (Toydemir) 3. Kolordu’dan aldığı emir üzerine bir tabur askeri Zile yoluyla Artova’ya, bir başka taburu da Tokat’tan Yıldızeli’ne gönderdi. Ancak, gönderilen bu birlikler asiler karşısında başarılı olamadılar. Bu durumdan iyice cesaret alan asiler Zile’yi işgal ettiler. Tümen komutanı Yarbay Cemil Cahit, Yıldızeli’nde bulunan askeri birliğin de desteği ile Zile’ye girdi ve burayı işgalden kurtardı. Suçlular ve asiler yakalanarak ağır şekilde cezalandırıldı. Postacı Nazım, Samsun bölgesinde yakalanarak Amasya’ya getirildi ve idam edildi (Tokat Valiliği, 2004: 7).

Tokat bölgesinde TBMM kuvvetlerini uğraştıran bir başka isyan ise Aynacıoğlu Hasan tarafından çıkarılan isyandır. Aynacıoğlu Çetesi, Akdağ Mağdeni doğusunda bulunan Ayvalıközü’nde Binbaşı Çolak İbrahim Bey kumandasında 2. Kuv-va-i Seyyare tarafından dağıtılmasına rağmen Aynacıoğlu Hasan, Hükümet kuvvetlerini bir süre uğraştırdı. Nihayet 1921’de Batı Anadolu’da Yunanlılarla savaşmak şartı ile teslim oldu (Tokat Valiliği, 2004: 7-8).

Bu olayların dışında Tokat ve kazalarında başka çete olayları da görülmektedir. Bunlar arasında Molla Veli (Artova’nın Çıkrık Köyü), Kürt Bekir (Kazova’nın Munamah Köyü). Koca Molla (Olu-kalan Köyü), Deli Şükrü (Şıhlar Köyü), Ali Çavuş (Fadlı Köyü). İzzet (Erbaa Beldağı Köyü) çeteleri başta gelmektedir. Bu çetelerden bazılarının Tokat’ta Rum isyanını bastırmasında hükümete yardımcı oldukları da inkâr edilemez (Tokat Valiliği, 2004: 10).

Anadolu’da Kuva-i Milliye hareketini engellemek ve tamamen ortadan kaldırmak amacıyla İstanbul Hükümeti’nin kışkırtmaları sonucunda çıkan isyanlardan başka bunlardan daha- tehlikeli bir durumda olan Rum çeteleri hemen sonra tedhiş hareketlerine başladılar. Karadeniz bölgesinde başlayan Pontuşçuluk hareketi, Fener Rum Patrikhanesi tarafından kışkırtılıyor ve Yunan hükümetince de destekleniyordu. Merzifon Amerikan Koleji’nde okuyan Rum öğrencileri 1904 yılında gizli Pontus Cemiyeti’ni kurdular. 1908’de de çalışmasını genişleten Pontus Cemiyeti. “Müdafaa-i Meşruta” ve “Mukaddes Anadolu Rum Cemiyeti” gibi cemiyetler tarafından destekleniyordu. Bunlardan Müdafaa-i Meşruta Cemiyeti’nin bir şubesi de Tokat’ta açıldı. Mondros Mütarekesi’nden sonra iyice azıtan Rumlar, bilhassa Tokat’ın Erbaa, Niksar ve Reşadiye kazalarında faaliyette bulunuyorlardı. Rum çetelerinin bu bölgelerde köyleri bastıkları, ırza geçtikleri, Müslümanları öldürdükleri, evleri yakıp malları gasp ettikleri bilinmektedir (Tokat Valiliği, 2004: 10).

TBMM hükümeti. 1921’de Rum çetelerine karşı giriştiği mücadelede büyük ölçüde başarılı oldu. Tokat temsilcilerinden Rıfat Bey, 18 Mayıs 1922 günü meclise verdiği önerge ile Dahiliye Vekilinden Pontuşçuluk hakkında açıklama yapmasını istedi. Karadeniz’deki Rumların büyük bir kısmı memleketin başka bölgelerine gönderilmek sureti ile Pontuşçuluk hareketi önemli ölçüde çözüme kavuştu- Böylece Tokat’ta etnik bütünlük sağlanmış oldu (Tokat Valiliği, 2004: 10).

3.2.14. Tokat Tarihi Kronolojisi

Mevcut tarihi kaynaklardan tespit edebilen Tokat Tarihi Kronolojisi şöyledir:

M.Ö. 71- Pontus Kralı Mithridates VII. Kelkit Vadisi’nde (Niksar önlerinde) Roma komutanlarından Lucullusa mağlup oldu ve kaçarken Comana’ya (Gümenek) uğradı.

M.Ö. 64- Mithridates VII. tekrar kendi bölgesine geçti ve Tokat-Gümenek, Roma komutanlarından Ponpeus tarafından ele geçirildi.

M.Ö. 47- Mithridates VII.'nin ölümünden sonra yerini geçen Pharnakes II.'nin kendi topraklarını Romalıların elinden almak için yaptığı savaşların en önemlilerinden birinde Zile Ovası'nda Sezar'a mağlup oldu, Sezar Veni-Vidi-Vici (Geldim-Gördüm-Yendim) sözleri ile tarihe geçen meşhur mektubunu, burada yazmıştır.

1071- Malazgirt Savaşı'nda Türk kumandanı Alparslan'a mağlup olan Bizans imparatoru R. Diogenis serbest bırakıldıktan sonra Tokat'a geldi ve buradan Adana'ya geçti. Selçuklu komutanlarından Artuk Bey, Artova ve civarını ele geçirdi ve bu bölgeye adını verdi.

1074- Tokat ve dolayları Danişmend oğulları eline geçti.

1144- Tokat ve çevresi Türkiye Selçukluları eline geçti.

1243- Selçuk Hükümdarı Gıyaseddin Keyhüsrev Tokat'a geldi.

1256- Tokat ve civarına İlhanlılar hâkim oldu.

1275- Türkiye Selçuklu Veziri Pervane Bey tarafından Tokat Darüşşifası kuruldu.

1335- Tokat ve dolayları Eretna Beyliği'nin eline geçti.

1381- Tokat ve civarı Kadı Burhaneddin hâkimiyeti altına girdi.

1392- Tokat, Osmanlı Devleti hâkimiyetine girdi.

1402- Timur Ankara Harbi'ne giderken Tokat'a geldi.

1470- Akkoyunlu Uzun Hasan Tokat'ı yaktı, yıktı ve yağma etti.

1472- Fatih Sultan Mehmet Trabzon'a giderken Tokat ve Niksar'a geldi. Ramazan ayını Niksar'da geçirdi. Bayram namazını Niksar Ulu Camii'nde kıldı.

1480- Tokatlı âlim ve şeyhülislam Hüsrev vefat etti. Bursa'da kendi yaptırdığı medrese civarına defnedildi.

1495- İbn-i Kemal'in hocası büyük âlim Molla Lütfü idam edildi.

1506- Şah İsmail Tokat'a hücum ederek şehri yakıp yıktı.

1552- Kanuni Sultan Süleyman, İran seferi hazırlıklarını yapan ordusu ve veziri Sokullu Mehmet Paşa ile Tokat'ta konaklamalarını ve bütün Anadolu'da seferberlik emirlerini verdi.

1534- Büyük âlim İbn-i Kemal İstanbul'da vefat etti.

1555- Kanuni Sultan Süleyman Ekim ayının 22'sinde Tokat'a geldi ve bir gece kaldıktan sonra Amasya'ya gitti.

1602- Celali Kafayazıcı'nın adamları Tokat'ı yağma ettiler ve yaktılar.

1609- Kuyucu Murat Paşa Tokat'a geldi.

1614- Tokat Valide Sultanlara hassihümayün oldu.

1622- Asilerden Abaza Mehmet Paşa Tokat'a geldi.

1628- Veziriazam Hüsrev Paşa Tokat'a geldi ve 1632 tarihinde Tokat'ta öldürüldü.

1635- Sultan IV. Murad Tokat'a geldi.

1636- Veziriazam Bayram Paşa Tokat'a geldi.

1642- Meşhur hattat Tokatlı Mehmetü'l Liman vefat etti.

1656- Evliya Çelebi Tokat'a geldi.

1791- Türk mizahında " Kırk yıllık kani, olurmu yani "deyimini bırakan Tokatlı Ebubekir Kani İstanbul'da vefat etti.

1795- İbn-i Sina'nın Kanun'unu Türkçeye çeviren alim ve doktor Tokatlı Hekim Mustafa İstanbul'da vefat etti.

1802- Mısır'dan dönen Sadrazam Yusuf Paşa Tokat'a geldi ve İstanbul'a gitmek üzere ayrıldı.

1828- Tokat'ta ilk panayır açıldı.

1832- Gazi Osman Paşa Tokat'ta doğdu.

1870- Tokat'ta Rüştüye Okulu ilk defa açıldı, bunu Mekteb-i idadileri'nde aynı senede açılması izledi.

1884- Tokat'ta ilk kütüphane Hacı Hüseyin Efendi tarafından kuruldu.

1900- Gazi Osman Paşa İstanbul'da vefat etti.

1908- Tokat'ta halkımızın büyük sel diye ifadelendirdiği büyük sel oldu ve binlerce kişi sele kapılarak boğuldu.

1914- 20 Haziran Cuma: İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali nedeniyle Tokat'ta ilk miting Niksar İlçesi'nde yapıldı.

25 Şubat 1919- "Karadeniz Rum Cumhuriyeti" kurmak suretiyle memleketin parçalanmasına çalışan Rumların bu çabalarını önlemek için Samsun'da kurulan Müdafai Hukuk Cemiyeti bir şubesinin Tokat'ta kurulmasını, Ahaliyi Muhteremeye başlıklı bir telgrafla Yoğurtçuoğlu İbrahim Bey vasıtasıyla sağladı.

20 Mart 1919- Karadeniz Türkleri Müdafai Hukuk Cemiyeti fesh edilerek Erzurum'da kurulan Şarki Anadolu Müdafai-Hukuk Cemiyeti ile Tokatlılar temasa geçtiler. Yeni cemiyet birçok yerlerde başka adlarla kurulan cemiyetleri birleştirmek gayesini taşıyordu.

26 Haziran 1919- Mustafa Kemal Poşu Tokat'a geldi, geceyi Tokat'ta geçirdi.

12 Eylül 1919-4 Eylül 1919'da Sivas'ta yapılan Sivas Kongresi'nden sonra Tokatlılar Milli Mücadelenin önemine ve hakikatine sahip çıkarak İstanbul hükümeti ile tamamen bağlantıyı kestiler.

16 Ekim 1919- Mustafa Kemal Paşa Amasya'ya geçmek üzere Sivas'tan Tokat'a geldi.

18 Ekim 1919- Amasya'da yapacakları temaslar için Tokat'a gelen Mustafa Kemal Paşa bir gün devamlı halkla alakalı konular üzerinde görüşmeler yaptı ve Tokat hakkında iyi intibalarla Amasya'ya hareket etti.

27 Ekim 1919- Mustafa Kemal Paşa yanında gazeteciler olduğu halde Tokat'a geldi.

28 Ekim 1919- Mustafa Kemal Paşa sabahleyin İhtiyat Zabitleri Teavün Cemiyeti'ne uğrayıp görüşmelerde bulunduktan sonra öğlede Sivas'a hareket etti.

20 Kasım 1919- Ahmet Fevzi Paşa başkanlığındaki bir heyet Tokat'a geldi.

17 Mart 1920–16 Mart 1920'de İstanbul'un İngilizler tarafından işgali ve yapılanları protesto için Tokat'ta büyük gösterilerle mitingler yapıldı.

18 Mart 1920- İstanbul'un işgali üzerine Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin toplanmasının bildirilmesi üzerine Tokat'tan bu meclise seçilenler belli oldu.

6 Temmuz 1920–2 Temmuz 1920 tarihinde asilerin Zile'yi yaktıktan sonra yakalanmalarının, Kolordu Komutanı Rafet Paşa'nın harp divanı kararlarının infaz edilmesi.

25 Temmuz 1920- Postacı Nazım isyanı bastırıldı.

26 Temmuz 1920- Bütün isyanlar bastırılarak Tokat'ta huzur sağlandı.

17 Eylül 1928 - Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Tokat'a geldi.

21 Kasım 1931- Reisi Cumhur Gazi Mustafa Kemal Paşa Sivas'tan saat 14.00'de Tokat'a geldi. Belediyeyi ziyaret etti.

7 Ekim 1933 - Turhal Şeker Fabrikası'nın temeli iktisat Vekili M. Celal Bey tarafından atıldı (Günesen, 2002).

3.2.15. Tokat'ta Doğmuş Ünlü Kişiler Âlim Ve Sanatkârlar

Molla Hüsrev 1480 (Şeyhülislam-Âlim). Fatih Sultan Mehmet'in hocası Sultan II. Murat'ın kazaskeri olan bu Tokatlı âlime Fatih; “Zamanımın Ebu Hanifesi” derdi. Halkın çok sevdiği Molla Hüsrev yazdığı pek çok eserlerden bazılarını kendi el yazması olarak Fatih'e hediye etmiştir.

Molla Lütfi (Lütfullah) 1494 (Âlim). İbn-i Kemal'in hocası ve 16. yy'ın bu ünlü âlimi, din, felsefe, akıl ilimlerinde çağının en ünlüsü idi. Fatih Sultan Mehmet'in 'Hafız-ı kütüp'lüğünü yapmış olan Molla Lütfü'nün 100 kadar ilimin adını ve konusunu bildiren 'el metalibül ilahiye fi mevzüatül ülum' adlı eseri en ünlüsüdür. Meclislerde çağına göre çok ileri görüşleri, nükteleri, açık sözlülüğü zaman zaman suç unsuru olmuş ve 1494 yılında Sultan Ahmet Meydanında asılmıştır.

İbn-i Kemal 1486 Kemalpaşaoğlu Şemsettin Ahmet, bilgin, şair, tarihçi, hukukçu düşünür ve Şeyhülislam. Eserlerinin çokluğu ile tanınmıştır. Dedesi Fatih devri beylerinden ve Osmanlı vezirlerinden Kemal paşa olduğu için Kemalpaşaoğlu diye tanınmıştır. Kemal Paşa Tokatlıdır. Onun oğlu Süleyman Bey'de tımarlı bir sancak beyidir. İbn-i Kemal, Süleyman beyin oğlu olarak 1486'da Tokat'ta doğmuştur.

Tımarlı ailesinden geldiği için başlangıçta kendisi de askerdi. Yükselme arzusu onun genç yaşta ordudan ayrılıp ilmiye sınıfına geçmesine sebep olmuştur. Devrin tanınmış ilim adamlarından ders alan İbn-i Kemal, 1505'de Edirne Medresesine müderris olmuştur. Bu sırada II. Beyazıt kendisine Türkçe Osmanlı tarihini yazma görevi vermiş; o da başlangıçtan 1526'ya kadar olan devreyi içine alan 10 ciltlik Osmanlı Tarihini 'Tevarih-i Al-i Osmaniye'yi yazmıştır. Daha sonra çeşitli yerlerde

müdürlük yapmış, bu arada verdiği bazı fetvalar yıldızının parlamasına yol açmıştır. 1516'da Anadolu kazaskeri olmuş, Yavuz Selim'in 25 ay süren Mısır seferine katılmıştır. Mısır'dan dönerken İbn-i Kemal'in atının ayağından Yavuz'un üzerine çamur sıçraması üzerine mahcup olmuş, bunu gören Yavuz, 'Âlimlerin atından sıçrayan çamur bize şeref verir' demiş ve ölünce bu çamurlu kaftanın, sandukası sandukası üzerine örtülmesini vasiyet etmiştir.

Seyyit Ali 1436 (Âlim). Gümenekli olan Seyyit Ali II. Murat zamanında ün yapmış âlimlerdendir. Eserlerini Sivas'ta yazmış 1436'da da Amasya'da ölmüştür.

Melihi Tokadi Fatih'in hususi meclislerinde bulunan ve devrin ünlü âlimlerinden olmasına karşılık aşırı içkiye düşkünlüğü ile itibarını kaybetmiştir.

Mehmet Muhittin 1489 (Matematikçi- Din adamı). Niksarlı olan bu adam din konularının yanı sıra devrin önde gelen matematikçisidir. II. Beyazıt Mehmet Muhittin'i İstanbul'a davet etmiştir. Vaizler verdirmiş ve öğrenci yetiştirmesini istemiştir.

Muharrem Efendi 1504 (Hukukçu- Edebiyatçı). Zile'de doğan Muharrem Efendi hukuk bilgisiyle ünlüdür. Bu eserlerini Türkçe ve Arapça yazmıştır. Özellikle yazıldığı çağ için çok değişik olan ve kadınlara ait 'Ummetunnisa ve Rebulmesail' kitapları çok ünlüdür.

Akbilek Yahşi Halife 1524 (Âlim). İbn-i Kemal'in hocasıdır. Erbaa'nın Sonusa köyünden olan Akbilek Halife, Arabistan'a gitmiş ve orada Arap âlimlerinden ders almıştır. Yurduna döndükten sonra kırk yıl medreselerde hocalık yapmıştır.

Ahmet Şemsettin 1597(Tarih ve Tasavvuf Bilgini). Zileli Ahmet Şemsettin tarih ve tasavvuf üzerine 15'i mensur olmak üzere 30 eser yazmıştır. Eğri seferine de katılan Şemsettin eserlerini Sivas'ta tamamlamış ve Halfiye tarikatının Şemsiye şubesini açmıştır.

Sabuhi Ahmet Dede 1646 (Mevlevi-Şair). İlk eğitimini Tokat'ta tamamlayıp İstanbul'da Eyüp, Bektaşî Kasım ve daha sonra Konya Mevlevî Şeyhi olan Ahmet Dede Türkçe ve Farsça şiirler yazmıştır. Ali Enver 'Sema ve Haneidedeb' sahife 121'de 'İktidari edebisini almak için Nefî, Fehim, Nailî gibi esatirei şuaranın üstadı olduğunu beyan etmek kifayet eder' demektedir. İstanbul'un ünlü Yeni Kapı Mevlevihane'sinde 18 yıl şeyhlik yapan Sabuhi Ahmet Dede 1646 yılında ölmüştür.

Şeyh Mehmet Emin 1744 (Yazar-Hattat). 1664yılında Tokat'ta doğan ve zamanın en ünlü Nakşibendi Şeyhlerinden olan Mehmet Emin, devrin âlimlerinden ders görmüş. Türkçe, Arapça, Farsça ilahiyat ve manzumeler yazmıştır. Yedikule Abdullah Efendiden hattatlık dersleri alan Şeyh Mehmet Emin bu konuda da zamanın ustalarından olmuştur.

Hekim Mustafa 1765 (Tıp bilgini). Sultan II. Mustafa döneminin ünlü tıp bilgini Hekim Mustafa, İbn-i Sina'nın 'Kanun' adlı eserini 5 yıl uğraşarak Türkçe'ye çevirmiştir. O çağlara kadar yapılmamış bu önemli olay için doktor Adnan Adıvar 'Osmanlı Türklerinde İlim' sayfa 168'de şöyle diyor. 'Metinde anlaşılması güç olan yerler, şarihi ulema namı ile maruf olan kutbinin şirazinin şerhinden istifade olunarak izah edilmiştir... Herhalde, bu devre kadar gelen Osmanlı Türk hekimlerinden Arapça bilenlerin tıbbı dair neşrettikleri eserlerin ekserisi, sadece kanunu hülasası iken Tokatlı Mustafa Efendinin asıl ana eseri dilimize çevirmeye teşebbüsü takdire, asırlarca Türk-Osmanlı tababetine hakim olan bu eserin ancak modern tıbbın memlekete girmesinden pek az evvel tercüme edilmiş olmasında teessüfe layıktır.'

Tahir Efendi 1837 (Şeyhülislam-Âlim). 1825'te II. Mahmut'un Şeyhülislamı olan kadızade Tahir Efendi 'Vakayı Hayriye' olarak geçen yeniçeri ıslaha hareketleri döneminde çok önemli hizmetler yapmıştır. Yüksek ilim ve irfan sahibi olan bu zat, II.

Mahmut ve Şeyhülislamı Mekkezade Asım Efendinin yeniçeri isyanları karşısında çaresiz kalmaları üzerine göreve getirilmiş ve dirayetli tutumu, bilgisi ve ileri görüşlülükle yazdığı bir seri fetvalarla düzeni sağlamıştır. Eyüp Sultan mezarlığında yatan mutasavvuf, Âlim Tahir Efendinin 'Risale' kitapları ünlüdür.

Ebu Bekir Kani 1711 Tokat'ta doğmuş şair ve mizah ustası. Kani, Tokat Mevlevihanesine girmiş ve kırk yaşına kadar Tokat dışına çıkmamıştır. Hekimoğlu Ali Paşa, kendisine yazdığı bir kasideden dolayı Kani'yi tanımış ve İstanbul'a davet etmiştir. Divanı Humayun kaleminde hocalık yapan Kani, daha sonra Babiâli'den hoşlanmamıştır. Silistre'ye divan kâtibi olarak gitmiştir. Bükreş'te bulunduğu sırada sevdiği Romanyalı kızın, kendisine Hıristiyan olmasını teklif etmesine karşılık 'kırk yıllık Kani olur mu yani?' diye verdiği yanıt ünlüdür. Kalender ve nüktedar olan Kani 1781'de İstanbul'a dönmüş, Sadrazam Yeğen Mehmet Paşaya olan davranış ve esprileri yüzünden, asılmaktan zor kurtulmuş, Limni adasına sürülmüştür. Yoksulluk içinde İstanbul'da ölen Kani'nin manzume, nesir ve mektupları Türk mizah edebiyatının güzel örnekleri arasındadır.

Âşık Nuri (Mahmut) 1893. Büyük saz şairi Emrah'ın 'Nuri' mahlasını taktığı şair Mahmut'un içli ve kudretli terennümü vardır. 'Divan'ını maalesef bulamadığımız Âşık Nuri gibi büyük saz şairimizi birkaç kelime ile anlatmak mümkün değildir. Yöremizde yetişmiş pek çok şair ve âşık arasında, Şair Ceyhuni, Niksarlı Bedri, çok güzel sesi olan Derviş Ahmet gibi ülkemize gönül vermiş âşıklarımız bunlardan sadece birkaçıdır.

Gazi Osman Paşa. Asker ve devlet adamı. Plevne savunmasının ünlü komutanı Osman Paşayı oğlu Hüseyin Abdülkadir Plevne ile yapılan bir konuşmadan tanıyalım.

'Babam Gazi Osman Paşa 1832 yılında Tokat'ta doğmuştur. Büyük babamız fakir ve ailesini geçindirmekte güçlük çeken bir kimse olduğundan İstanbul'a gelip yeni

iş aramak üzere Beşiktaş'a yerleşmişlerdir. Beşiktaş'ta yaşayan aile onu Askeri Rüştiye ve İdadisini bitirdikten sonra Harp Okuluna vermişler ve 1852'de sınıfının ikincisi olarak orduya teğmen katılmıştır. Kırım harbi dolayısıyla harp akademisine giremeyerek çeşitli hizmetlerde bulunmuş ve yüzbaşı rütbesiyle Erkânı Harbiye dairesine girmiş ve bir sene sonra da kolağası olmuştur. 1859 yılında Anadolu haritasının tanzim görevi kendisine verildiğinden Bursa'ya gönderilmiştir. Bulunduğu yer ve vazifesini sırasıyla kısaca açıklayalım. Teselya'da Erkânı Harp reisliği, Cebel-i Lübnan'da, Girit'te vazife almış, rütbesi miralaylığa yükseltilmiştir. 1867'de Yemen I. Tümen Alay Komutanlığında bulunmuş, general olmuştur. Sonra Manastır, Bosna-Hersek ve Erzurum kumandanlığı yapmıştır. 1875–1876 Osmanlı-Sırp harbinde düşman ordusunu bozguna uğratmış ve rütbesi müşir (Mareşal)'liğe yükseltilmiştir. Vidin muhafızı iken Osmanlı-Rus harbi başlamış, Rusların Tuna'yı geçmesi Plevne'yi tutma emri almıştır. Yaptırdığı toprak istihkâmlarıyla ve elinde bulunan pek az kuvvetle düşmanın çok büyük kuvvetlerine beş ay karşı koymuş ve teslim tekliflerini daime reddetmiştir. İşte askeri tarihe Plevne müdafaası olarak geçen bu harpte yardım alamamak yüzünden son bir huruç hareketine girişmiş, düşman kuvvetlerini yarıp çıkarken yaralanarak esir düşmüştür. Muharebe meydanında ağır yaralı halde bulunan Gazi Osman Paşa, Rus Çarı tarafından büyük bir kahraman olarak karşılanmıştır.

4. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Araştırma sırasında yerel tarih öğretimi ile ilgili incelenen araştırmalar aşağıda özetlenmiştir. Literatürde, İlköğretim düzeyinde özellikle Sosyal Bilgiler derslerinde gezi-gözlem metodunun uygulanmasıyla ilgili çalışmalar sınırlıdır.

Işık (2002) yüksek lisans çalışmasında yerel tarih konularının sosyal bilgiler 6. sınıf üniteleri ile ilişkilendirilmesine yönelik çalışması incelenmiş aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Yerel tarih öğretimi günümüze kadar tüm öğretim programlarında bulunmaktadır.
- Yerel tarih öğretimi, programlarda yer almasına karşın öğretmenin inisiyatifine bırakılmıştır.
- Yerel tarih konularının öğretimi ile ezberciliğin geri planda kaldığı bir yöntemdir.
- Öğrencileri tarihin içinde oldukları için soyut kavramlar somutlaşmaktadır.
- Yerel tarih konularının öğretimi ilgi çekici ve sürekliliği sağlayıcı bir metottur
- Yerel tarih öğretimi, öğrencilerin aktif oldukları ve araştırma yeteneklerini geliştirir niteliktedir.

Eyrice (2005) Tarih eğitiminde Menemen Kazası yerel tarihini incelediği çalışmasında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- İlk olarak yerel tarihin ne olduğu, kapsamı, ortaya çıkışı, ülkemizde akademik anlamda çalışmaların ne düzeyde olduğu irdelenmiştir.
- Yerel tarih araştırması açısından gazeteler önemli malzemelerdir.
- Sözlü tarih çalışmaları, güvenilir kabul edilmese de yerel tarihçilerin en önemli yöntemlerinden biridir.

- Tarih eğitiminin en çok eleştirilen yönünün yerellikten uzak olduğu belirtilmiştir.

Safran ve Ata (1998) okul dışında yapılacak tarih eğitimi üzerine çalışmalarında, okul dışı etkinliklerinin Bakanlık tarafından önerilmesine rağmen öğretmenlerin iyi niyetine bırakıldığını, okul dışı tarih eğitiminin öğrenciye kazandırdıkları düşünüldüğünde okul dışı etkinliklere işlerlik kazandırılması gerektiği belirtilmiştir.

Şimşek, tarih öğretiminde çevre incelemeleri kapsamında tarihî yapılardan faydalanmaya üzerine yaptığı çalışmasında, tarih öğretiminde çağdaş yaklaşımlardan bahsedilmiştir. Geleneksel tarih öğretimi yaklaşımına karşı, öğrenci merkezli, gezi-gözlem ve yaparak yaşayarak öğrenmeyi esas alan çevre gezileri kapsamında tarihi yapılarda yararlanma tartışılmıştır.

Metin (2006), tarih eğitimini nasıl daha etkin hale getirilebileceği üzerine çalışmışlar ve turizm destekli tarih eğitimi üzerine bir çalışma yaparak, tarih eğitimini diğer bilimler ile etkileşime sokabilmenin yollarına değinilmiştir.

Çulha (2006), tarihi mekânlarda keşfederek öğrenme üzerinde yaptığı çalışmasında, tarihsel mekânlarda keşfederek öğrenme yoluyla gerçekleştirilen sosyal bilgiler derslerinde öğrencilerin, nasıl bir süreç yaşadıklarını, neler hissettiklerini, bilgiyi nasıl işlediklerini araştırmıştır. Öğrencilerin tarihsel mekân ve müze etkinliklerin de istekli oldukları gözlenmiştir.

Yine Çulha (2005), çalışmasında yerel tarihin sosyal bilimlerin disiplinler arası yapısına katkıları üzerine durmuştur. Öğrencilerin sosyal bilimlerin çok disiplinli ve disiplinler arası yapısını kendi yaşamlarında anlamlandırabilmeleri için yerel tarih çalışmaları önerilmektedir. Yapılan araştırmada yerel tarih çalışmaları yoluyla öğrencilerin çevrelerine küçük birer bilim insanı olarak bakabilmelerini, yerel tarih

çalışması sırasında farklı disiplinlerinin verilerinden yararlanabildiklerini, evrensele ulaşırken parçalardan bütüne gidebildiklerini gösterilmiştir.

Tugay (2004), yerel tarih araştırmalarının tarihi eğitimindeki yerini araştıran çalışması incelenmiş şu sonuçlara ulaşılmıştır.

- Yerel tarihin önemi büyüktür.
- Bireylerin ilgisini tarihe çekmek için yerel tarihin gereklidir.
- Yaşanılan çevrenin her zaman merak uyandırır.
- Ders kitaplarının siyasi ağırlıklı olması, tarihin basmakalıp olduğu görüşüne neden olmaktadır.
- Ders kitaplarında yerel tarih yer alıncaya kadar öğretmenlere büyük görev düşmektedir.
- Öğretmen derste yerel tarih çalışmalarına yer vermeli, böylece öğrenci aktif olarak derse katılır.
- Yerel tarih öğretimiyle bireye kent bilinci kazandırılır.

5. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmada; literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla birincil kaynaklar ve ikincil kaynakların taraması yapılmıştır. Birincil kaynaklar için Milli Eğitim Bakanlığı'na hazırlanan ilköğretim sosyal bilgiler dersi programı, ilköğretim sosyal bilgiler ders kitapları ve ilköğretim sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarına ulaşılmıştır. İkincil kaynaklar için, sosyal bilgiler ve tarih öğretimi kaynak kitaplarına ayrıca Tokat yerel tarih konularını ihtiva eden kaynak eserlere ulaşılmıştır.

Ayrıca öğretmenlerin yerel tarih öğretimi konusunda ki bilgi ve becerilerinin düzeyini belirlemek için, araştırmacının öğretmenlerle yaptığı yüz yüze görüşmeler de kullanılmıştır. Görüşme yapmak üzere hazırlanan form yapılandırılmış görüşme formudur. Görüşme formunda altı açık uçlu soruya öğretmenlerin verdiği cevaplar, teyp kullanılarak kaydedilmiş daha sonra yazıya dökülerek raporlaştırılmış, bulgular ve yorumlar bölümünde verilmiştir. Veriler 10 öğretmenden alınan cevapların sıklık düzeylerine göre açıklanmış ve en çok hangi ifadeleri kullandıkları özetlenmiştir. Görüşme formu hazırlanırken öğretmenlerin yerel tarih konularına ilişkin hazır bulunuşluk düzeylerini ve derslerinde yerel tarih konularına ilişkin etkinlikleri kullanma düzeylerini sınavan sorular esas alınmıştır. Görüşme formu ilk olarak dört madde olarak tasarlanmış daha sonra üç sosyal bilgiler öğretmenin maddelerin açıklığı, anlaşılabilirliği ve yerel tarih konularına ilişkin bilgi ve becerileri sınama yeterliliğini yansıtmaya düzeylerine göre kontrol etmeleri istenmiştir. Uzman kanısına göre görüşme formuna iki madde daha eklenerek ve ifade eksiklikleri giderilerek altı maddelik görüşme formuna son şekil verilmiştir.

Son olarak, yerel tarih konularına ilişkin öğretmenlerin sınıf düzeylerine göre kullanabilecekleri etkinlik örnekleri oluşturulmuş ve "Sosyal Bilgiler Dersinde Yerel

Tarih Etkinlik Örnekleri” verilmiş ve uygulanmasına yönelik sürecin işleyişi açıklanmıştır.

6. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, ilk olarak Sosyal Bilgiler dersi programı, kılavuz kitapları, ilköğretim sosyal bilgiler ders kitapları ve ilköğretim sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitaplarının incelenmesiyle edinilen bulgulara ve yorumlara yer verilmiştir. İkinci olarak da öğretmenlerle yapılan görüşmelere ilişkin bulgular ve yorumlara yer verilmiştir.

6.1. Sosyal Bilgiler Programları, Kılavuz Kitapları, Ders Kitaplarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

İlköğretim sosyal bilgiler dersi programı ve kılavuzları, ilköğretim sosyal bilgiler ders kitapları ve ilköğretim sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitapları incelenerek yerel tarih öğretimiyle ilgili maddelere dayalı olarak yerel tarih konularının verilebileceği dersler ve ünitelerden çeşitli etkinlik örnekleri verilmiştir. Aşağıdaki tablo 6.1.'de yerel tarih konularının ünitelere göre etkinlik dağılımları verilmiştir.

Tablo 6.1.1. Yerel Tarih Konularının 4. Sınıf Ünitelerine Göre Etkinlik Dağılımları

Sınıf	Öğrenme Alanı	Ünite	Etkinlik Örnekleri
4. sınıf	Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	<ul style="list-style-type: none"> _“Aile Tarihi Çalışması” (Aileye ait nesnelere ile değişik yollardan edinilen bilgiler kullanılarak aile tarihine ait metin yazılır.) _“Onlar da çocuktuk” (Büyüklerinin, çocukluk dönemine ait oyunları ve oyuncakları ile ilgili sözlü tarih çalışması yapılır.) _“Bir Zamanlar” (Büyüklerinin, çocukluk dönemlerinde Cumhuriyet Bayramı konulu sözlü tarih çalışması yapılır.) _“Milli Mücadele’de Türk Halkı” (Milli Mücadele içerisinde Türk halkını ve Milli Mücadele sürecini gösteren görsel materyaller okunur.) _“Sanal Alan Gezisi” (İnternet üzerinden sanal gezi yapılır.) _“Bir Gezi Yapalım” (Tarihî mekân, müze ve anıtlara gezi düzenlenir. Ör: Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet Müzesi gezisi.)

Tablo 6.1.2. Yerel Tarih Konularının 5. Sınıf Ünitelerine Göre Etkinlik Dağılımları

Sınıf	Öğrenme Alanı	Ünite	Etkinlik Örnekleri
5. sınıf	Kültür ve Miras	Adım Adım Türkiye	<p>–“Yerel tarih çalışması” (Çevredeki tarihî mekân, nesne ve yapıtlarla ilgili araştırma raporu hazırlanır.)</p> <p>–“Sanal Alan Gezisi” (Ülkemizdeki doğal varlıklar, tarihî mekânlar, nesnelere, yapıtlar hakkında internet araştırması yapılır.)</p> <p>–“Bir Gezi Yapalım” (Tarihî mekân, müze ve anıtlara gezi yapılır. Ör: Anıtkabir Gezisi.)</p> <p>–“İl Rehberi” (Öğrenciler tarafından yaşadıkları yerdeki görülmeye değer tarihî mekânları ve doğal varlıkları tanıtan bir rehber düzenlenir. Ör: Ankara Rehberi.)</p> <p>–“Fotoğraf İnceliyoruz” (Fotoğraflar kullanılarak Cumhuriyet sonrası günlük yaşamdaki değişiklikler yorumlanır.)</p>
	Küresel Bağlantılar	Hepimizin Dünyası	<p>–“Sanal Alan Gezisi” (İnternette ortak miras konulu sanal alan gezisi yapılır.)</p> <p>–“Bir Gezi Yapıyoruz” (Ortak mirasımızı tanıtmak amacıyla müze gezisi düzenlenir.)</p> <p>–“Mimar Sinan’ın Eserlerini Tanıyoruz” (Ortak mirasımızdan tarihi eserleri tanıtmak amacıyla bir gezi düzenlenir.)</p>

Tablo 6.1.3. Yerel Tarih Konularının 6. Sınıf Ünitelerine Göre Etkinlik Dağılımları

Sınıf	Öğrenme Alanı	Ünite	Etkinlik Örnekleri
6. sınıf	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yeryüzünde Yaşam	<p>–“Çatalhöyük’te Yaşam” (Çatalhöyük örneği üzerinden yerleşmeyi etkileyen faktörler günümüzle karşılaştırmalı olarak belirlenir.)</p> <p>–“Yüzyıllar Boyunca Yerleşme” (Çeşitli görsel materyallerden yararlanarak yerleşmeyi etkileyen faktörler tarihsel süreçte incelenir.)</p> <p>–“Anadolu’da İz Bırakanlar” (Anadolu Medeniyetleriyle ilgili verilen bilgiler incelenerek bu medeniyetlerin ekonomik, siyasî ve sosyal özellikleri belirlenir.)</p> <p>–“Bir Yaşam Bir Uygarlık” (Günlük yaşamla ilgili örneklerden yola çıkarak Anadolu medeniyetlerinin siyasî sosyal ve ekonomik özellikleri ile ilgili çıkarımlarda bulunulur.)</p> <p>–“Hititler” (Hititler döneminde Anadolu’yu anlatan film izlenir.)</p>
	Kültür ve Miras	İpek Yolunda Türkler	<p>–“Geçmişin İzleri” (Düğün ve bayram kutlamalarındaki kültürel öğeler değişim ve süreklilik açısından incelenir.)</p> <p>–“Kilim” (Görsel ve yazılı materyaller kullanılarak geleneksel Türk sanatları değişim ve süreklilik açısından incelenir.)</p>

Tablo 6.1.4. Yerel Tarih Konularının 7. Sınıf Ünitelerine Göre Etkinlik Dağılımları

Sınıf	Öğrenme Alanı	Ünite	Etkinlik Örnekleri
7. sınıf	Kültür ve Miras	Türk Tarihinde Yolculuk	<ul style="list-style-type: none"> _“Selçuklu Kervansarayları” (Bir tur operatörü olarak Selçuklu kervansaraylarının gezilebileceği bir gezi planı hazırlanır.) (1. kazanım) _“Medresenin Sırrı” (Cacabey Medresesi ve Gevher Nesibe Hatun Şifahanesi örnekleri ile tarihi yapılara düzenlenen gezilerde, bu yapıların nasıl inceleneceği üzerinde durulur.) (1,5,6. kazanımlar) _“Şehirlerin Dili” (Konya, Bursa, Edirne, İstanbul vb. şehirlerin mimari yapıları ve şehrin gelişim süreçleri incelenir.) (5. kazanım) _“Seyyahların Gözüyle” (Çeşitli dönemlere ait seyahatnamelerden alınmış metinler üzerinde inceleme yapılır.) (7. kazanım)
	Gruplar Kurumlar Sosyal Örgütler	Bir Arada Olmak İçin	<ul style="list-style-type: none"> _ “Ailemiz” (Geçmişten günümüze aile içindeki değer, güven, bağ, aidiyet, dayanışma ve işbirliği ile ilgili sözlü tarih çalışması yapılır.) (1.kazanım) _ “Vakıflarımız” (Geçmişte ve günümüzdeki vakıflar kuruluş amacı açısından incelenir.) (5.kazanım) _ “Külliyeye” (Geçmişteki ve günümüzdeki vakıflar karşılaştırılır.) (5.Kazanım)

Etkinlik örnekleri göz önünde bulundurulduğunda, yerel tarih konularının kolaylıkla uygulanabileceği görülür.

Verilen “Etkinlik Örnekleri”, yerel tarih konularının öğretiminde her il için uyarlama yapılabilecek türden etkinliklerdir. “Örnek” başlığı altında yer almaları Sosyal Bilgiler dersinin uygulanması ile ilgili maddeler (2.,3.,5.,11.,13.,15.) göz önüne alındığında sosyal bilgiler öğretmenlerin bu maddelerde yer alan serbestlik doğrultusunda yerel tarih konularını öğretimi amacıyla örnek teşkil amacıyla verilmiştir. Bu bağlamda öğretmen bulunduğu ilin tarihi özellikleri doğrultusunda etkinlik geliştirebilir.

6.2. Öğretmenlerin Yerel Tarih Öğretimi İle İlgili Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Öğretmenlerin yerel tarih öğretimi konusunda ki bilgi ve becerilerinin düzeyini belirlemek için öğretmenlerle yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilen veriler rapor haline getirilerek verilmiştir. Bu rapora göre öğretmenlerin en çok kullandıkları ifadeler belirlenmiştir.

Buna göre, 10 öğretmenin birinci soru olan “Yeni Sosyal Bilgiler dersi müfredatında yerel tarih konularının öğretimi ile ilgili ve müfredattaki esneklik/serbestlik hakkında gerekli merciler tarafından bilgilendirildiniz mi?” sorusuna verdikleri cevaplar şunlardır:

- On öğretmenin tamamı “Evet. Dönem başı seminerlerde bu konuya değinildi. Ayrıca Milli Eğitim Müdürlüğü, ders ile ilgili ders kitapları, öğretmen kılavuz kitapları ve öğretim program kitaplarını bize ulaştırmıştır. Bu kitaplarda da yerel tarihle ilgili bilgiler yer almaktadır” demektedir.

10 öğretmenin ikinci soru olan “Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yerel tarih konularının öğretimi öğrenci üzerinde faydalı olabilir mi? Ne tür faydaları olabilir?” sorusuna verdikleri cevaplar şunlardır:

- Beş öğretmen “Faydalı olacaktır. Öğrenci dersi sevmemekte ve sıkılmaktadır bunun önüne geçilir” demektedir.
- Üç öğretmen “Faydalı olur. Öğrencinin dersi daha kolay öğrenmesini sağlar, bazı kavramlar soyut olmaktan kurtulur, öğrencinin başarısını da olumlu yönde etkiler.” demektedir.
- Bir öğretmen “Faydası olur mutlaka, çocuk katıldığı gezi sırasında, arkadaşlığı, paylaşmayı ve sorumluluğu öğrenir, sosyalleşir” demektedir.

Öğretmen 5	X	X		X			X	X
Öğretmen 6	X	X	X		X	X	X	
Öğretmen 7	X	X		X		X		
Öğretmen 8	X	X	X	X	X	X	X	X
Öğretmen 9	X	X	X		X		X	
Öğretmen 10	X	X	X		X	X	X	

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1.SONUÇLAR

Bu yüksek lisans tez çalışmasında, İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde yerel tarih konularının öğretiminin, Sosyal Bilgiler Eğitiminin amaçlarına ulaşmada, öğrencide hedeflenen becerilerin gelişmesinde ve tarih derslerinin ezberci yapısından kurtarılarak sevilen bir ders haline dönüşmesinde etkili olacağı saptanmıştır.

Günümüz dünyasında Sosyal Bilgiler dersinin içeriğinde hedefler bazında bilimsel davranışın kazandırılması için, öğrenciyi bilimsel davranışa yönltecek, araştırmacı ve sorgulayıcı bir bakış kazandıracak etkinlikler seçilmesi gerekmektedir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri geleneksel metotları terk ederek öğrencilerin daha aktif olduğu etkinlikler kullanmalıdırlar. İyi bir öğretimin sağlanabilmesi için öğrencilerin daha önce öğrendikleriyle yeni öğrenecekleri arasında bağlantı kurmaları sağlanmalı, muhtelif bilgi parçalarının peş peşe ezberlenmesinden kaçınılmalıdır.

Yerel tarih öğretimi ile tarih ünitelerinde öğretmen değil öğrenci ve etkinlik merkezli olması durumunda öğrencilerin hatırlama düzeylerinde hatırı sayılır bir artış olabileceği görülmüştür.

Sosyal Bilgiler Programı'nın kazandırmayı amaçladığı, eleştirel düşünme, araştırma becerisi, gözlem becerisi, mekanı algılama becerisi, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi, değişim ve sürekliliği algılama becerisi ve empati becerisi gibi becerilerin bireyde gelişebilmesi için Sosyal Bilgiler dersinde yerel tarih öğretimine ihtiyaç vardır.

Yerel tarih öğretimi, uygulandığı takdirde öğrencilerin tarih dersindeki başarı grafiklerinin, tarih dersine ilgi ve meraklarının artacağı görülmüştür.

Etkin yurttaşlar yetiştirilmenin amaçlandığı günümüz eğitim sistemlerinde öğrenci merkezli yerel tarih eğitimleri bu amaca hizmet edebilmektedir.

Yerel tarihe yönelik yapılan literatür taraması yerel tarih öğretiminin Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Genel Amaçları'na ulaşmasında etkili olduğu kadar, Türk Milli Eğitiminin, tarih eğitiminin, Sosyal Bilgiler eğitiminin amaçlarına da ulaşmasında etkili olduğu tespit edilmiş. Ayrıca diğer derslerle etkileşimi sağladığı görülmüştür.

Gelişmiş olarak adlandırdığımız birçok ülkede yerel tarih öğretimi uygulanmakta hatta sınav sistemleri içinde yerel tarih sorularına yer verdikleri görülmektedir.

Ders kitapları yerel tarih etkinlikleri öngörmesine rağmen, genelde öğrenciyi pasif kabul etmektedir.

Yerel tarih öğretimine yönelik etkinlikler Milli Eğitim Bakanlığı tarafından istenmekte ancak uygulama ancak öğretmenlerin keyfiyetine bırakılmaktadır. Öğretmenlerin de değişik bahanelerle yerel tarih etkinlikleri yapmadıkları tespit edilmiştir.

Ders kitaplarının merkezden hazırlanması, içerisinde barındırdığı etkinliklerin yerel en azından bölgesel hazırlanması gerekmektedir. Mevcut öğretmenlerimizin etkinlikleri gerçekleştirecek donanım olmasa bile özveri eksikliği içerisinde oldukları görülmüştür.

7.2.ÖNERİLER

1. Öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı'nın ders kitaplarının yerel olmasa bile bölge tarihleri ile ilişkilendirmesi gerekmektedir.
2. Ayrıca yerel tarih öğretimi öğretmenin inisiyatifine bırakılmamalı Avrupa ve Amerika'da benzer örneklerde olduğu gibi İl/İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinde

yerel tarih konusunda uzman birimler oluşturulmalı ve bu birim yerel tarih öğretiminde il/ilçe bazında etkinlikleri bizzat uygulamalı ve uygulatmalıdır.

3. Yerel tarih öğretimi konusunda çalışmaların artırılması, teşvik edilmesi, eksik yönleri olanlar için hizmet içi eğitim, seminer, panel, konferans, doküman vb. yöntemlerle öğretmenler yerel tarih öğretiminin faydaları konusunda bilinçlendirilerek eğitim olanakları sağlanmalı, etkinlik tertip eder seviyeye gelmeleri sağlanmalıdır.
4. Yerel tarih öğretiminde müze, tarihi kalıntılar, ören yerleri gibi tarihi mekânlar çok önemli bir yere sahiptir. Bu mekânların yerel tarihi öğretimi için uygun hale getirilmeleri ve bu gibi yerlerde uzman sıkıntısının aşılması gerekmektedir.
5. Müfredat programının çok yoğun olduğu, ders saatlerinin yetersiz olduğu yerel tarihi öğretiminin de zaman aldığı düşünülürse; Milli Eğitim Bakanlığı ya ders saatlerini arttırmalı ya da programı yeniden düzenleyerek yerel tarihe hak ettiği yeri açmalıdır. Bu sayede yerel tarih öğretimi yapılmamasına karşı öğretmenlerimizin yoğunluğu bahane etmeleri şansları bırakılmamalıdır.
6. Öğretmenlerin yerel tarih etkinlikleri için bürokratik engeller ve mali sorumlulukları azaltılmalıdır.
7. Öğretmen, yöre tarihine ilişkin ödevler ile öğrencilerin birtakım becerileri geliştirmesinde yardımcı olmalıdır.
8. Öğretmenlerin yüksek lisans yapmaları teşvik edilmeli, eğitimde yeni yaklaşımları yakalamaları sağlanırken lisans düzeyindeki öğretmen adaylarının da bu alanda gerekli eğitimi almalarını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Böylece görev alacakları yörede okul dışı tarih eğitimi konusunda pratikte eğitilmelidirler.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, M. (2006), *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Gezi-Gözlem ve İnceleme Yönteminin Etkililiğinin İncelenmesi*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, G.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilimdalı, Ankara.
- Adıyke, N. (2000), “Osmanlı Ölçeğinde Yerel Tarih Yazımında Kuramların Değişimi: Merkez-Çevreden Çevreselleşmeye, Çevreselleşmeden Globalleşmeye”, *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Alkış, S. & Y. Oğuzoğlu, (2005), “İlköğretimde Tarihi Çevre Eğitimi”, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, VIII (1), 23–46, Bursa.
- Aslan, E. (2000), “Yerel Tarihin Tanımı, Gelişimi ve Değeri”, *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Ata, B. (tarihsiz), *İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Tarih Öğretimi*. <http://acikarsiv.gazi.edu.tr/dosya/BaltaciogluveTarihOgretimi.doc> Son erişim 12 Şubat 2008
- Ata, B. (), *Müzelerle ve Tarihî Mekanlarla Tarih Öğretimi: Tarih Öğretmenlerinin “Müze Eğitimine” İlişkin Görüşleri*, yayımlanmamış doktora tezi, G.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tarih Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Black, L. (2003), “Tarih Öğretiminde ve Öğreniminde Yöntem Sorunları”, *Tarih Eğitimine Eleştirel Yaklaşımlar*, (Ed: O. Köymen) Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Büyükkaragöz, S. & C. Çivi, (1999), *Genel Öğretim Metotları Öğretimde Planlama Uygulama*, Beta Yayınları, İstanbul.

- Caunce, S. (2001), *Sözlü Tarih ve Yerel Tarihçi*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Çulha, B. (2005), “Yerel Tarih Çalışmalarının Sosyal Bilimlerin Disiplinler Arası Yapısına Katkıları Ne Olabilir?”, *II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, Van.
- Danacıoğlu, E. (2001), *Geçmişin İzleri, Yanıbaşımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Demircioğlu, İ. H. (2005), *Tarih Öğretiminde Öğrenci Merkezli Yaklaşımlar*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Demirel, Ö. (2004), *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, 6. baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Demirel, Ö. (2005), *Eğitim Sözlüğü*, 3. baskı, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Dilek, D. (2002), *Tarih Derslerinde Öğrenme ve Düşünce Gelişimi*, Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Doğanay, A. (2005), “Sosyal Bilgiler Eğitiminin Genel Amaçları Ne Olmalıdır?” *Ç. Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Doğanay, H. (2002), *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*, Erzurum.
- Durakbaşa, A. (2000), “Tarih Yazımının Yeni Olanakları, Aile Tarihi ve Yerel Tarih”, *Yerel Tarihçilik, Kent, Sivil Girişim: Yerel Tarih Grupları Deneyimi*, İstanbul.
- Erdem, S. (1987), “Tokat Kelimesi Üzerine Düşünceler”, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat*, Ankara.
- Erdoğan, N. (2003), “Tarih Eğitimi ve Tarih Bilinci”, *Tarih Eğitime Eleştirel Yaklaşımlar*, (Ed: O. Köymen) Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Ergün, M. & A. Özdaş, (1997), *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, İstanbul

- Erpulat, D.(2003), “Tarih Eğitiminin İyileştirilmesi Çalışmaları”, *Tarih Eğitime Eleştirel Yaklaşımlar*, (Ed: O. Köymen) Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Ertürk, S. (1984), *Eğitimde Program Geliştirme*, Yelkenkaya Yayıncılık, Ankara.
- Günesen, B. & H. Erdem (2002), *Bir Asırda Tokat*, Ofset 2000, Tokat.
- Gürbüz, E. (2006), *Tokat İl Yıllığı 2006*, T.C. Tokat Valiliği, Tokat.
- Harrison, L. H. (1967), “Local History As A Teaching Technique”, *Peabody Journal of Education*, Vol. 45, No. 1, (Jul., 1967), pp. 6-8.
- Iggers, G. G. (2007), *Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı (Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme*, 3. baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Işık, H. (2002). *Yerel Tarih Konularının Sosyal Bilgiler (6. Sınıf) Programı Tarih Üniteleri İle İlişkilendirilmesine Yönelik Bir Uygulama: Pasinler Örneği*. yayımlanmamış yüksek lisans tezi, G.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tarih Eğitimi Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Işık, H. (2007), “Öğretmen Bilgi Notu”, *Yeni İlköğretim Programları (1-5. Sınıflar)*, 2. baskı, (Ed: K. Kiroğlu) Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- İskender, P. (2005), “Bir Yerel Tarih Araştırması: 17. yüzyıl Şer’iyye Siciline Göre Kastamonu”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13: 565-582, Kastamonu.
- Kan, Ç. (2006), “Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Arayışı”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Ekim, Cilt:14 No:2 537–544, Kastamonu.
- Komisyon, (2000), *Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretmen Kulavuz Kitabı* MEB, Ankara.
- Köken. N. (2002) “Sosyal Bilgiler Kavramı Üzerine Bazı Düşünceler” *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2): 91-104, Konya.
- Köstüklü, N. (2003), *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*, 3. baskı, Günay Ofset, Konya.

- Köymen, O. Editör: (2003), “İyi Bir Ders Kitabı Nasıl Olmalıdır?”, *Tarih Eğitime Eleştirel Yaklaşımlar*, (Ed: O. Köymen) Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Maccario, N. K. (2002), Müzelerin Eğitim Ortamı Olarak Kullanılması, *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: XV, Sayı: 1.
- Mazman, F. (2006), *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Gezi-Gözlem Metodunun Uygulanmasına İlişkin Bir Araştırma (Tokat Örneği)*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- MEB (2004), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı*, Ankara.
- MEB (2005), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6-7. Sınıflar Öğretim Programı ve Kılavuzu (Taslak Basım)*, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- MEB (2005), *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6-7. Sınıf Programı*, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- MEB (2006), *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- MEB (2007), *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Öğretmen Kitabı*, Devlet Kitapları, İstanbul.
- Metin, C. (2002), “Sözlü Tarih Ve Türkiye’deki Gelişimi” *Türk Kültürü*, Yıl: XL, Sayı: 469(Mayıs 2002), Sayfa: 288-298.
- NCSS, (2003), “Etkili Bir Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Düşüncesi” (Çev: Sedat Yazıcı), *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6: 427-439.
- Özacun, B.(2003), “Tarih Eğitimi ve Ders Kitapları”, *Tarih Eğitime Eleştirel Yaklaşımlar*, (Ed: O. Köymen) Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.

- Özbaran, S. (2007), *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları (1994 Buca Sempozyumu)*, 2. baskı, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Özbaran, S.(1997), *Tarih, Tarihçi ve Toplum*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Özbay, Y. (2004), *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (Kuram-Araştırma-Uygulama)*, 5. baskı, Pegem A Yayınları, Ankara.
- Özçelik, İ. (1996), *Tarih Öğretiminde Yöntem ve Teknikler*, Ankara.
- Öztürk, C. (2006), “Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bakış” *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*, 2. baskı, Pegem A Yayınları, Ankara.
- Rice, E.(1901), “Local History”, *The Course of Study*, Vol. 1, No. 8, (Apr., 1901), pp. 689-693.
- Safran, M. ve B. Ata (2006), “Okul Dışı Tarih Öğretimi”, *Tarih Eğitimi Makale ve Bildiriler*, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Safran, M. ve B. Ata. (1998), “Okul Dışı Tarih Öğretimi”, *G.Ü.E.E.F. Dergisi Sayı 1*, Ankara.
- Safran, M. (2006), “Tarih Öğretimi ve Çağdaş Müfredat Teorileri”, *Tarih Eğitimi Makale ve Bildiriler*, Ankara.
- Somersan, S.(1998), “Sözlü Tarih, Araştırmacılık ve Tarih Yazımına Katılım”, *Tarih Öğretimi ve Ders Kitapları* (Ed.: Salih Özbaran), Dokuz Eylül Yayınları, İzmir.
- Sönmez, V. (1999), *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, MEB Yayınları, İstanbul.
- Şimşek, A. (2003), “Tarih Öğretiminde Çevre İncelemeleri Kapsamında Tarihi Yapılardan Faydalanmaya Bir Model: Cacabey Medresesi”, *1. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Şöleni*, Kırşehir.

- Şimşek, A. (2005), “İlköğretimde Tarih Öğretimi Açısından 1998 Ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Karşılaştırılması”, *II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, Van.
- Tokat Belediyesi. (1990), *Tokat Belediyesi 1984–1988*, Tokat.
- Tokat Valiliği. (1998), *Tokat İl Yıllığı*, Tokat.
- Tokat Valiliği. (2006), *Tokat İl Yıllığı*, Tokat.
- Tokat Valiliği. (2004), *Ulu Önder Atatürk’ün 26 Haziran 1919’da Tokat İlini Ziyaretleri Anısına*, Tokat.
- Tosh, J. (1996), *Tarihin Peşinde*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Tugay, B. (2004), *Tarih Eğitiminde Yerel Tarih Araştırmalarının Yeri: Fethiye Örneği*, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, İzmir.
- Yavi, E. (1986), *Tokat*, Tokat Otelcilik Turizm A.Ş. Yayınları, İstanbul.
- Yılmaz, L. (2000), “Tarih Nasıl Yazılmalı? Ya da Yazılmalı mı?”, *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar: Küreselleşme ve Yerelleşme*, İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Araştırmacı 1981’de Tokat’ta dünyaya geldi. İlk, Orta ve Lise Öğrenimini Tokat’ta tamamladı. 1999 yılında Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünü kazandı. 2003 yılında aynı fakülteden mezun oldu. 2004 yılında Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Yüksek Lisans öğrenimine başladı ve 2008 yılında mezun oldu.